

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА (ЛЕАП) ЗА ОПШТИНА ДЕБАР

Дебар, 01.07.2009

РЕГИОНАЛЕН ЦЕНТАР
ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА

Почитувани читатели,

Градоначалник на
општина -Аржетим Фида

На мое големо задоволство, ми припадна честа да Ви го представам вториот Локален акционен план за животна средина (ЛЕАП) на Општина Дебар.

Се работи за исклучително важен документ кој на општината во следните шест години ќе и ги даде главните насоки за делување на полето на заштита на животната средина. Воедно, со тоа се исполнува и спроведувањето на една од надлежностите и обврските кои на локалните самоуправи им се дадени со Законот за локална самоуправа и Законот за животна средина.

Првиот ЛЕАП за Дебар е усвоен од Советот на Општината на 29.02.2000 година. Во овој период од 9 години состојбите се променети од аспект на законските надлежности на Општината, нови законски решенија од областа на животната средина и пропишана е нова методологија за изработка на ЛЕАП како и фактот дека дел од предвидените активности се реализирани.

Според член 60 од Законот за животната средина (Сл. Весник на РМ бр. 53/2005) НЕАП и ЛЕАП се со временски хоризонт од 6 години и истите мораат на се обноват по истекот на рокот, спред ова неминовна беше потребата за изготвување и донесување на нов ЛЕАП кој ќе биде изготвен спред новата пропишана методологија усогласен со новите сосостојби со животната средина.

ЛЕАП-от на Општина Дебар е работен согласно ДПСИР методологијата која и официјално е усвоена од Министерството за животна средина и просторно планирање. ДПСИР моделот ја истакнува причинско-последичната врска и им помага на оние кои донесуваат одлуки да ги разгледаат заедно економските, социјалните и прашањата од областа на животната средина.

Со други зборови, се работи за една алатка со која се овозможува имплементирање на принципите на одржливиот развој на заедницата.

На изработката на ЛЕАП-от, континуирано се работеше во период од една година. Во процесот, преку работа во Локалниот комитет и во работните групи, беа вклучени голем број на институции и поединци, представници на граѓанските организации и локалните заедници. Без нивиот несебичен ангажман, ќе беше невозможно да дојдеме до резултатот кој е денес пред нас и заради тоа им изразувам голема благодарност.

Исто така, за нас како локална самоуправа, од големо значење имаше поддршката која ја добивме од локалното население, кое зема активно учество во изработката на овој документ преку учество на јавните собири и вклучување во анкетата.

Сето ова не ќе беше можно доколку ја немавме поддршката на експертите од Регионалниот центар за животна средина за Централна и Источна Европа - Канцеларија на РЕЦ во Македонија и финансиските средства обезбедени од шведската влада, преку Шведската меѓународна агенција за соработка и развој - СИДА, за што сме им неизмерно благодарни.

Со почит,

*Градоначалник
Аргетим Фида*

Врз основа член 60 став 2 од Законот за животната средина („Службен Весник на РМ,, бр.53/05, 81/2005 и 24/2007), член 36 од Законот за локалната самоуправа („Службен Весник на РМ,, бр.5/2002) и член 59 од Статутот на Општина Дебар („Службен Гласник на општина Дебар,, бр. 14/03),

Советот на Општина Дебар на 4^{та} седница одржана на ден 30.09.2009 год. година донесе:

**ОДЛУКА
ЗА ДОНЕСУВАЊЕ НА ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА
ЖИВОТНА СРЕДИНА-ЛЕАП ЗА ОПШТИНА ДЕБАР**

Член 1

Советот на Општината Дебар го донесува Локалниот акционен план за животна средина- ЛЕАП за Општина Дебар, предложен од страна на локалниот Комитет за изработка на ЛЕАП.

Член 2

Локалниот акционен план за животна средина-ЛЕАП за Општина Дебар е составен дел на оваа одлука.

Член 3

Оваа одлука влегува во сила осмиот ден од денот на донесувањето и ќе се објави во „Службениот Гласник на Општина Дебар,,

**Бр.07-874/3
30.09.2009 год.
Д е б а р**

СОВЕТ НА ОПШТИНАТА
Претседател,
Низамедин Папранику

ВОВЕД

Локалниот акционен план за животната средина (ЛЕАП) е документ кој треба на ефикасен начин да им помогне на заедниците да ги идентификуваат проблемите во животната средина, со примена на пристапот на пошироката вклученост на јавноста. И покрај фактот што и јавноста и институциите се свесни за проблемите со кои се соочуваат секојдневно, кон решавање на проблемите со животната средина е многу тешко да се пристапи активно и ефикасно. Процесот на изработка на ЛЕАП помага да се креира атмосфера на активно и ефикасно решавање на проблемите. Ова е една од причините, Општина Дебар да пристапи кон изработка на план за решавање на проблемите со животната средина, наречен Локален Акционен План за Животна Средина- ЛЕАП.

Главна цел на изготвување на ЛЕАП за општина Дебар е да се креира план (стратегија) на активности за заштита и унапредување на животната средина, базиран врз консензус помеѓу Локалната Власт-Општината, граѓаните и невладините организации. Планот треба да биде базиран врз реални, економски прифатливи и оправдани решенија за надминување на евидентираниите проблеми во животната средина. Остварувањето на ваквата функција на ЛЕАП-от претпостави анализа на состојбите и утврдување на потребите за решавање на проблемите со животната средина.

За да се изработи ЛЕАП треба да се помине низ процес на планирање, кој се состои од следните фази:

1. Формирање на организациска структура за изработка на ЛЕАП, која се состои од локален координатор, локален комитет и работни групи;
2. Изработка на план за вклучување на јавноста;
3. Оцена на состојбите со животната средина;
4. Утврдување на приоритетните проблеми од животната средина за решавање;
5. Поставување на цели и мерки;
6. Утврдување на механизми за спроведување на ЛЕАП;
7. Утврдување на оперативни механизми за следење и оценување на спроведувањето
8. Р

Во процесот на анализата на состојбите и утврдувањето на проблемите беа опфатени клучните компоненти на животната средина: прибирање, селектирање и депонирање на отпадот, наопременоста со мрежа за водоснабдување, отстранување на отпадите води, квалитетот на воздухот и енергетската инфраструктура.

Локалниот акционен план на активностите за заштита и унапредување на животната средина на општина Дебар е основа за изградба на соодветна политика за заштита на животната средина, вистинско функционирање на локалната демократија, креирање на економијата која ќе биде посеопфатна и ќе ги утврди и вклучи вредностите на водите, воздухот, земјиштето и биодиверзитетот како и одржливо користење на ресурсите.

ЛЕАП е комплексен документ, кој креира динамичен план на активности за заштита и унапредување на квалитетот на животната средина, особено низ економските аспекти и развојните показатели, буџетската политика и јавните вложувања, што ќе обезбеди пристап во решавањето на проблемите поврзани со животната средина и развојот.

Основата на овој концепт за изработката на Локалниот Акционен План за заштита и унапредување на животната средина се заснова врз создавање институционални и други предуслови за активно делување на локално ниво па и пошироко. Ова бара интегрирање на политиката за животната средина во сите секторски (развојни) политики на локално и државно ниво. ЛЕАПот треба да се искористи и како можност за промовирање и воспоставување организациони и економски темели врз кои ќе се заснова спроведувањето на начелата за одржлив развој на општината. Реализацијата на предложените активности е долгорочен процес, кој треба да се остварува по пат на мали чекори, рационално и трпеливо. Ефектот ќе биде позитивен доколку се оствари реален приод кон решавање на секој конкретен проблем.

И покрај фактот што и јавноста и институциите се свесни за проблемите со кои се соочуваат секојдневно, кон решавање на проблемите со животната средина е многу тешко да се пристапи активно и ефикасно. Процесот на изработка на ЛЕАП помага да се креира атмосфера на активно и ефикасно решавање на проблемите. Ова е една од причините, Општина Дебар да пристапи кон изработка на план за решавање на проблемите со животната средина, наречен Локален Акционен План за Животна Средина- ЛЕАП.

Дебар

Дебар,

Debar;

-
-
-

-
-
-
-
-
-
-

- , :
- (, ,) ;
- ;
- ;
- ;
- .

Дебар :

- SIDA - Шведска меѓународна агенција за соработка и развој
- REC - Регионален центар за заштита на животната средина за Централна и Источна Европа - канцеларија во Македонија
- Еколошко друштво Дешат, Дебар,
- Центар за одржлив развој, Дебар,
- ЈКП Стандард

В

, месни заедници,

- : Дебар

-
-
-
-
-

-

-

-

Debar

Дебар,

Дебар;

Debar

2008,

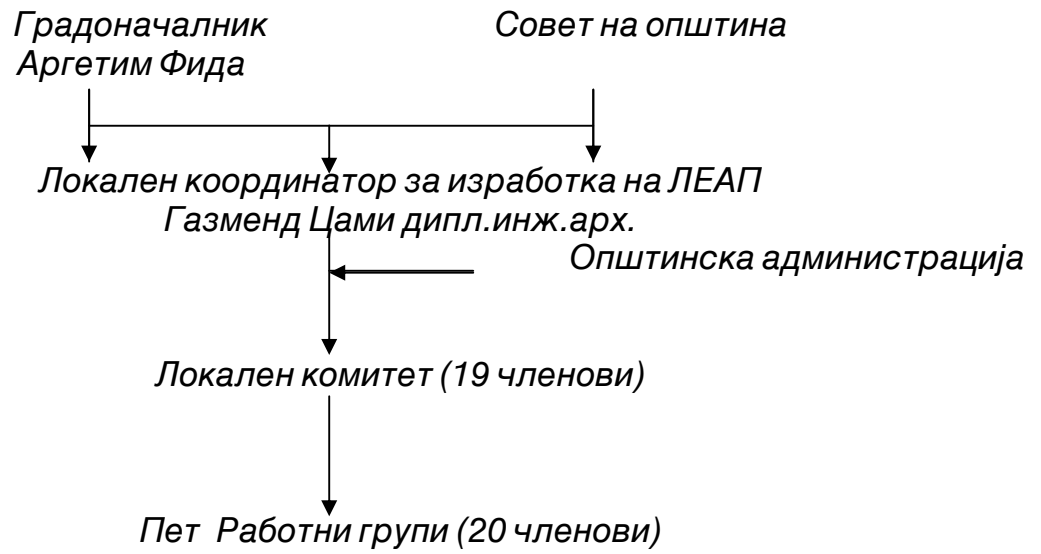
Дебар

Debar

(

);

Организациона структура на ЛЕАП во Општина Дебар

1. ,
2. ,
3. ,
4. ,
5. ,
6. ,
7. ,
8. , * *
9. , * *
10. , * *
11. , *
12. ,
13. . -
14. , .
15. ,
16. ,
17. , - -
18. ,
19. , * *

РАБОТНА ГРУПА "ВОЗДУХ"			
1	Абдул Колеци	Професор	Тетовски Универзитети
2	Решат Кормемети	Инџ. текнонлог	Општинска администрација
3	Дејан Вапски	Инџх. по сообраќај	А.Д. Кнауф-Радика
4	Лулјета Шеху	Спец. епидемиолог	Завод за Здравствена Заштита
РАБОТНА ГРУПА ВОДА			
1	Фатмир Алили	Машински инџ.	ЈКП Стандард
2	Арбереша Кленја	Дип.Градеж. инџ.	ЈКП Стандард
3	Илбер Даци	Доктор-специалист по хигиена	Дирекција за храна
4	Ментор Мела	Спец. Епидемиолог	Завод за Здравствена Заштита
РАБОТНА ГРУПА "ОТПАД"			
1	Петрит Пачуку	Дип.Градеж. инџ.	Адм. Комунале
2	Реџеп Масхкулли	Комунален инспектор	Општинска администрација
3	Омер Цами	Дип.инџ. Технолог	ЈКП Стандард
4	Баки Алили	Лекар. специалист	Здрасвен дом
РАБОТНА ГРУПА "ПОЧВА И ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕ"			
1	Весел Дука	Дип.инџ. Агроном	Министерство за земјоделие
2	Агрон Пекмези	Прет . земјод. задруга	Невладин Сектор (НВО)
3	Лири Делиши	Дип.инџ. Агроном	Министерство за земјоделие
4	Дурим Фетаху	Дип.инџх. Архитект	Општинска администрација
РАБОТНА ГРУПА "ПРИРОДА"			
1	Шанабан Јани	Дип. шум. инџ	ЈП шумско стопанство
2	Фатмир Даци	Правник	Невладин Сектор (НВО))
3	Фламур Мулладаути	Наставник	О.У. "Братсво Единство"
4	Суби Марку	Дип.инџ. по рударство	А.Д. Кнауф-Радика

Работен состанок на Локалниот Комитет на ЛЕАП за општина Дебар
**ПРИРОДНО – ГЕОГРАФСКИ И СОЦИО – ЕКОНОМСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА
ОПШТИНА ДЕБАР**

1. ОПИС НА ОПШТИНАТА

Општината Дебар е стара општина и како таква функционирала во различни периоди. Од 2004 година согласно Законот за територијална организација на локалната самоуправа („Службен весник на РМ“ бр. 22/2004) е формирана општина Дебар во границите во кои таа и денес постои.

Согласно податоците од последниот Попис на населението во Дебар живеат 19.542 жители. Во рамките на општината има 19 населби, од кои 5 села се наполно раселени (Бомово, Коњари, Тараник, Сушице и Спас).

Централно место и седиште на општината е градот Дебар, а другите населени места се селата: Бањиште, Горно Косоврасти, Долно Косоврасти, Кривци, Отишани, Рајчица, Селокуќи, Татар Елевци, Хаме, Крифци, Могорче, Џешиште, Осој и Гари.

1.1 Географски карактеристики

Општината Дебар се наоѓа во западниот дел на Република Македонија покрај самата граница со Република Албанија. Општината е сместена на Дебарското Поле помеѓу падините на планината Дешат (Крчин), Дебарското Езеро и долината на реката Црн Дрим, како истека на споменатото езеро. Всушност, полето представува една широка релјефна тераса, која е наклонета и се спушта кон долината на Црн Дрим.

Територијата на општината Дебар се граничи со териториите на општините Маврово и Ростуше, Центар Жупа, на мал дел со општините Другово и Дебарца и со државната гранична линија со Република Албанија.

Низ територијата на општината поминуваат главниот пат Гостивар, Маврови Анови - Дебар, патот Дебар - Струга и патот кој води кон граничниот премин Блато - Република Албанија. Должината на патната мрежа зафаќа површина од 145,67 км².

Градот Дебар се наоѓа на надморска висина од 630-700 м со географска положба 41.30.33.24 Н -, 20.31.49.11 Е.

Општината Дебар има мошне поволна географска положба, бидејќи на нејзина површина се составуваат двете значајни и живописни кањонски долини по течението на реките Радика и Црни Дрим.

1.2 Геолошки и релјефен состав

Геолошкиот состав на теренот на општината Дебар е мошне разновиден и

со низа манифестации на геолошки состојби. На Дебарската тераса се среќаваат следните геолошки формации: плиоцен, еоцен, пролувиум и флиш.

Еоценските седименти се констатирани на крајниот запад на котлината, на мала површина околу селото Коњаре. Претставени се со глиници, песочници, конгломерати и лапоровити глиници.

Плиоцентот е развиен во Дебарската котлина помеѓу селата Бањиште, Аме и Бомово, а составен е од песоци и слабо врзани конгломерати. Овие седименти лежат врз старите формации, со хоризонтална слоевитост. На површината делумно, се препокриени со пролувиум.

Пролувиумот се јавува во Дебарското и Банишко поле, претставен е со полузаоблен или незаоблен материјал во непосредниот обод на **планината Дешат**, а нешто подалеку, составен е од пофин материјал: песок, песоклива глина и глина.

Падините на планината Дешат во поглем дел се представени со флиш. Овој флиш е составен од глиници, песочници, лапорци и лапоровити, варовници и варовници. Флишот се јавува и на западниот дел на котлината, но на многу мали површини.

Во Дебарската котлина се среќаваат три вида почви: цементни, полувијално - делувијални и алувијални.

Циментните почви кои се развиваат на езерската тераса на некогашното Дебарско езеро претставени се со неколку вариетети. Развиени се воглавно на дебелите наслаги од неогените седименти. За нив е карактеристично тоа што се подложени на површинска ерозија.

На подрачјето на циментни почви, се развиваат полувијално- делувијалните почви на кои лежи градот Дебар. Овие почви се со хетероген состав, каде е осетно антропогеното делување.

Алувијалните почви се развиваат на тесен појас во долината на Црн Дрим, а застапени се со неколку вариетети.

1.3 Хидролошки карактеристики

Климатските, орографските, почвените, геолошките и другите карактеристики, условиле поголем дел од просторот во општина Дебар да е богат со извори и водни токови, а нивниото присуство, висинските растојанија и морфолошките погодности овозможиле оформување на Дебарското Езеро, а со тоа и можности за создавање на хидроенергетски капацитети и користење на потенцијалната енергија на овие води.

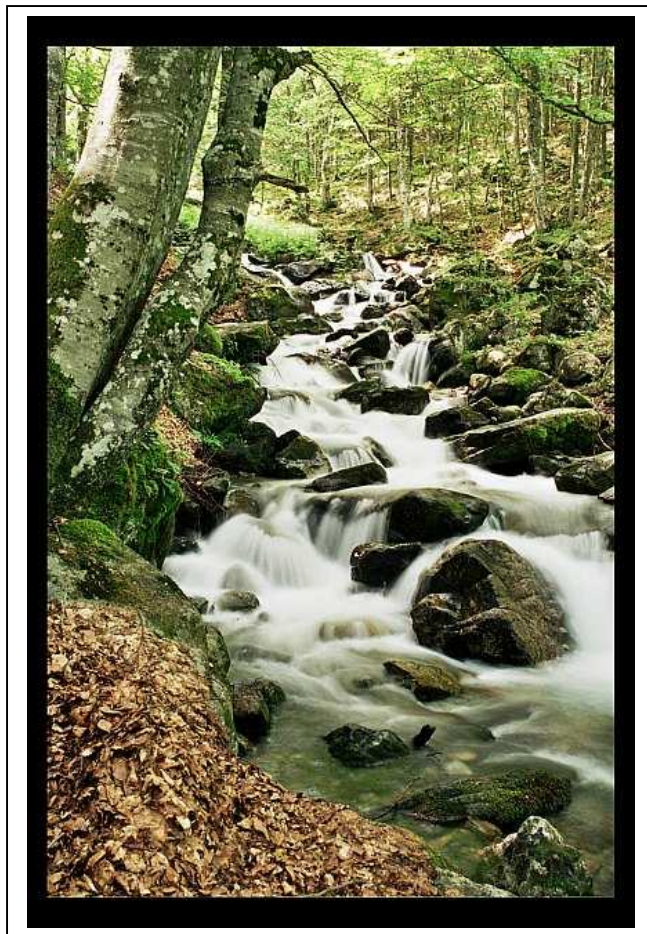
Дебарското Езеро е најизразит белег во хидрографска смисла на овој простор. Акумулацијата Шпиље е оформена од водите на двете полноводни реки со многу добри хидролошки карактеристики - Црни Дрим и Радика со нивно преградување, односно подигање на брана висока 116 м. од насипен чакан и глинено јадро. Зафаќа површина од 13,20 км², и запремина од 520.000.000 м³, која се користи за производство на 300.000.000 KW часови електрична енергија.

Во поглед на хидролошките карактеристики, максимална кота изнесува 585 м, а минимална кота 560 м. Најголемата длабочина изнесува 100 м, должината по течението на реката Дрим изнесува 13 км, а по Радика 8 км што претставува езерска површина. Осцилацијата на нивото е 25 м. Должината на брегот е 46,5 км. Температурата на водата во зимскиот период изнесува 10°C, а во летниот период 23°C. Скоро сите водотеци на просторот на општината течат кон овие две реки или во езерото.

Водата од Дебарското Езеро покрај тоа што се користи како хидроенергетски потенцијал, претставува значаен потенцијал за наводнување

на земјоделските површини (на дебарската и жупската тераса), како и за развојот на туризмот. До овој период е изградена пумпна станица која може да наводнува до 2.000 хектари површина. Исто така, создадени се и можности за решавање и на друг водостопански проблем како што е обезбедувањето со индустриска вода.

На територијата на просторот кој се уредува главно се долните сливови на реките Црни Дрим и Радика. Црни Дрим тече во должина од 18 км (приближно 38 км од границата на општина Струга до почетокот на Дебарското езеро, а од браната Шпиље до граничното подрачје 14 км). Пред вливот на реката Црни Дрим во Дебарско Езеро се вливаат неколку притоки од кои позначајни се: Долгаш, Коџаџик, Браштице и Браштанска Река како десни притоки и Требишка Река како лева притока. Единствената притока по браната е Бањишка Река.

Радика е една од најполноводните реки во Македонија, а во овој дел е течението на дел од средниот и долниот слив на реката - низводно од Косоврашка бања од кота 580-485 метри надморска височина. Таа ја прима во средниот ток притоката Мала или Гарска Река која е формирана од изворот Росоки од кој се снабдува градот Дебар преку системот за водоснабдување со вода за пиење. Таа е поголема притока додека другите се помали и се појавуваат само при поголеми дождови и со топење на снеговите на планините Дешат и Стогово.

Терените што ги зафаќа градот и неговото непосредно опкружување, според типовите на издани и издашност припаѓаат најголем дел на терени со добра издашност (до 40 л./сек) - Елевци - село, Баниште - река до 18 л./сек, Баниште - Крчин до 12 л./сек, Скудриње - до 20 л./сек, Коњари до 5 л.сек, како и голем број на помали

извори од 2-5 л./сек. Овие природни извори со различен капацитет овозможуваат покриеност со вода за пиење на населените места во општината. Градот Дебар се снабдува од системот за водоснабдување на изворот Росоки кој се наоѓа во пакувите на планината Бистра.

Во непосредна близина на градот Дебар се јавуваат термоминерални извори во две изворски подрачја кои води се претпоставува дека доаѓаат од големи длабочини од еден општ резервоар. Едниот е во близина на селото Бањиште, а вториот пред село Долно Косоврасти. Во двете подрачја термалната вода на површината доаѓа преку раседи и систем на пукнатини. Термоминералната вода од двата извора има лековити својства што условило изградба на рекреативни објекти во нивната околина.

Основни податоци за овие води се:

- Бањиште $D = 40$ л./сек. $T = 38^{\circ} C$

- Косоврасти $D= 60 \text{ л./сек.}$ $T= 48^{\circ} \text{ C}$

Подземни води во поширокото опкружување постојат, но досега не се истражувани, но според ископаните бунари, нивото на овие води се движи од 5 до 20 метри. Можно е да дојде до нови токови на подземна вода од процедурните води на Дебарското Езеро во пониските зони близу до коритото на Дрим, низводно од браната. Веќе се појавени подземни води во селото Коњари.

Според овие наведени податоци, природните погодности во однос на хидрографските карактеристики се мошне поволни и за самиот град Дебар.

Во општината Дебар регистрирани се 74 извора со просечна издашност од $0,124 \text{ h}10^6 \text{ }^3/$ или вкупно $9,20 \text{ h} 10^6 \text{ }^3/\text{год.}$

Во Дебарската котлина на површина од 8 км^2 регистрирано е геотермално поле, а длабината на колекторот е 200 метри додека температурата изнесува 50° C .

1.4 Тектонски карактеристики

Земјотресите како сеизмички појави се доминантни природни непогоди кои го карактеризираат Дебарскиот реон со значајна активност, која е тесно поврзана со тектонските карактеристики на теренот. Поголемиот дел од раседите се стари и стабилизирани, но има и такви кои се обновени и активирани, како и помлади кои се исто така активни.

Историските податоци покажуваат дека силните земјотреси генерирани на оваа територија се проследени и со можни колатерални хазарди (одрони, свлечишта, пукнатини, раседници, померувања) со доминантни одрони кои уште повеќе ги зголемуваат негативните последици од земјотресите. Како најактивен се покажа раседот по ободот на Кораб, поради што дојде до катастрофалниот земјотрес во Дебар 1967 година. Досегашните сознанија и извршените истражувања укажуваат на изразити влијание на земјотресите предизвикани главно од епицентрални жаришта вон територијата на градот Дебар оддалечени над 30 км. На тој начин се претпоставува дека по раседот кој оди по должината на Радика се појавени и термалните извори.

Теренот на Дебарскиот базен е сеизмички потенцијален простор, каде може да се случат земјотреси од 9° по МКС, по непосредниот обод на базенот до 8° по МКС, а во останатите делови до 7° по МКС.

По катастрофалниот земјотрес од 1967 година, асизмичката градба и сеизмичката заштита зазедоа приоритетно место во техничката регулатива за проектирањето и изградбата како и соодветни економски мерки за заштита на создадените вредности (градежна интервенција на носивата конструкција на постојните објекти, заради доведување на отпорност против најсилните земјотреси). Во изминативе години нормите се модифицирани и подобрени, така да денес се на подобра ниво.

Во Република Македонија, извршена е макро сеизмичка реонизација на теренот врз основа на соодветни критериуми (локални земјотреси, тектонскиот склоп и сл), добиена е вредноста на максималната граница на магнитудата од очекуваните земјотреси, како и сумарен најдолгорочен очекуван максимален интензитет на земјотресот.

Поради непостоењето на сеизмичка микро реонизација при планирањето и проектирањето се користи картата на макро сеизмичка реонизација со што природно нестабилните и сеизмичките неповолни терени се непогодни за градежни зафати, а тоа се местата каде се сменуваат клизиштата, геолошките формации, зоните на дислокација, одроните и сл.

Според инжињерско - геолошките карактеристики на тлото, издвоени се

терени со различни сеизмички услови:

- Реонот со поволни сеизмички услови се простира на планините Јабланица, Стогово и Дешат, а изградени се од флишни и варовнички карпи. Тие се карактеризираат со многу слаба сеизмичка осетливост.
- Реонот со сеизмички неповолни услови, односно сеизмички осетливи терени се просторираат јужно и југозападно од градот Дебар. Врз основа на досегашните случени земјотреси, направени се согледувања за можните земјотреси, според кои сеизмогените зони се поклопуваат со досега утврдените, односно територијата која треба да се уреди припаѓа на зона со земјотреси од 9^о по МКС.

1.5 Релјеф

Дебарската котлина се простира на просечна надморска височина од 610 метри. Од северо-запад ја ограничува гребенот на планината Дешат, на запад брановитото дно на котлината го пресекува текот на реката Црн Дрим од кој се издига планината Јабланица, а на југо-исток се протега Дебарското Езеро - акумулација формирана во долината на реката Радика и Црн Дрим, во чија позадина се издига масивот на планината Стогово. Во зарамнините на Горно и Долно Удово, во подрачјето на јужните и југозападните падини на планината Дешат (познати под називот Крчин), лоциран е градот Дебар.

Езерото се наоѓа во Дебарската котлина на надморска височина од 583,5 метри (на мах. ниво на водата), што е за 50 -100 метри пониско од просторот на Дебарското плато и висорамнината на Горна и Долна Жупа.

1.6 Климатски карактеристики

Дебарската котлина се карактеризира со специфични климатски карактеристики, бидејќи котлината е заштитена со околните планини. Низ речните котлини на Црн Дрим и Радика постои перманентна циркулација на ветрови. По течението на Црн Дрим и преку превоите на албанските планини се чувствува влијанието на јадранската клима, особено во летните месеци и на пониските тераси. Летата се топли, а зимите ладни, додека пак есента е потопла од пролетта.

Годишната распределба на врнежите е неравномерна. Врнежите се максимални во есенските месеци и раните зимски месеци. Во летото врнежите се минимални. Облачноста е најголема во зимските месеци, а најмала во летните, што е спротивно на одот на сончевниот сјај. Преовладуваат ветрови од северен и сверисточен правец.

Средната годишна температура во Дебар изнесува 11,8^о С. Најстуден месец е јануари со просечна температура од 0,7^о С а најтопол е јули со 22,2^о С. Просечното годишно температурното колебање изнесува 21,5^оС, што претставува доста висока вредност која покажува дека континенталноста има битно влијание на температурниот режим на оваа котлина.

Просечната зимска температура е над нулата во целото Дебарско Поле. Есента е потопла од пролетта. Таа разлика изнесува 5,0^о С.

Влијанието на континенталноста, покрај зголементото просечно годишно температурно колебање има одраз и на зголемување на екстремните температурни вредности и на апсолутното колебање на температурата на воздухот која изнесува 64,0^оС .

Во Дебарското Поле апсолутно минималната температура изнесува - 23,9^о С, додека апсолутно максималната 40,1^оС која е забележана во јули 1988

година.

Просечното годишно траење на сончевиот сјај во Дебарската Котлина изнесува 2.129 часови. Додека пак просечната годишна облачност изнесува 5,3 десетини. Максимумот е во јануари со 7,1 десетини, а минимумот во јули со 3,1 десетина.

Просечната годишна сума на врнежите во Дебарското Поле изнесува 872,2 мм. Најврнежлива е зимата со просечно 278,4 мм. Нешто помалку врнежи има во есен (258,3 мм), пролетта е со 220,8 мм, додека летото е со најмал талог кој изнесува 113,7 мм. Распоредот на врнежите спаѓа во медитеранскиот pluviометриски режим со максимум врнежи во доцната есен и во зимските месеци.

Дебарската Котлина е мошне ветровита. Најчест е северозападниот ветер, со соучесталост од 164 %о и средна годишна брзина од 2,5 м/сек. Од другите ветрови со поизразена зачестеност се северниот и јужниот ветер.

2. ИСТОРИЈА НА ЗАЕДНИЦАТА

Постоењето на градот Дебар се спомнува уште во V век пред нашата ера, а покасно и во I-от век од нашата ера од Старбон и Плин, под името Добер, град основан од племето Добери. Птоломеј во II-от век од нашата ера го потврдува постоењето на градот наречен Добер, Доберус или Доборо и неговите жители Добери.

Низ историјата територијата на Дебар беше составен дел од Деспотатот на Епир, Бизант, и други, а во 14 век под Отоманската империја.

Во времето на Георги Кастриот Скендербег, Дебар е позициониран на граничната линија на конфликтот со турците, и голем дел од битките на Скендербег против Отоманската империја се воделе во овој крај (1443-1465 год.).

Дебар бил прочуен трговски и занаетчиски центар, кој одиграл значајна улога во историјата на овој регион. До 1912 год. Дебар бил еден од најразвиените градови во регионот како од економски, занаетчиски, трговски и на културен и социален план. Во ова време, Дебар броел 11.000 жители и 462 дуќани.

За време на Балканските војни односно во 1913 год., градот станал дел од

Кралството Србија, а во времето на Втората светска војна Дебар е анексиран од Италијанското Кралство. После Втората светска војна со ослободувањето на територијата на Македонија, градот Дебар и останатиот дел на територијата на Македонија станале составен дел на Југословенската федерација.

Поради различните турбуленции и збиднувања во регионот, Дебар ја губи својата позиција, така што денес се вбројува меѓу најнеразвиените подрачја во Македонија и покрај тоа што има потенцијали поволни за развој.

Културното наследство на општина Дебар е богато со репрезентативни објекти и обележано со високи ликовни дострели и остварувања.

Од сакралните исламски објекти статус на културно наследство има Хиункар џамијата во Дебар од втората половина на 15 век. Најстар сакрален објект од христијанската традиција е црквата посветена на Света Варвара во селото Рајчица од 1597 година.

Профаните објекти сочинуваат значителен по обем и важен по своето значење дел од културното наследство на регионот. Во рамките на урбаната структура на Дебар егзистираа повеќе споменички добра од различни периоди на историскиот развој на градот. Стариот амам кој потекнува од 16 век и Новиот амам изграден во подоцнежниот период, ги носат одликите на класичните традиции во градењето на овој тип на објекти. Најголемиот дел од градбите што ја формираат урбаната структура на градот претставуваат објектите за живеење, од кои извесен дел припаѓаат на традиционалната архитектура од 19 век.

Слики: Куќи со традиционалната архитектура

На југозападните падини на планината Стогово се наоѓа селото Гари, кое има статус на заштитена споменичка целина. Изградено на 1.100 метри надморска височина, амфитеатрално поставено кон Гарска Река, со сочувана архитектура карактеристична за мијачката градителска традиција. Поради тоа слободно можеме да кажеме дека селото Гари е едно од најубавите села во Македонија.

3. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Просторот што го зафаќа градот и неговото непосредно опкружување се одликува со три типа предели: дно на котлината, шумско подрачје и високопланински пасишта.

Низинскиот дел од котлината зафаќа дел од Дебарското Поле кој е типично аграрен предел.

Шумското подрачје на планинскиот дел е расчленето во регион на дабови

и регион на букови шуми. На пониските делови на терените се шумите од дабот благун и бел габар. Покрај Дебарското езеро тие се девастирани и претворени во голини и обработливи површини како последица од лошото стопанисување во изминатиот период. Тука се јавуваат ниски, деградирани шуми покрај дабовите и шуми од леска, габар, липа и др. или типични шикари составени во најголем дел од даб и габар. Исклучок од ова на одделни делови долж левата обала на Црни Дрим се јавуваат простори од нискостеблеста бука или групи на питом костен кои заслужуваат одредено внимание. Спротивната обала на Црни Дрим е претежно силно еродирана и без вегетација, која заслужува посебно внимание, особено поради заштита на езерото.

Просторот што го зафаќа градот Дебар со поширокото опкружување изобилува со разноврсни, динамични, богати пејсажи со многу значајни природни вредности и убавини. Основните елементи и просторни вредности кои го чинат богатството и карактеристиките на пејсажот произлегуваат од разновидноста на рељефните и топографските особености, богатството на вегетациските комплекси и водните токови.

Доминантен просторен акцент на ова подрачје е планината Стогово (2273 м.н.в.). Особено се интересни пределите кои гравитираат кон реката Црни Дрим, односно кон Дебарското Езеро, но ништо помалку не се интересни и рустикалните пејсажи под врвот Денарица (2018 м).

Планината Дешат со врвот Крчин се јавува како пандан на Стогово. Тој доминира над градот Дебар. Ограноците на Дешат во просторот на Бањата Бањиште се интересни партии во овој простор, каде термоминерланите извори се преливаат во аграрниот пејсаж на Дебарско поле.

Градот Дебар се наоѓа на една од терасите над езерото, кое е негова најзначајна пејсажна компонента. Големата водена акумулација на Дебарското Езеро формирана од водите на реките Црни Дрим и Радика, вклопена во пејсажот на овој простор, придонесува за подобрување не само на микроклиматските услови на овој простор, туку и за збогатување на природните пејсажни вредности.

Косиот терен условен од висинската разлика помеѓу терасата на која е сместен градот и нивото на езерото е интересен простор на крајбрежниот дел кој со биолошки и технички мерки ќе треба да се регулира со цел да се постигне комплетен визуелен впечаток.

На територијата на Општина Дебар се наоѓа единствениот гипсен релјеф во Републиката, кој се протега во должина од 9 км. Рудата на гипсот е со висок квалитет, со содржина од 99% чист гипс, со што по квалитет се рангира меѓу првите во светот.

Околу 4 км источно од Дебар во близината на село Рајчица се наоѓа најпознатата гипсана пештера Алчија. Пештерата претставува дел од огромното наоѓалиште на гипс, односно каверна исполнета со кристален гипс. Кристалите се јасно провидни со цепливост во два правца и изразита големина до 7 метри, што и дава извонредна убавина и посебност, дури во европски рамки.

На територијата на општина Дебар извираат термоминерални извори во селата Бањиште и Косоврасти (познати уште од 13 век), каде што се изградени бањски лекувалишта од меѓународно значење.

Дебарско езеро е оформено во сливното подрачје на реките Радика и Црн Дрим. Езерото и околните планини оформуваат еден извонреден пејсаж кој во целина се согледува како од поткренатото плато на градот Дебар така и од патот кој ги поврзува Дебар и Струга. Езерото дава извонредни можности за одржување спортски натпревари на мирни води. Популарно е користењето на плажите во летниот период од страна на локалното население и гостите.

Езерото има површина од 13,2 км², со вкупен акумулационен зафат од 520 милиони м³ вода, која се користи за прозводство на 300 милиони KW часови електрична енергија, а дел се користи и за наводнување на Дебарско поле.

Дебарко Езеро

Вкупната аграрна површина на општина Дебар зафаќа површина од 7.708 хектари. Од неа на обработливото земјиште отпаѓаат 2.578 хектари или 33.4%, пасиштата завземаат површина од 1.697 хектари или 22.0%, додека на шуми отпаѓаат 3.433 ха или 44.6%.

Општина Дебар, располага со аграрна-земјоделска површина од 2.286 ха од кои 90% се приватна сопственост, а 10% државна сопственост. Пасиштата зафаќаат површина од 3.940 хектари, а шумите 5.980 хектари.

Шумите на Дебар претставуваат важен дел за еколошкиот екосистем и туристичката атрактивност, а одреден дел служи и за домаќинско затоплување. Со Шумите во општината Дебар стопанисува - Ј.П. Македонски шуми, Подружница Стогово - Дебар.

Сите екосистеми во Дебар можат да се групираат во најмалку шест климатско – вегетациско - почвени зони (според поделбата на Филипovski, Rizovski и Ristevski 1996) или во Шест биоми (според поделбата на Matvejev 1995). Поделбите соодветствуваат една на друга. Ако се знае дека во Македонија постојат вкупно осум или девет вакви појаси (биоми), тогаш уште веднаш се добива претстава за богатството на биодиверзитетот во Дебарскиот регион.

4. НАСЕЛЕНИЕ

Според последниот Попис на населението од 2002 година и според територијалната организација од 2004 година во Општина Дебар живеат 19.542 жители со густина на населеност е 134,15 жители/км². Од вкупниот број на населението на општината, во градот Дебар живеат 15.000 жители, додека останатиот дел во селските населени места.

Во рамките на општината има 19 населби, од кои 5 села се наполно раселени (Бомово, Коњари, Тараник, Сушице и Спас).

Централно место и седиште на општината е градот Дебар, а другите населени места се селата: Бањиште, Горно Косоврасти, Долно Косоврасти, Кривци, Отишани, Рајчица, Селокуќи, Татар Елевци, Хаме, Могорче, Џешиште, Осој и Гари.

Табела 1: Број на жители во општина Дебар

Населени места	Број на жители
Дебар	14.561
Долно Косоврасти	813
Горно Косоврасти	818
Рајчица	131
Татар Елевци	10
Крифци	9
Хаме	135
Баниште	90
Спас	32
Селокуќи-Шулане	104
Џешиште	499
Отишани	530
Могорче	1.794
Гари	10
Осој	6
Вкупно	19.542

Извор: Државен завод за статистика, Попис на населението 2002 година

Градот Дебар претставува мулти етничка и мулти културна средина, од овој аспект може да служи како добар пример за добрите односи, соживот и меѓусебна толеранција на припадниците со различна етничка или релгиозна припадност.

Национална структура на населението е следна: 11.348 (58,07%) се Албанци; 3 911 (20,01%) се Македонци; 2 684 (13,74%) се Турци; 1 080 (5,53%) се Роми; 0,11% се Срби; 0,01% се Власи и 2,54% се останати националности.

Забрзаната урбанизација и индустријализација во Република Македонија, кои се одвивале во седмата и осмата деценија на 20-тиот век, условиле големи миграциони движења на релација село-град. Овие движења не го одминале и регионот на општината Дебар. Особено селата биле зафатени од масовна миграција, напуштање на селата и населување во поголемите урбани центри.

Појавата на иселување и миграцијата во Дебар е доста присутна и широка појава. Поради политички, економски и социјални причини во последните 30 години, околу 10.000 граѓани се иселиле во САД и 2.000 илјади на западноевропските земји, а доста голем е бројот и на оние кои се привремено вработени во западноевропските земји. Миграцијата на населението на релација село-град е евидентна и од урбанистички аспект е доста сериозен проблем поради многубројните дивоградби и неурбанизирани населби. Најголеми социјални проблеми со кој се соочува локалното население се: невработеноста, лошата материјална, социјална и станбена положба.

Табела 2: Работна сила на возраст од 15 год. и повеќе и стапка на невработеност во општината Дебар

Локација	Вкупно население	Работна сила	Вработени	Невработени	Стапка на Невработеност	Стапка на Вработеност
Општина Дебар	19.542	5.825	2.417	3.408	59%	41%

Извор: Државен завод за статистика, Попис на населението 2002 година

Од презентираниите податоци можеме да констатираме дека стапката на невработеност во општината изнесува 59%.

5. ОБРАЗОВАНИЕ

Училишната мрежа за основното образование во општината Дебар се состои од три основни училишта: ОУ Саид Најдени , ОУ Братство Единство – Дебар со паралелки и во село Џешиште и ОУ Ристе Ристески Долно Косоврасти со паралелки во селата во Горно Косоврасти и Могорче.

Средното образование во Дебар се одвива во средношколскиот училишен центар Здравко Чочковски.

ОУ "Братство Единство"

Табела 3: Образовни институции и бројчани споредбени показатели

Опис	Паралелки кои учат на албански јазик	Паралелки кои учат на македонски јазик
Основно училиште Братство Единство - Дебар	2006/2007год.-729 ученици 2007/2008год.-766 ученици 2008/2009год.-740 ученици	2006/2007год.-439 ученици 2007/2008год.-539 ученици 2008/2009год.-518 ученици
Основно училиште Саид Најдени - Дебар	2006/2007год.-687 ученици 2007/2008год.-708 Ученици 2008/2009год.-673 ученици	
Основно училиште Ристе Ристески - с. Д. Косоврасти		2006/2007год.-628 ученици 2007/2008год.-658 ученици 2008/2009год.-675 ученици
Средно училиште Здравко Цоцковски - Дебар	2008/2009год.-504 ученици	2008/2009год.-273(македонци),42(турци)
Предшколска установа Брешиа - Дебар	2006/2007год.-87 деца 2007/2008год.-94 деца 2008/2009год.-110 деца	2006/2007год.-28 деца 2007/2008год.-10 деца 2008/2009год.-10 деца

Извор: Општина Дебар

Во близина на средношколскиот училишен центар Здравко Чочковски во населбата Венец-1 сместен е ученичкиот дом кој го носи истото име. Ученичкиот дом располага со 100 легла односно 24 ученички соби.

Табела 4: Население на Дебар на возраст од 15 години и повеќе години според школската подготвеност

Школска подготовка	Број на жители
Без училиште	520
Некомплетно основно образование	1.517
Основно училиште	7.442
Средно училиште	3.497
Виша школа	487
Висока школа, факултет, академија	649
Магистратура	15
Докторат	10
Вкупно	14.198

Извор: Државен завод за статистика, Попис на населението 2002 година

Од приложената табела можеме да констатираме дека мошне мал е процентот на населението со завршено високо образование (4,57%), додека пак поголем процент од населението во општината Дебар е со завршено средно односно основно образование (77%).

Во однос на човечките ресурси вредно е да се истакне дека во моментот околу 270 студенти од општината се школуваат во 9 различни универзитети во земјава и странство - што во голема мера ќе придонесе за идниот развој на општината.

6. ЗДРАВСТВО

Во Дебар постојат здравствени установи од примарен и секундарен третман (диагностификација, оздравување и хоспитализација) и тоа во следните оддели:

1. Педијатрија (амбуланта и специјалисти)
2. Гинекологија (амбуланта и специјалисти)
3. Хирургија (амбуланта и специјалисти)
4. Интерно (амбуланта и специјалисти)
5. ОРЛ (амбуланта и специјалисти)
6. Офтамологија (амбуланта и специјалисти)
7. Дерматологија (амбуланта и специјалисти)
8. Диспансер за ТБЦ
9. Услуга за дијализа
10. Стоматологија, лабораторија и рентген услуга

Медицинскиот центар е лоциран во центарот на градот. Располага со 65 легла сместени во соодветни четири специјалистички одделенија.

ЈЗО Медицински центар - Дебар преку амбулантите ги покрива селата на Општина Дебар и Општина Центар Жупа. На територијата на Општина Дебар во населените места Долно Косоврасти, Џепиште и Могорче работат амбулантите кои се во негова надлежност.

Медицински Центар-Дебар

Во градот во поново време актуелни се амбулантите (општи, специјалистички, забни и сл.) кои се наоѓаат во приватна сопственост.

Приватни здравствени установи во општина Дебар:

- Алба Мед ПЗО ординација
- Дафина-ДОО Дебар
- Меди Блер-ЦО-Дебар
- Педијатрија-ДЗО
- Здравје-ПО-Долно Косоврасти
- Хеарт Диagnostика-орд.
- Флорина Руси Марке-фондација за дијагностификација на ракот

Во рамките на градот Дебар постојат и шест аптеки.

7. ИНФРАСТРУКТУРА

Сообраќајното поврзување на Дебар со останатите делови на Македонија се реализира преку регионалните патишта Р-409 (Маврови Анови -Дебар - граница со Република Албанија (Блато) и Р-418 (Струга Дебар) постои и една сообраќајница Р-415 (Бошков Мост - Извор) која не е целосно доизградена. Двата регионални патни правци Р-409 и Р-418 који се издвојуваат од магистралниот патен правец М-4 по двата природни коридора, односно долините на реките Црн Дрим и Радика, овозможуваатлесно поврзување и комуницирање на градот Дебар како со соседните населени места и општини така и со останатите делови во внатрешноста на Републиката.

Локалните патишта кои го поврзуваат градот со населените места се асфалтирани и реконструирани.

Локални патишта:

• Асфалтирани	39.49 км
• Поплочни бехатон-коцки	20.5 км
• Макадам	37,00 км
• Земјена	6,00 км
• Непросечени	2,00 км
• Вкупно	104.99 км

Регионални патишта во атарот на Општина Дебар

- Регионален пат-Р-409 (Бошков Мост-Граничен премин Албанија): Л=15 км
- Регионален пат -Р-415 (Бошков Мост-Гари): Л=9,95 км
- Регионален пат -Р-418 (насока Дебар-Струга): Л=20 км
- Регионален пат -Р-411 (насока Бањиште): Л=2,7 км

Мостови во атарот на Дебар:

Единствениот мост во рамките на локалните патишта е мостот помеѓу Косоврасти и регионалниот пат Р-409: л=30 м.

Во атарот на Дебар има 17 моста во рамките на регионалните патишта:

Мостови на Р -409:

- Бошков мост: 20м
- Дол мелница: 28 м
- Мелничани: 368,7м
- Дол: 40,4 м
- Дол: 42,4 м
- Дол 25,2 м
- Дол: 22,7 м
- Дол Рајчица: 69 м
- Дол Дебар: 118,4 м
- Дол Вакоф: 7,1 м

Мостови Р-418:

- Требишка река: 153,9 м
- Врвичка река: 97,02 м
- Дол: 54,7 м

Мостови Р-11

- Река Белешница меѓу Могорче и Осој
- Дол: 7.55 м
- Гарска река :8.1 м
- Јамска река :10 м

Најчеста форма на организиран превоз на населението е такси превозот (лесни коли и комбиња).

Интересно е што во општината нема терминал на граничниот премин "Блато", па превозниците и трговците мораат да патуваат до Струга (100 км во двата правци), што во голема мера ги зголемува нивните транспортни трошоци.

Општината се снабдува со вода главно преку извори. Водоснабдувањето на градот Дебар се врши од изворот Росоки, оддалечен 20 км од градот. Од изворот се зафаќаат 200 л/сек. и по гравитационен пат се дистрибуираат до потрошувачите. Одржувањето на водоснабдителниот систем го врши Јавното Комунално претпријатие "СТАНДАРД" од Дебар. Останатите населени места од општината Дебар, имаат сопствени водоснабдителни системи чие управување и одржување е во ингеренции на месните заедници.

Градот Дебар располага со систем за фекална канализација на која се приклучени над 90% од домаќинствата. Преостанатите 10% ги испуштаат отпадните води во најблиските долови. Колекторскиот систем не е целосно изграден, така да фекалната канализација се испушта во природните долови

кои гравитираат кон сливното подрачје на реката Црн Дрим. Во населените места делумно е решен проблемот со фекалната канализација и нема изградени пречистителни станици.

Во однос на снабдувањето со електрична енергија, општината располага со дистрибутивна мрежа која се дели на неколку напонски нивоа (35 кв, 10 кв и 0.4 кв) и тоа во кабловска / подземна и воздушна / надземна мрежа. Оваа мрежа овозможува непрекинато снабдување со електрична енергија на целата територија на општината Дебар.

Општината Дебар располага со квалитетна телефонска фиксна мрежа, три мобилни оператори, кабловска телевизија, интернет провајдери: АДСЛ, безжична мрежа, кабловско и интернет поврзување.

8. УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ

Последните 20 години се карактеризираат со масовни миграции на населението на релација село - град поради социо-економски и политички причини. Поради неконтролираниот урбан развој се изградени цели населби како што се Ново Коњари околу 40 ха, Тараник околу 15 ха и други помали делови во периферија на градот Дебар.

Во 2004 година за Градот Дебар е донесен нов Генерален урбанистички план (ГУП) со кој е опфатена површина од 415 ха. Со детални урбанистички планови покриени се 60 % од територијата опфатена со ГУП.

Општината носи и годишни програми за изработка на урбанистички планови. Новите населби Венец-1, Венец-2 и Кенаница се изградени според урбанистички план опремени со сите инфраструктурни објекти.

Атрактивен дел за урбанизација претставува крајбрежјето на Дебарското Езеро, каде спред ГУП предвидена е изградба на спортско-рекреативни содржини, уредени плажи, угостителски објекти, хотели, вили и други содржини.

Во интерес на локалниот економски развој, изработени се 2 урбанистички плана во населените места - урбанистичкиот план за стопански комплекс во локалитетот "Вошиште" и "Бањски комплекс-Косоврасти", и двата во атарот на село Долно Косоврасти.

Населените места не се покриени со урбанистички планови, но за нив е донесен општ акт за условите и начинот на градба. Се очекува општината за крток временски период да изработи урбанистички планови за поголемите населени места каде градбата бележи тренд на зголемување како што се: Долно Косоврасти, Горно Косоврасти, Могорче, Џешиште, Отишани и Баниште.

9. ЦЕНТРАЛНА ВЛАСТ

Во општината Дебар од структурата на централната власт застапени се извршната и судската власт.

Од извршната власт или државната управа во Дебар постојат следните единици:

1. ПЕ на Министерството за финансии Управа за јавни приходи
2. ПЕ на Министерството за труд и социјална политика
3. ПЕ на Министерството за правда
4. ПЕ на Министерството за одбрана
5. ПЕ на Министерството образование и наука
6. ПЕ на Министерството за здравство
7. ПЕ на Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство

8. ПЕ на Министерството за економија
9. Центар за социјална заштита
10. Фонд за здравствено осигурување
11. Фонд за пензиско и инвалидско осигурување
12. Агенција за катастар на недвижности
13. Агенција за вработување
14. Агенција за развој на индивидуалното земјоделство

Во рамките на општината свои подрачни единици имаат и следните државни јавни претпријатија:

1. ХЕЦ Шпилје
2. Македонска пошта
3. Шумско претпријатие ЈПСШ Стогово
4. Македонија пат

Сегментот на правосудниот систем присутен во Дебар се состои од: Основен суд, Основно јавно обвинителство, додека пак за потребите на населението од општината Дебар се користат услугите на Јавното правобранителство од Струга.

10. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Општина Дебар претставува единица на локалната самоуправа со седиште во град Дебар.

Органи на општината се Советот на општината и градоначалник на општината Дебар. Советот на општината е претставнички орган на граѓаните и брои 15 члена кои во сегашниот состав вклучува советници претставници на 8 политички партии. Градоначалникот ја претставува и застапува општината како извршен орган.

За извршување на работите од надлежност на општината, општинската администрација е поделена на 2 сектора:

1. Сектор за урбанизам, животна средина и комунални работи организиран на: одделение за урбанизам и животна средина и одделение за комунални работи.

2. Сектор за општи и правни работи, буџет, финансии, економски локален развој и прекугранична соработка организиран на одделение за општи и правни работи и одделение за буџет, финансии, локален економски развој и прекугранична соработка.

Општинската администрација има вкупно 49 вработени од кои 27 државни службеници и 22 други вработени во јавната администрација.

Табела 5: Степен на образование на општинскиот кадар

Образование	Број на вработени во општината
Основно образование	6
Средно образование	18
Високо образование	21
Магистериум	0
Друго	4
Вкупно	49

Извор: Општина Дебар

Во општината Дебар постои јавно Комунално Претпријатие (ЈКП) „Стандард“ задолжено за извршување на основните комунални дејности во општината. т.е. испорака на вода за пиење до домаќинставата и стопанските субјекти, одржување на канализационата мрежа и собирање, транспортирање и депонирање на комуналниот отпад. Јавното комунално ЈКП Стандард има над 85 вработени и е единствено претпријатие кое се занимава со оваа дејност.

На територијата на општина Дебар е организирана и единица за противпожарна заштита која има 11 вработени.

11. СТОПАНСТВО

Со започнувањето на процесот на фискалната децентрализација и пренесувањето на новоделегираните надлежностите од централно на локално ниво се зголемија буџетски приходи по основ на комунални такси, но за да се влијае кон подобрување на локалната политика на општината неопходно е да се реши и статусот на земјиштето и дел од концесиите за природните ресурси.

Индустијата е главниот двигател на развојните процеси во стопанството на општината, но како резултат на транзиционите процеси, ова гранка губи во интензитетот поради што голем број на капацитети се затворени или работат во многу отежнати услови.

Главни носители на стопанството во општината Дебар се: АД ”Кнауф-Радика” (фабрика за производство на гипс и гипсени префабрикати); АД ”Депласт” (фабрика за производство на разни производи од пластика); ХЕЦ ”Шпилје” (хидроелектрана), ”Исен Комерц” (фабрика за тестенини), ”Еурогипсум” (гипс), ”Редимикс-Кораб” (бетонска база) и други помали производствени капацитети.

Во областа на туризмот на општинско ниво е развиен бањскиот туризам чиј носител е ЗРО ”Дебарски бањи” со над 150 вработени и капацитет за сместување од 700 легла во хотелите во с. Косоврасти, с. Бањиште и хотелот Венец во Дебар. Термоминералните води се прочуени и се вбројуваат меѓу најпознатите бањски лековити води во Европа и светот за лекување на разни болести.

Бањата во с. Баниште

Како резултат на поволната географска положба на овие бањи, со надморска висина од 600 м. (с. Косоврасти, во близина на Дебарското езеро) односно 900 м. (с. Баниште) постојат реални можности за развој на езерскиот, планинскиот и селскиот туризам.

Акумулационото езеро Шпилје спаѓа во групата на најпродуктивни хидроцентрали во Македонија со преку 300 милиони кв/часа годишно. Конфигурацијата на теренот која создава услови за користење на речните води претставува еден голем потенцијал за гардење мини централи за производство на електричната енергија.

Хидроцентра-“Шпилје”

Во минатото, земјоделието била значајна економска гранка во овој крај, но поради ограничените можности таа не може да биде носител на развојот на општината. Од сферата на полјоделството Дебар е познат крај по житните култури (пченица, јачмен и рж), културите на сточната храна (пченка, луцерка, тревни семиња) и на градинарските култури (компир, зелка, грав и други)..

Значајно е традиционалното производство и преработката на семето луцерка - дебарска сорта (годишното производство може да достигне и до 100 тона).

Сточарството е доста раширено поради фактот што општината е позната по големите површини на фуражни култури и големи пространства на планински пасишта во непосредна близина на општината. Вкупниот број на крави изнесува 1.400 единици и околу 20.000 овци. Дебарскиот крај произведува специфично висококвалитетно овчо сирење, кое од економски контекст представува предизвик за подобро организирање, стандардизирање и брендирање на овој продукт како и други млечни производи. Во последно време подем на развој има пчеларството поради извонредните природни услови кои ги поседува дебарскиот крај.

12. КУЛТУРА И СПОРТ

Во центарот за култура “Скопје” обединети се повеќе функции: градска библиотека, сала за кино и театарски претстави, простории за културно уметнички и забавни дејности, амфитеатар и ресторант.

Во Дебар функционираат културните уметнички друштва “Хаки Стрмили” и “Дибра” како и драмскиот тетар “Кемал Ајдини”.

Традиционалниот театарски - драмски фестивал се одржува во летниот период каде со претстави учествуваат различни театарски куќи од Македонија, Албанија, Косово и други земји.

Во рамките на манифестацијата “Културно Лето” се одржуваат различни културни активности, концерти, спортски натпревари, поетски вечери, ден на лубеницата, Ромска свадба и други активности. Во Дебар функционираат неколку спортски клубови од кој најстариот е фудбалскиот клуб Кораб кој се натпреварува во регионалната лига. Кајакарскиот Клуб “Радика” е меѓу трите најуспешни кајакарски клубови на Македонија. Овој клуб има постигнато големи успеси на државни и меѓународни натпреварувања, а спортистите од овој клуб се дел од составот на Репрезентацијата на Република Македонија за кајак.

Кајакарски клуб

Во рамките на општината постојат и два кошаркарски клуба за јуниори и сениори, кои во своите редови бројат над 80 деца и младинци.

13. ГРАЃАНСКИ СЕКТОР

Со седиште во општината Дебар, регистрирани се околу 50 невладини организации кои делуваат на различни полиња: граѓански иницијативи, заштита на правата на жените, заштита и унапредување на животната средина, култура, хуманитарни активности, едукација, младински иницијативи, земјоделие, пензионери, телесни инвалиди, маргинализирани групи и сл.

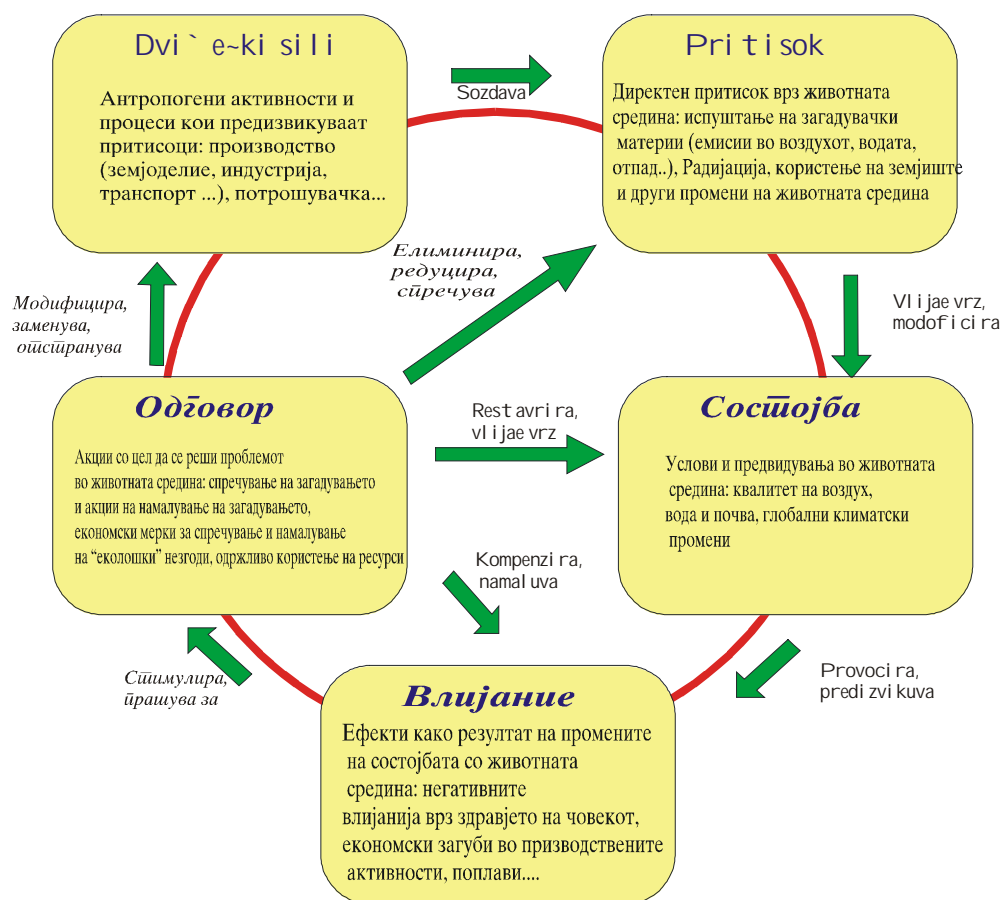
Најактивни невладини организации се: “Центар за одржлив развој на заедницата”, “Еколошко Друтво Дешат”, “Женски центар”, “Спортско риболовно друштво Трофта”, “Еден долар за Дебар”, “Толерантна младина” и “Месечина”.

Невладиниот сектор преку самостојни пректи и проекти кои се реализираат во соработка со други институции во голема мера придонесува во подигањето на јавната свет кај граѓаните, промовирање на учество на јавноста во процесот на донесување на одлуките и зајакнување на демократското општество.

Извештај од процената на состојбата со животната средина во Општина Дебар

Процената на состојбата со животната средина во Општина Дебар е направена според ДПСИР методологијата. Преку оваа методологија се анализира поврзаноста помеѓу притисоците кои движечките сили ги вршат врз животната средина, променетата состојба на животната средина и чекорите кои треба да се превземат за да се намали притисокот (загадувањето) врз животната средина.

ДПСИР методологијата (Дривинг Форце - движечка сила, Прессуре - притисок, Стате - состојба, Импакт - влијание, Респонсе - одговор/акција) овозможува да се дефинираат движечките сили кои влијаат на животната средина, притисокот кој ја модифицира состојбата на медиумите на животната средина, сегашната состојба и влијанието како и дефинирање на соодветен одговор/акција за решавање на проблемите. Методологијата ја истакнува причинско - последичната врска и помага во процесот на донесување одлуки преку заедничко разгледување на економските, социјалните и прашањата од областа на заштитата на животната средина, притоа користејќи различни индикатори со кои попрецизно се искажува причинско-последичната зависност од социо-економските појави во заштитата на животната средина.

Слика: Приказ на ДПСИР методологијата

Процената на состојбата со животната средина е реализирана низ следните фази:

- Изготвување на ДПСИР дијаграм за тематските области: природа, отпад, води и водни ресурси, воздух, употреба на земјиште и почва;
- Собирање на податоци и информации;
- Дефинирање и избор на сет индикатори;
- Споредување на податоците за состојбата со животната средина со важечките стандарди и законски прописи;
- Подготовка на извештај со проблемите од областа на животната средина.

1. ТЕМАТСКА ОБЛАСТ ОТПАД

Според податоците добиени од ЈКП Стандард - Дебар, количеството на собран отпад во текот на 2007 година изнесува: околу 3.900 тони комунален и друг неопасен отпад, 3.400 м³ индустриски неопасен отпад претежно од фабриката Кнауф-Радика (гипс дихидрат и картон) , 6000м³ инертен отпад, и 15 тони отпад од хаварисани возила и друг вид отпад. Во текот на 2007 година, ЈКП Стандард склучи договор со приватна фирма од Скопје, за одстранување на хаварисаните возила.

Табела 1. Податоци за количествата отпад по години (ЈКП Стандард -Дебар)

	година	Собран отпад во тони
1	2004	3600
2	2005	3700
3	2006	3800
4	2007	3900

Во Општина Дебар функционира Јавно Комунално претпријатие, формирано 1953 година, кое се грижи за собирање, транспорт и депонирање на комуналниот отпад. ЈКП го собира отпадот од 3751 домаќинство, како и од 890 регистрирани правни лица на територијата на градот Дебар, 2 хотели и 1 угостителски објект надвор од градот.

Цената на услугата за собирање на отпадот е категоризирана на следниот начин:

Табела 2. Цена за собирање на отпад

Тарифа за м ²	Ден/м ²
За домаќинства	1,0
За правни лица	3,7

Степенот на наплата за услугата за собирање на комуналниот отпад достигнува околу 70 %, со што се покриваат само тековните оперативни трошоци.

Во Градот Дебар, отпадот од домаќинствата се собира и изнесува двапати во неделата, а од индустриските капацитети и другите субјекти по договор, но најчесто трипати неделно.

ЈКП Стандард, за собирање на комуналниот отпад располага со 2

специјални возила и 3 трактора, кои се амортизирани и во лоша состојба. За собирање на отпадот од колективни станбени згради и други субјекти поставени се 55 контејнери од 1.1 м³ кои се набавени пред 8 години и поголемиот дел се неисправни. Бројот на контејнери со кој располага ЈКП не ги задоволува потребите на градот. Од вкупно 3600 домаќинства, 400 домаќинства поседуваат типизирани канти за отпад од 120 л.

Во градот се поставени 150 корпи за отпадоци од кои 120 се оштетени. Корпите за отпадок се кршат или оштетуваат како резултат на ниската свест на граѓаните.

Собраниот комунален отпад се транспортира и депонира во Градската депонија, 2-3 км одалечена од градот, со површина од 1.2 ха. Депонијата се користи повеќе од 30 години, и има капацитет за користење и во наредните 10 години. Локацијата на депонијата се наоѓа покрај самиот регионален пат Дебар-Граничен премин Блато (Албанија). Депонијата не ги задоволува потребните стандарди и параметри за санитарна депонија, бидејќи не е физички заштитена, нема систем за исцедување и одводнување, како и други технички мерки. При одлагање на отпадот не се врши никаква селекција.

Во депонијата нема соодветна опрема и механизација за обработка и компактирање (набивање) на отпадот и за одржување на депонијата во добра состојба. Многу често, при појава на ветер отпадот се разнесува на соседните земјоделски површини, а понекогаш има и намерно или ненамерно палење на отпадот при што се шири непријатна миризба.

Слика 1. Депонија на Град Дебар

Од вкупно генерираниот отпад во општината, 20 % или околу 950 тона (од 12 населени места со вкупен број на жители 5032), отпадот не се собира туку се исфрла покрај патишта, речните корита, шумите, се гори, или се исфрла на јавни површини со што се формираат диви депонии.

На периферијата на градот евидентирани се 7 диви депонии. Најголеми се дивите депонии регистрирани на локалитетите: Удово и Венец покрај патот према Дебарското Езеро и покрај локалниот пат за с. Бомово, локалитет Прогрес, со вкупно зафатена површина од 0,8 ха.

Ситуацијата е алармантна и во селата, особено оние со поголем број на жители, кај кои стапката на пораст на населението е поголема спредено со 2002 (на пример во с. Могорче 2002 година имало 1794 а 2007- 1894 жители, Долно Косоврасти од 813 на 1050 жители, Горно Косоврасти од 818 на 897 жители, Џеписhte од 499 на 642 жители и Отишани од 530 на 691 жители). Во овие населени места отпадот се исфрла на јавни површини или најчесто во потоците, доловите и шумите. Во услови на поројни дождови, отпадот се транспортира во р.Радика и во Дебарското езеро, со што не само што се загадува езерото туку се нарушуваат визуелните и пејсажните карактеристики на пределот.

Слика 2. Дива депонија во Долно Косоврасти

Што се однесува до индустрискиот неопасен отпад, во Општина Дебар, најголем производител на технолошки отпад е фабриката за производство на гипс и гипсени производи АД Кнауф-Радика (гипс дихидрат и картон). АД Кнауф транспортот на отпадот до градската депонија го врши со сопствено специјално возило по потреба. Во Дебар не се регистрирани други капацитети кои создаваат опасен отпад. Во општината се најзастапени капацитети од малото стопанство, така да отпадот нема карактеристики на опасен отпад и се депонира на исто место со комуналниот отпад.

Отпадот кој се генерира од медицинските установи се депонира заедно со отпадот од домаќинства. Медицинскиот отпад се собира во посебни садови кои се наоѓаат во кругот на амбулантата.

На територијата на Општина Дебар не постои јама за отпадот од животинско потекло. Од случај до случај, во градската депонија се отвараат јами за изумрени животни, кои потоа се дезинфицираат и затрупуваат.

Градежниот шут во последно време претставува проблем поради немање на соодветна депонија за овој вид на отпад. На 2 км одалеченост од градот на патот кој води кон Дебарското езеро е “одредено” место (депонија) за градежен отпад, земја и шут, каде населението самостојно го исфрла отпадот што се создава при рушење на објекти и копање. За предметната локација сеуште не е донесена соодветна одлука од локалната самоуправа. Тоа место општината 2 - 3 пати годишно го порамнува за да може да се исфрлат нови количества. Меѓутоа, и покрај тоа, на одредени места, најчесто покрај локалните патишта и во речните корита се исфрла градежниот отпад. Со организирање на акции, Општината во соработка со месното население повремено ги чисти и тие места. На патот кон Дебарското езеро се поставени 2 табли со натпис дека е забрането фрлање на отпад на тој дел.

Комуналниот инспектор согласно законските обврски и одлуката за комунален ред, врши редовен инспекциски надзор на терен, како и надзор по пријава на граѓаните.

Во општината не се врши селектирање на отпад, односно не е воспоставен систем за селектирање на специфични типови отпад согласно законските одредби. Тоа се должи пред се на несоодветната стручна и техничка опременост, како на комуналното претпријатија, така и на општината.

Слика 3. Дива депонија на патот према Дебарското Езеро

Резиме на состојбите и проблемите во тематската област ОТПАД:

При процената на состојбата со животната средина за тематската област ОТПАД се појавија следните проблеми кои негативно влијаат врз животната средина:

1. Не постои централна саниатрна општинска депонија која ги задоволува законски пропишаните стандарди;
2. 12 населни места не добиваат услуга за организирано собирање отпад што резултира со создавање на диви депонии;
3. Несоодветна депонија за инертен отпад;
4. Недостаток на контурирана програма за информирање и подигање на јавната свест на граѓаните;
5. Дотраена и несоодветна механизација за собирање и третирање на отпадот;
6. Недоволен број на контејнери и садови за собирање на отпад во градот;
7. Непостоење на организиран систем за селектирање/реупотреба и преработка на собраниот отпад;
8. Несоодветно третирање на отпадот од животински карактер;
9. Појава на 7 диви депонии во периферија на градот.

2. ТЕМАТСКА ОБЛАСТ- В ОДА

2.1 Расположливи водни ресурси

Една од најубавите реки во нашата земја е секако реката Радика, миленичка на спортските риболовци и сите оние кои сакаат чиста река. Извира на 2200 м.н.в под Враца. Од изворот до утоката во Дебарско езеро е долга 67 км. Радика е единствената река во Македонија која по пат на вештачка бифуркација дава вода на јадранскиот (Црн Дрим) и егејскиот речен слив (Вардар, преку пренос на вода преку хидросистемите Маврово и Врбен).

Реката Црн Дрим истекува од Охридско езеро на 695м.н.в, и ја напушта

Македонија во близина на градот Дебар на 476м.н.в. На македонска територија реката е со должина од 56км. Веднаш по хидроцентралата Глобочица, водите на Црн Дрим создаваат уште едно езеро со помош на брана со висина од 102м во близина на градот Дебар.

Ова е вештачко езеро кое е најбогато со вода во Македонија, односно, езерото акумулира 520 мил м³ вода. Од езерото со помош на тунели водата се спроведува во

хидроцентралата Шпиље. Во овој момент водите на реката се искористени до максимум и таа претставува важен хидроенергетски потенцијал за Република Македонија. Двете хидроцентрали на Црн Дрим произведуваат 580KWh електрична енергија/годишно.

Според информации од РХМЗ на Македонија средногодишните протекувања во периодот од 1961-1990 год. за поедини позначајни профили дадени се со табелата подолу.

Табела 3. Средногодишни протекувања на анализирана низа од 30 години.

РЕКА	ВОД. ПРОФИЛ	СЛИВ	ПРОТОК Qsr	СПЕЦИФИЧЕН ПРОТОК q
		км ²	(m ³ /s)	l/s km ²
Радика	Башков Мост	751.0	19.68	26.2
Црн Дрим	Шпиље	4225.0	52.00	12.3

За периодот 2000-2003 забележан е опаѓачки линеарен тренд на годишните вредности на низата на минималните, на средните и на максималните годишни протоци кај Радика-Бошков Мост, при што средните годишни протеци за периодот 2000-2003 г. споредено со средниот декаден проток за 1961-1970г. изнесува околу 33,4 %. (годишни извештаи за вода достапни на www.moep.gov.mk).

Во општина Дебар регистрирани се 74 извора, со просечна издашност од $0,124 \times 10^6$ м³/год или вкупно $9,20 \times 10^6$ м³/год. Од тоа, досега се каптирани 1,54 мил м³/год. Досега искористената подземна вода (од бунари) изнесува 0,63 мил м³/год, а потенцијалот на подземните води изнесува 2,42 м³/год. (извор на информација: ЈИЦА Студија за управување со водните ресурси 1999 година).

2.2 Квалитет на површинските води

Река Црн Дрим

Квалитетот на водата на река Црн Дрим се следи на едно мерно место, под ХЕ Шпиле. Согласно законските акти, пропишаниот квалитетот на водата е за II класа и во анализираниот период (за последните 5 години - извор УХМР) тој е во потполност задоволен.

Органолептичките показатели се со вредности за I класа како и рН вредноста. Алкалитетот, во текот на целиот анализиран период, е со вредности за II класа.

Од показателите на кислородниот режим, растворениот кислород е со вредности од 7.02-11.75 мг/л O_2 , што значи почесто е со вредности за I класа а повремено и за II класа. Заситеноста на водата со кислород е со вредности од 70.8-119.5 % O_2 - II-III класа, а БПК₅ најчесто е со вредности за II класа. Хемиската потрошувачка на кислород е со вредности од 0.24-1.37 мг/л O_2 и е со вредности проценети за I класа.

Вкупните растворени материи се со вредности проценети за I класа, додека суспендирани материи се со вредности проценети за V-IV класа. Показателите на еутрофикација не се мерени на ова мерно место.

Хемиските показатели на фекалното загадување се со вредности проценети за I-II класа, само нитритниот јон во еден случај е со вредности проценети за III-IV класа.

Хемиско-токсичните материи се со вредности проценети за I-II класа, со исклучок во месец април, кога манганот е докажан со вредности за III-IV класа. Во текот на анализираниот период кадмиумот почесто е со вредности за I-II класа, а во месец март, јуни и август е докажан со вредности за III-IV класа.

Река Радика

Квалитетот на водата на река Радика се следи на едно мерно место Бошков Мост и согласно законските акти пропишаниот квалитет на вода е II класа. Од извршените мерења, во последните пет години, проценетиот квалитет на водата не е изменет, односно, многу почесто е со вредности за I а повремено за II класа.

Органолептичките показатели се со вредности за I класа, како и рН вредноста. Алкалитетот е со вредности докажани за II класа.

Од показателите на кислородниот режим, растворениот кислород (од 10.40-13.42 мг/л O_2) и хемиската потрошувачка на кислород (од 0.32-1.47 мг/л O_2) се со вредности докажани за I класа. Заситеноста на водата со кислород многу почесто е со вредности од 97.4-143.2 % O_2 - I-II класа како и БПК₅ (од 1.21-10.33 мг/л O_2).

Показателите на еутрофикација не се следат на ова мерно место.

Хемиските показатели на фекалното загадување и хемиско-токсичните материи се со вредности проценети за I-II класа.

2.3 Водоснабдување

Водоснабдувањето на градот Дебар се врши од изворот Росоки, оддалечен 20 км од градот. Од изворот се зафаќаат 200л/с и по гравитачен пат се дистрибуираат до потрошувачите. На водоснабдителниот систем се приклучени следните корисници:

Табела 4 : (Распределба на водата и нерамномерната потрошувачка)

Единична мерка	Планирана распределба вода л/с	Моментална распределба вода л/с	
Населба Могорче	0.20	0.20	
С.Долно Косоврасти	8,16	27.80	
Комерцијални потрошачи (Кнауф, Сеперација Дукас, Еуро Гипс, Кораб, Хотел Термал	2	2	
Општина Жупа	18.26	20	
Дебар со селата с.Селокуќи и с.Спас)	Н/с. Рајчица	1.08	150
	Горна зона	40	
	Долна зона	130	

Од табелата може да се констатира дека во с. Долно Косоврасти, водата се користи нерационално за потребите за наводнување и се троши 3 пати повеќе вода од предвиденото.

Слика од изворот Росоки

Загуби на вода во системот

Табела 5 : Преглед на фактурирана вода и структура на загуби 2004 до 8 месец 2008 год. за градот Дебар

	л/сек	2004	2005	2006	2007	2008 8 месеци	Просек
		л/сек					
Фактурирана вода	200	34.95	33.42	34.80	38.22	41.88	36.65
	150	34.95	33.42	34.80	38.22	41.88	36.65
Загуби и не фактурирана вода	200	165.05	166.58	165.20	161.78	158.12	163.35
	150	115.05	116.58	115.20	111.78	108.12	113.34
% на	200	17.47	16.71	17.40	19.11	20.94	18.33

фактурирана вода	150	23.30	22.28	23.20	25.48	27.92	24.43
------------------	-----	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Од податоците може да се констатира дека од вкупно каптирана вода 200 л/сек (6.220.800,00 м³/год) се фактурира 37 л/сек (1.150.848 м³ год), односно помалку од 20% од произведената вода се фактурираа а 80% од истата е ненаплатена вода. Најголем процент на загуба на вода претставува ненаплатената потрошувачка во летниот период (околу 50%) кога дел од граѓаните ја користат водата за наводнување. Степенот на наплатата на фактурината вода изнесува 54%. едостатокот на водомери, наплатата на впаушал, ненавременно наплатените сметки и дивите приклучоци се најважните причини за малиот степен на наплата

Табела 6 : Преглед на потрошувачка на вода и структура на загуби во системот

<i>Пример:</i> Потрошувачка на вода за градот Дебар (2006)			
Домаќинства	м ³ /г	950,000	73%
Компании	м ³ /г	350,000	27%
Вкупна потрошувачка:	м ³ /г	1,300,000	100%
Услужени број на жители:	ж.		15,875
Специфична потрошувачка по жител	л/д,		224
Количина на доток на вода	l/s		150
Структура на загуби во системот		м³/г	Структура
Ниво на производство		4,730,400	100.0%
Наплатена потрошувачка		1,300,000	27.5%
Ненаплатена потрошувачка, вкупни		3,430,400	72.5%
Немерена потрошувачка во лето (прелив		2,365,200	50.0%
Сопствена потрошувачка		212,868	4.5%
Технички загуби (одтекувања)		851,472	18.0%

Вкупните загуби на водата во текот на 2004 изнесувале 68% додека во 2007 изнесуваат 72,5%. Од горната табела може да се заклучи дека 73% од водата се користи од домаќинствата, со просечна потрошувача по жител од 224 литри на ден по жител, која норма е нешто повисока од повисока од просечната 150-180 л/с по европските стандарди.

Друг значаен фактор со кој се соочува ЈКП Стандард претставува техничката загуба (18%) на вода која се јавува од застарената мрежа во централното градско подрачје и се манифестира со постојани одтекувања, чести прекини и дефекти во системот што резултира со значајни трошоци за одржување.

ЈКП Стандард обезбедува водоснабдување на домаќинствата, како и на правните субјекти - јавни претпријатија и институции, компании и индустрии и помали малопродажни места во градот Дебар. Според ЈКП месечни сметки (фактури) за испорачаната вода се доставуваат до 50 јавни институции, организации и 300 помали компании и малопродажни бизниси.

Приватниот сектор во Дебар, генерално е покриен со наплата на водата, но поголемиот процент се наплаќа по систем на "паушал" што се должи на неисправноста или на недостатокот на водомери.

Во овој момент цените за водоснабдување изнесуваат 11 МКД/м³ за домаќинства и 23 МКД/м³ за правни лица. Последната корекција на цена е извршена во август 2004 кога е покачена за 30% што резултирало со намалување на нивото на наплата.

И покрај фактот дека градот Дебар располага редовно со 140-160 л/сек,

што според сите стандарди ги задоволува потребите на населението, сепак градот се соочува со проблемот со нередовно снабдување со вода во летниот период. На мрежата има диви приклучоци и нерационално користење на водата за наводнување и за други намени. Резервоарскиот простор на градскиот водовод од 750 м³ не ги задоволува потребите на рамномерната потрошувачка. Поради тоа, во летниот период во градот се воведува рестриктивен режим на користење на водата, кој за прв пат е применет 2002 година.

Анализата на физичко-хемијската и бактериолошката исправност на водата за пиење ја врши ЈЗО 333 Охрид, ОЕ Дебар. Контролата на водата во градот Дебар се врши преку земање на мостри 2 пати месечно од одредени мерни места, или 100 анализи годишно.

Во последните 5 години, може да се констатира дека водата за пиење е со квалитет кој одговара на пропишаните стандарди согласно Правилникот за хигиенска исправност на водата за пиење.

Водоснабдување на околните населени места

Останатите населени места од општината Дебар, имаат сопствени водоснабдителни системи чие управување и одржување е во инженеринги на месните заедници. Вкупно потрошеното количество вода се проценува на 220,000 м³/год (просечна норма на водоснабдување 0,2 м³/д/ж)

Табела 7 - приказ на населените места, изворите, нивната издашност како и постојниот и потребен резервоарски простор.

Баниште	постои независна каптажа на локален извор со издашност од Q=8 l/s, доведен цевковод во должина од L=2 km, резервоар со V=40 м ³ и дистрибутивна мрежа.
Хаме	постои независна каптажа на локален извор, резервоар со V=40 м ³ и дистрибутивна мрежа
Кривци	Нема водоснабдителен систем. Водоснабдувањето се врши од локални извори - чешми. Населението е раселено, но постои времено враќање во периодот на летните одмори.
Селокуќи	Во неговиот состав се наоѓаат три маала: Селокуќи, Шулан и Таранеш. Шулан се водоснабдува од Дебар преку цевковод Ø 125 mm кон граничниот премин Блато, и има дистрибутивна мрежа. Селокуќи постои независна каптажа на локален извор со резервоар од V=20 м ³ . Таранеш се водоснабдува од локален независен извор – чешма.
Отишани и Цепиште	Изграден независен водоснабдителен систем кој се состои од каптажа на извор „Манастирец“ кој се наоѓа на оддалеченост од околу 10 km, доведен цевковод со PE ND 80 mm, резервоар од V=150 м ³ и водоводна мрежа.
Татар Еелевци	Водоснабдувањето се врши од независни локални извори - чешми. Населението е иселено, но постои времено враќање во периодот на летните одмори.
Осој	Има сопствен независен водоснабдителен систем со резервоар од V=20 м ³
Могорче	Постои каптиран независен локален извор кој се наоѓа на оддалеченост од околу 2 km, доведен цевковод од Ø 80 mm, резервоар од V=70 м ³ и водоводна мрежа. Започната е изградба на нова линија Ø 150 mm и резервоар од 500 м ³
Гари	Постои независен каптиран локален извор кој се наоѓа на оддалеченост од околу 800 m, доведен цевковод Ø50 mm, резервоар од V=15 м ³ и водоводна мрежа.

Управувањето со водоснабдителните системи во *руралните населби е несоодветно, бидејќи со нив самоиницијативно управува локалното население. До сега извршените анализи на квалитетот на водата за пиење, во овие населени места покажуваат дека 40% од вкупниот број на анализирани примероци не одговара на бараниот квалитет. Ова е резултат на несоодветното управување (не се врши филтрација/хлорирање на водата) и одржување на системите од страна на локалното население.*

Во периодот од 2002 до 2006 година, согласно податоците од здравствените установи во Дебар и приватните амбуланти, не се регистрирани заболувања како што се жолтица и цревни заболувања, за кои со сигурност може да се потврди дека се резултат на бактериолошки загадена вода за пиење.

2.4 Собирање, одведување и третман на отпадните води

Комуналните отпадни води претставуваат голем проблем за животната средина. Отпадните води од канализацијата директно се излеваат во реципиентите бидејќи нема ниту една пречистителна станица.

Градот Дебар располага со систем за фекална канализација на која се приклучени 90% од домаќинствата. Преостанатите 10% ги испуштаат отпадните води во најблиските долови. Колекторскиот систем не е целосно изграден, така да фекалната канализација се испушта во природните долови кои гравитираат кон сливното подрачје на реката Црн Дрим.

Конфигурацијата на теренот на градот Дебар условува поделба на системот на фекална канализација на две, односно три зони. Две од трите зони гравитираат кон реката Црни Дрим и една кон Дебарско езеро. Согледувајќи го теренот во висинска конфигурација, се доаѓа до заклучок дека не постои можност по гравитационен пат да се изврши спојување на колекторите во еден со што би се изградила и една станица за третман на отпадните води.

Вкупно испуштената отпадна вода во реципиентите изнесува 1.085.802 м³/год, а вкупното оптоварување БПК₅ изнесува 41.646 кг/год. Во последните пет години евидентен е трендот на зголемување на оптоварувањето имајќи ја предвид стапката на пораст на население во споредба на бројот на жителите во 2002 како и зголемениот број на туристи во последните три години.

Отпадни води од индустриско потекло

Во моментот, следните индустриски капацитети се јавуваат како извор на индустриски отпадни води:

- АД “Кнауф-Радика”, фабрика за производство на гипс и гипсени префабрикати;
- АД “Депласт” – фабрика за производство разни производи од пластика;
- ДООЕЛ “Исен-комерц” – фабрика за производство на тестенини.

Индустриските отпадни води директно се испуштаат без никаков третман во канализациониот систем. Индустриските објекти не вршат анализа на испуштената вода. Во процес е издавање на Б интегрирана дозвола за АД “Кнауф – Радика”.

Отпадните води од туристиките капацитети се испуштаат во реципиентите без пречистување. Во хотелот Термал - с. Д. Косовтрасти, 2007 година регистрирани се 3100 посетители и 25.000 ноќевања, а отпадните води се испуштаат во Дебарското Езеро без претходен третман, додека во Хотелот на Дебарски бањи -Цапа во с. Бањиште со реализирани 35,000 ноќевања од 3.200 посетители, а отпадните води се испуштаат директно во Банишка Река.

Во фактурата за наплата на комунални услуги за вода е вклучена и

цената на канализација.

Табела 8. Фекална канализација во останатите населени места во општината

Баниште	Има дел од канализациона мрежа која се испушта во постоечките долови.
Хаме	Постојните индивидуални испусти се пуштаат во најблиските долови.
Кривци	Постојните индивидуални испусти се пуштаат во најблиските долови.
Селокуќи	Има дел од канализационата мрежа која се испушта во постојните долови.
Отишани и Џешиште	Има дел од канализационата мрежа која се испушта во постојните долови.
Могорче	Има дел од канализациона мрежа која се испушта во постојните долови. Во тек е изработка на колектор кој ќе ги поврзе овие испусти и ќе ги одведе до планираната пречистителна станица за кои се изработени главни проекти за колектор и пречистителна станица со SBR технологија од „Геинг“- Скопје.
Гари	Нема канализација, а секое домаќинство ги испушта отпадните води во најблиските долови кои гравитираат кон Гарска река.
Рајчица	Нема канализација. Изведени се испусти од индивидуалните куќи но не се опфатени со канализациона мрежа, туку независно едни од други се испуштаат во најблиските долови кои гравитираат кон Дебарско езеро.
Долно Косоврасти	Постои фекална канализација во должина од 1 625 м која без пречистување се испушта во Дебарско езеро.
Горно Косоврасти	Постои канализациона мрежа. Изведени се испусти од куќите кои се испуштаат во суводолица која завршува во река Радика. Интересен податок е дека во Горно Косоврасти постои стара геризна канализација која не е проверена, но датира од дамнешни времиња.

Спред овие податоци, во населените места само делумно е решен проблемот со фекалната канализација и нема изградени пречистителни станици. Фекалните води од населените места Могорче, Долно Косоврасти и Горно Косоврасти преку потоци или директно се испуштат непречистени во река Радика а од тука во Дебарското езеро, додека од селата Џешиште и Отишани фекалните води се насочени према Дебарското езеро.

До 2003 година градот Дебар немаше атмосферска канализација.

Атмосферските води истекуваа по површината, а дел од нив беа спроведени во фекалната канализација со што се врши дополнително хидрауличко оптоварување на цевките.

Во текот на 2003-2008 година изграден е дел од атмосферската канализација со вкупна должина од 2800м, со што е намалено негативното влијание врз системот на фекалната

канализација.

Слика 4. Испуст на фекална канализација на река

Радика - с. Долни Косоврсати

За целосно решавање на овој проблем потребно е да се изгради примарна и секундарна атмосферска канализација со што ќе бидат опфатени населбите Венец 1, Венец-2, централното градско подрачје и стариот дел на градот.

Правецот на колекторите за атмосферска канализација се поклопува со правецот на течење на фекалните отпадни води, така што во поголем дел од градот атмосферската и фекална канализациона мрежа можат да одат паралелно со што се намалуваат количините на изведба.

Резиме на состојбите и проблемите во тематската област ВОДИ

- Загадување на површинските и подземните води како резултат на директното испуштање на отпадните води во реципиентот;
- Недостиг од вода за пиење како резултат на застареноста на мрежата, големи загуби на вода и диви приклучоци во градот Дебар;
- *Ниска ефикасност на ЈКП во стопанисувањето со водоводниот систем (низок степен на наплата, несоодветна тарифна политика за покривање на трошоците за одржување);*
- Несоодветно управување со водоводните и канализациони системи во 12 неселените места кои не се покриени со услуга од страна на ЈКП;
- Крајбрежјето на езерото нема систем за собирање и третирање на отпадните води од објектите на самото крајбрежје и населбата Рајчица;
- Недоизградена атмосферска канализација на 60% од територијата на градот Дебар.

3. ТЕМАТСКА ОБЛАСТ - ВОЗДУХ

3.1 Индустриско загадување

Територијата на општина Дебар не е вклучена во мерната мрежа на РМ за мониторинг и следење на квалитетот на воздухот со која се опфатени параметрите јагленород диоксид, азотни оксиди, чад и друго.

Во општина Дебар не е развиена тешката индустрија, односно не се емитуваат штетни материи кои негативно би влијаеле на загадувањето воздухот. Исто така нема ни енергетски капацитети на територијата на општината.

Во однос на загадувањето на воздухот од индустријата, позначаен извор на загадување е фабриката за производство на гипс и гипсени префабрикати АД “Кнауф-Радика”. Ова фабрика се одликува со поголема зафатена површина во однос на останатите субјекти од малото стопанство, и зафаќа површина од 9 ха. Локацијата се наоѓа на југоисточниот дел на градот, во правец север-југ, и е на повисока ката во однос на другите зони на градот. Фабриката е опремена со филтри за пречистување на воздухот.

Според извршените мерења за следење на нивото на испуштање на штетни гасови за потребите на АД Кнауф за период 2004-2008 се забележува тренд на пораст на количеството испуштени штетни гасови поради зголемување на капацитетот на производството.

Табела 9. Мерни податоци од фабриката Кнауф-Радика-Дебар

Година	2004	2005	2006	2007	2008
Остварен капацитет на производство (т.)	123.902	122.577	149.092	162.507	172.000
Вкупен број на работните часови	6159	6128	7454	7850	8190
Капацитет на котел MW	5	5	5	5	5
Период на емисија-време на работа(ден/год.)	260	255	310	328	340
Број на дневни работни часови на изворот	24	24	24	24	24
Просечна годишна потрошувачка на природен гас м ³	3620	3450	4028	4908	5200
Просечна годишна потрошувачка на мазут (т)	2675	2650	3025	3307	3560
Вкупен волумен на гасови/масен проток (Nm ³ /h)	80765	-	-	103.752	-
Концентрација на SO ₂ (mg/Nm ³)	227	-	-	347	-
Концентрација на NO _x (mg/Nm ³)	71	-	-	128	-
Концентрација на CO (mg/Nm ³)	16	-	-	33.2	-
Концентрација на цврсти честички Бучава (dB)	35.5	-	-	34.1	-
	51-62 (81-83)	51-62 (81-83)	51-62 (81-83)	51-62 (81-83)	51-62 (81-83)

Во период на поголема влажност во воздухот се чувствува непријатна миризба од издувните гасови од фабриката, која негативно влијае на населението во станбената населба која се граничи со фабриката. Фабриката има поднесено барање за издавање на Б интегрирана дозвола.

Слика 5. Фабрика Кнауф-Радика

Општината Дебар нема ниту човечки ниту технички капацитети за

самостојно следење на состојбата со квалитетот на амбиенталниот воздух. Во секој случај ќе биде потребна повремена контрола на квалитетот, особено во критичните периоди (во услови на зголемена влажност на воздухот). За таа цел, покрај изработката на планови и програми за унапредување на квалитетот на амбиентниот воздух, општината планира да ангажира надворешна акредитирана фирма која би вршела мерења на квалитетот на воздухот неколку пати во текот на годината.

3.2 Загадување на воздухот од мобилни и стационарни извори

Сообраќајот претставува динамичен линиски извор на загадување што се протега долж оптоварените сообраќајници во градот, магистралните правци како и концентрирано оптоварување на пунктовете на поголеми крстосници. Според расположливите податоци бројот на моторните возила забележува тренд на континуирано зголемување, а истото важи и за потошувачката на горива.

Табела 10. Број на патнички и товарни моторни возила (табела)

	Патнички возила	Товарни возила
2002	1552	142
2003	1597	140
2005	1720	120
2006	1771	123
2007	1824	131
2008	1875	139

Табела 11. Гориво продадено во бензинските пумпи во Дебар

Вид на гориво	Литри за 2005	Литри за 2007
Био-Дизел	1.757.800	2.163.000
Безоловен бензин	625.400	720.000
Еко Супер 98	420.800	632.000
Авто плин	142.000	510.000

Како резултат на апроксимирањето на законодавството за квалитет на горивата содржината на опасни и штетни материи се намалува во последните години, така да зголемената потрошувачка на гориво не влијае во голема мерка на загаденоста на воздухот.

Спред податоците во Дебар на 1000 жители доаѓат 95 патнички автомобили, споредено со градовите на развиените земји каде бројот на автомобили на 1000 жители се движи помеѓу 500-600, тоа претставува мала бројка.

Дебар е солидно покриен со патна мрежа. Во градот не е организиран јавниот превоз.

Градот Дебар нема заобиколен пат за транзитниот сообраќај така што сообраќајот се одвива низ урбаните населби што претставува проблем како од аспект на безбедноста на сообраќајот и појавата на бучавата, така и во поглед на испуштање на издувните гасови. Најоптоварените сообраќајници со транзитен сообраќај се евидентирани: ул 8-ми Септември, Братсво Единство, Амди Леши, Вељко Влаховиќ и ул 22 Декември. Тесно грло на сообраќајот на градот

претставува ул. Амди Леши и ул. 22 Декември, кои воедно претставуваат регионален, односно магистрален пат кон граничниот премин Блато. Овие сообраќајници се многу тесни и без тротоари за пешаците, односно не ги исполнуваат основните технички карактеристики за одвивање на ваков вид на сообраќај.

Со пробивањето и изградбата на булеварот 100, сообраќајот на товарните моторни возила се пренасочни од строгиот центар на градот. Сепак центарот на градот останува оптоварен со поголем број на функции и густина на домување, така што густината на сообраќајот во овие делови може да придонесе кон зголемени концентрации на загадувачки материји, особено во неповолни хидрометеоролошки услови.

Слика 6.Новопробиен Булевар *100*

Во зимскиот период околу 90% од населението се затоплува со дрва со што воздухот во помал обем се загадува и преку емисии на гасови од согорување на дрвата за огрев.

Спред анализата на општите податоци може да се процени дека процентот на загаденост на воздухот е во дозволени граници и не влијае сериозно врз човековото здравје и биодиверзитетот.

Резиме на состојбите и проблемите во тематската област В О З Д У Х:

- Не постојат мониторинг станици лоцирани на територијата на општина Дебар за следење на емисиите од загадувачки материји во воздухот;
- Недостаток од планови и програми за намалување на загадувањето на воздухот;
- Не постои соодветно сообраќајно решение на заобиколен пат за транзитниот сообраќај и негово пренасочување од централното градско подрачје.

4. ТЕМАТСКА ОБЛАСТ: ПОЧВА И ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕТО

Почвата и земјиштето се важни природни и економски ресурси, особено за секторите земјоделство и шумарство, индустрија и развивање на инфраструктурата. Главни закани за добрата состојба на почвата се локалната и дифузната контаминација (како резултат на користењето на агрохемиските производи), физичко-механичката деградација (како резултат на експлоатација на минерални суровини) а кои доведуваат до конверзија на продуктивната во непродуктивна почва.

Слика 7: Панорама на градот Дебар

4.1 Земјоделство и сточарство

Општина Дебар според податоците од пописот од 2007 година, располага со земјоделска површина од 2286 ха од која 90 % се приватна сопственост и 10 % се државна сопственост. Од вкупната површина на земјоделското земиште под ораници бавчи и куќни градини се 1607 ха, ливади 438 ха, пасишта 213 ха, овоштарници 23.6 ха и лозја 4 ха.

Од земјоделската површина под ораници бавчи и куќни градини под житни култури се опфатени 560 ха, од кои: 253 ха пченица, 198 ха пченка и 109 ха јамен. Со фуражни растенија се опфатени 1002 ха од кои доминираат луцерката со 936 ха и детелината со 47 ха. Со зеленчук се опфатени 32 ха од кои доминираат: гравот со 9.2 ха, лубеници со 4.8 ха, домати со 3.96 ха, пиперки со 3.3 ха, кромид 3.1 ха, компир 2.5 ха и краставици 1 ха.

Во 1993 година Дебар имаше 3514 ха обработливо земјоделско земјиште, додека во 2008 година, површината се намалува на 2.804 ха. Намалувањето на обработливите површини е резултат на нефункционирањето на ХМС Дебарско поле, оштетувањето на објектите и мрежата, нередовната наплата на водниот надоместок и несоодветното функционирање на водната заедница.

Проблемот на одржување на системот за наводнување дополнително се усложнува поради *високите цени на репроматеријалите: нафта, ѓубриво, несигурноста на пазарот и несоодветна политика за развој на земјоделието.*

Што се однесува до третирањето со ѓубрива и средства за заштита на растенијата, 665 ха земјиште се третираат со минерални ѓубрива со употреба до 900 кг и 274 ха со органски ѓубрива. Со средства за заштита пестициди и инсектициди се третира површина од 99 ха со просечна употреба до 300 кг. (или 3,03 кг/ха год). Споредено со податоците за користење на пестициди во другите општини, (пример Ресен користи 10кг/ха/годишно), општина Дебар е во рамките на просекот на употребата на овие средства. и во европските земји просечната употреба на пестициди се движи од 2,5 – 3,3 кг/ха/год. Иако употребата на агрохемиските средства дава поизразени економски ефекти, од друга страна нивната прекумерна употреба има долгорочни негативни ефекти по животната средина. Примената на хемиски препарати во процесот на земјоделското производство, преносот и депонирањето на отровните материи влијаат врз хемискиот состав на почвата. Промената на хемискиот состав негативно се одразува и врз нејзините еколошки, но и економски вредности. Овој вид загадување се реперкуира врз квалитетот и продуктивноста на почвата, квалитетот и квантитетот на производството и индиректно врз квалитетот на водите и воздухот.

За сега, може да се констатира дека во општина Дебар употребата на агро-хемиските препарати не влијае во поголема мерка на квалитетот на почвата во општината. Недостатокот на соодветна база на податоци за користењето на овие средства како и следењето на промените на квалитетот на почвата се генерален проблем како на локално така и на национално ниво.

На територијата на општина Дебар нема големи фарми на крупен добиток. Вкупниот број на крави изнесува 1.400 единици. Според податоците кои се на располагање, во општина Дебар има околу 20.000 овци. Сточарството е доста раширено поради фактот што општината е позната по големи површини на фуражни култури и големи просторства на планински пасишта во непосредна близина на општината. Во минатото сточарството било многу повеќе развиено, додека сега се одгледува стока во поголемиот дел за сопствени потреби.

4.2 Искористување на земјиште

За Градот Дебар во 2004 година е донесен Генерален урбанистички план со кој е опфатена површина од 415 ха. Со детални урбанистички планови покриено е 60 % од територијата опфатена со ГУП. Останатите населени места не се покриени со урбанистички планови, и за нив е донесен општ акт за условите и начинот на градба во населените места. 70 % од деталните урбанистички планови од градот се застарените и некавалитетни .

Како резултат на несоодветната состојба со планското уредување на просторот, несоодветното функционирање на инспекциските служби во изминатиот период и социо -економските влианија, регистрирана е појава на голем број на дивоградби. Од овие причини неконтролирано и неплански се зафаќа земјоделско земјиште и друго неизградено земјиште. Како последица се јавуваат и проблеми на несоодветна инфраструктура и проблеми за нивно идно вклопување во урбанистичките планови, што од друга страна негативно влијае и врз квалитетот на животот на граѓаните.

Бесправната градба е појава која се забележува како во градот така и во населените места. До 2005 година службата за издавање на одобрение за градба и инспекциската служба не беа под надлежност на општината, што

дополнително ја усложнува сегашната состојба.

Со индустрија и мало стопанство зафатена е површина од 33 ха додека со новиот ГУП се предвидува површината за индустрија и малостопанство да се прошири до 51ха . Тоа значи дека до 2014 година се предвидува зголемување површината наменета за индустрија за 18 ха. Поаѓајќи од трендот на реализација на Урбанистичкиот план и другите економски услови не се очекува изградба на големи индустиски објекти.

Последните 20 години се карактеризираат со масовни миграции на населнието на релација село - град. Поради неконтролираниот урбан развој се изградени цели населби како што се Ново Коњари околу 40 ха, Тараник околу 15 ха и други помали делови во периферија на градот Дебар. Проблемот со зафаќање и узурпација на земјиште со изградба на индивидуални станбени објекти е поизразен во населените места Долно Косоврасти и Могорче, во кои села се забележува пораст на населението, додека во другите села ова појава е незабележителна. За спречување на ваквиот тренд на неконтролиран урбан развој општината е приморана да превземе мерки за запирање на оваа појава преку донесување на урбанистички планови со кои минимално ќе се зафаќат земјоделските површини и воедно ќе се врши построга контрола над ширењето на бесправните градби .

Населените места Селокуќи (Шулане), Аме и Баниште забележуваат намалување на населението поради масовно иселување во градот.

Регистрирана е појава на изградба на индивидуални станбени згради и капацитети за малото стопанство кои се градат на земјоделски површини кои се опфатени со системот за наводнување ХМС Дебарско поле.

Што се однесува на зафаќањето на земјоделските површини со патишта и улици, моментално проблемот не е голем. Години наназад не се пробиени нови патишта низ земјоделски површини. Во рамките на урбаниот опфат, со новиот ГУП предвиден е заобиколен пат околу градот со цел одбегнување на транзитниот сообраќај од центарот на градската населба.

До деградација на земјиштето настанува и како резултат на искористувањето на гипс-околу 200.000 т/год на површина околу 1ха. Незаштитени ерозивни подрачја се регистрирани во с. Долно Косоврасти на површина од 2 ха, со што се намалува корисната површина на земјиштето. Големо влијание на деградирањето на земјиштето во општината има и нелегалното искористување на песок на површина од 2 ха.

Слика: Деградирано земјиште од бесправно користење песок

Општа констатација е дека почвата не е загадена во голема мера. На територијата на Општина Дебар нема големи индустриски капацитети од тешката индустрија кои би имале влијание врз загадувањето на почвата

Резиме на состојбите и проблемите во тематската област ПОЧВА и ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕТО:

- Зафаќање на земјиштето од неконтролираниот урбан развој како резултат на бесправно градење и несоодветно урбанистичко планирање;
- Не постои база на податоци за користење на агро-хемиските препарати во земјоделството и нивното влијание на квалитетот на почвата;
- Деградирање на земјиштето од диво искористување на песок во крајрежниот простор на Дебарското езеро на површина од 2 ха;
- Деградирање на земјиштето од ерозија во с. Долно Косоврасти во површина од 2 ха;
- Недоволна искористеност на земјоделското земјиште за производство на ЕКО производи;
- Нефункционален систем за наводнување на земјоделски површини.

5. ТЕМАТСКА ОБЛАСТ - ПРИРОДА

Територијата на општината Дебар ја чини Дебарското Поле помеѓу падините на планината Крчин (Дешат), Дебарското Езеро и долината на реката Црн Дрим. Градот Дебар се наоѓа на надморска висина од 630-700м. Просторот на општина Дебар има таква положба, што тука се составуваат две значајни и живописни кањонски долини по течението на реките Радика и Црни Дрим.

5.1 Шумарство

Од вкупната територија на општината шумите зафаќат површина од 10.953 ха. Од шумските видови се застапени: бука 81%, даб 8%, црн бор 5% смрча 5% и 1% останато.

Искористувањето на шумите е претежно за огрев на населението, бидејќи 90% на населението на општина се грее на дрва, а не е мал и бројот и на искористени дрва за дрвната индустрија.

Во с. Коњари и во неговата околина има голема концентрација на дрва од костен (*castanea sativa*), и на годишно ниво се собираат до 150т костени.

Годишната планирана сеча изнесува 9.100 м³ огревни дрва и 500 м³. техничко дрво. Сериозна закана за шумите е појавата на бесправна сеча, за која не се води евиденција, а самото шумско стопанство нема доволен број на кадар кој би вршел постојана контрола на терен.

Табела 12: Регистриран број на пожари, опожарена површина и оштета на дрвена маса за период 1998-2007

година	број на пожари	површина	дрвена маса
1998	0	0	0
1999	0	0	0
2000	6	59	627
2001	2	9	650
2002	5	6	95
2003	4	18	53
2004	1	3	15
2005	0	0	0
2006	0	0	0
2007	8	118	590

Причини на опожарување:

1. Долготрајните суши и екстремно високите температури;
2. Појава на громови;
3. Човечки фактор-излетници, кампери, ловци, овчари;
4. Неутврдена причина.

Најчеста причина за појава на пожарите е човечкиот фактор, а мотивите се најразлични од негрижа и немарност до остварување на лична корист за проширување на граници на ниви, ливади или пасишта, или изразување на незадоволство од институциите на системот.

Секоја година ЈП Македонски Шуми. РО Стогово-Дебар, програмски извршува пошумување.

Табела 13. Пошумување - ЈП Македонски шуми РО Стогово-Дебар

година	Вид на садници во ха		
	Црн бор	Смрча	Ела
2002	10 ха (25.000 сад.)	5ха (12.500 сад)	5 ха (елово семе 30кг)
2003	10 ха (25.000 сад.)	5ха (12.500 сад)	5 ха (елово семе 30кг)
2004	8 ха (20.000 сад.)	7ха (12.500 сад)	7ха (елово семе 50кг)
2005	8 ха (20.000 сад.)	7ха (12.500 сад)	7ха (елово семе 50кг)
2006	9 ха (22.500 сад.)	6ха (15.000 сад)	6ха (елово семе 40кг)
2007	11 ха(27.5000 сад.)	5ха (12.500 сад)	6ха (елово семе 40кг)

Проблемот кој се јавува кај новите садници е малиот процент (5%) на успешност на зафаќање, како резултат на нивно оштетување од пасење на

стока и од несоодветната заштита и негување на новите садници.

Шумските болести се исто така чести причинители за намалување на шумскиот фонд. Етимолошките болести ги зафаќаат боровите култури, а меѓу најзастапените штетници се вбројуваат: боровиот сурлаш, боровиот четник и боровата оса. Дабовата култура најчесто ја напаѓа пеперугата губар. Од фитопатолошките причинители на болести присутно е трулењето на срцевината на коренот, која ја предизвикува габата (армилиа мелеа), истовремено има појава и на пепелница на дабовиот лист (мицроцхаера алфитоидес). Распространтоста на болестите по површина и по години изнесува: 2003-2ха, 2004-1ха, 2005-2ха, 2006-1.5 ха и 2007 -2ха. Бидејќи се работи за мали оштетени површини, по потреба се врши организирано палење на леглата на штетниците, особено губарот. Досега немало потреба за прскање на големи пространства на шуми.

5.2 Минерални суровини

На територијата на Општина Дебар се наоѓа единствениот гипсен релјеф во Републиката, кој се протега во должина од 9 км. Рудата на гипсот е со висок квалитет, со содржина од 99% чист гипс, со што по квалитет се рангира меѓу првите во светот.

На локалитетот познат како стара гипсара, околу 4 км источно од Дебар во близината на село Рајчица, се наоѓа пештерата Алчија. Пештерата претставува дел од огромното наоѓалиште на гипс, односно каверна исполнета со кристален гипс. Кристалите се јасно провидни со цепливост во два правца и изразита големина, што и дава извонредна убавина и посебност, дури и во европски рамки.

Според Просторниот План на РМ, Секторската студија за заштита на природното наследство, пештерата Алчија е предложена да се прогласи за заштитено подрачје во категоријата Споменик на природата.

Пештерата има научно истражувачко, едукативно и туристичко значење. Меѓутоа, како резултат на неконтролираната експлоатација на кристалниот гипс од пештерата од страната на концесионерот (Кнауф –Радика) *истата е објективно загрознена како геолокалитет*. Од овие причини, општината планира да превземе итни чекори во насока на интензивирање на разговорите со надлежното министерство за што поскоро прогласување на пештерата за заштитено подрачје.

5.3 Геотермални извори

Во Дебарската котлина на површина од 8 км² регистрирано е геотермално поле, а длабочината на колекторот е 200м, додека температурата изнесува 50 °Ц. Во нејзините рамки избиваат два термоминерални извораи во селата Косоврасти и Бањиште (податоци од 13 век). Во селото Долно Косоврасти е регистриран површински испуст со температура од 48 °Ц и проток од 60 литри во секунда. Во село Бањиште температурата на водата е 38°Ц и проток од 40 литри во секунда. Во овие локалитети се изградени две меѓународно познати бањски лекувалишта, Бањиште и Косоврасти.

Овој природен енергетски ресурс дава можност за производство на топлинска енергија која може да се употреби во земјоделството и сточарството

Бањата во с Бањиште

Бањата во с. Косоврасти

5.4 Лов и Риболов

Дебарско Езеро се наоѓа во крајниот западен дел на Република Македонија, сместено во најнискиот дел од долините на реката Црни Дрим и реката Радика, на дното од Дебарската Котлина, опкружено од планините Јабланица, Стогово и Крчин (Дешат).

Дебарското Езеро се храни од водите на реките Црни Дрим и Радика, од водите на непосредната сливна површина, подземните води, изворите и врнежите кои доаѓаат во езерото.

Бреговата линија на Дебарското Езеро е со поголем број помали и поголеми заливи, со различна конфигурација на дното, со хетероген состав на животинскиот и растителниот свет што се рефлектира и врз рибната населба.

Дебарското Езеро спаѓа во акумулации со средна до висока рибопродуктивност која изнесува 50 кг./ха. Сегашната видова структура на рибната населба ја сочинуваат: пастрмката, крапот, кленот, скобуст, мренката, плашицата јагулата и др.

До 2005 година како концесионер на езерото ХЕЦ „Шпиље“- Дебар вршеше стопански лов на риба со мрежи, воедно издаваше дозволи за спортски риболов. До овој период се проценува дека годишниот улов изнесува 15.000 до 20.000 килограми.

Од 2005 година концесионери за риболов во Дебарското езеро како и на дел од р. Радика се спортското риболовно друштво Трофта и Еколошкото Друштво Дешат. Новите концесионери, во интерес на подобрување на состојбата на неконтролираниот риболов, строго го забранија риболовот со мрежи.

За спортски риболов просечно се издават 150 годишни дозволи и 800 дневни дозволи. Секоја година се врши порибување со подмладок на риба претежно со пастрмка, крап и јагула, набавени од овластени институции, мрестилишта и рибници во Македонија.

Табела 14. Порибување

година	Вид на риба	Количина (парчиња)
2006	Пастрмка-подмладок (охридска)	10.000
2006	Јагула	500
2007	Пастрмка-подмладок (охридска)	8.000
2007	Јагула	500
2008	Крап-подмладок	40.000
2008	Јагула	500

Радичка пастрмка (*Salmo Montenegritis*)

Најзагрозен вид риба е автохтоната (радичка) пастрмка, која е најквалитетна а воедно и најосетлива. Освен од бесправниот лов, овој вид на риба е загрозен и поради загадувањето на Дебарското Езеро како резултат на несоодветно функционирање на пречистителната станица Враништа (охридско струшкиот регион). Имено, многу често поради ненаплатени сметки за електрична енергија, пречистителната станица е надвор од функција со што отпадните води се испуштаат директно во р. Црн Дрим.

Во рамките на Општина Дебар ловот е организиран преку ловното друштво Стогово-2 кое е концесионер на 3 ловишта: Стогово, со површина од 16.406 ха, Дешат, со површина од 3.430 ха и Бомово, со 3.410 ха. Во ловиштето нема изградени објекти за сместување на ловци. Просечно на годишно ниво во последните 5 години регистрирани се 150 до 200 ловци (претежно локално население). Во последно време појавен е интерес за лов и на странски државјани од Грција и Италија, така да 2007 година регистрирани се 7, а 2008 година, 14 странски ловци.

Од набљудувањата кои се вршени во текот на 2007 од страна на ловочуварите и членовите на ловното друштво, во следната табела е прикажан бројот на регистрираните видови дивеч на денот на пролетното пребројување за 2007 и бројот на денот на есенското пребројување 2008.

Табела 15. Број на регистрирани видови дивеч

Вид на дивеч	Број на денот на пролетното пребројување 2007	Број на на денот есенското пребројување 2008
Дива свиња	26	27
Мечка	-	13
Срна	32	30
Зајак	35	36
Дива мачка	5	5
Волк	7	6
Рис	2	4
Еребица камењарка	20	22
Лисица	9	6
Еребица полска	11	2

Слика од Рис- строго заштитен вид

Во ловиштето се ангажирани 1 платен ловочувар и двајца волонтери. Ловот е дозволен за време на викендите и празниците. Најчесто се ловат зајакот и дивата свиња, лисицата а поретко и волкот. Строго е забранет ловот на ретките видови диви животни како мечката, рисот, дивата коза и орелот. За одгледување, односно хранење на дивечот во неповолни зимски услови на одредни локалитети се врши снабдување со храна. Во 2007 год. распределени се 3 тони храна, додека во 2008 година, 4 тони храна (компир, јаболка, јачмен, концентрат на репа, сол и др.)

Следната табела го изразува бројот на уловени диви животни на територијата на ловиштата.

Табела 16. Број на уловен дивеч

година	Број на издадени дозволи	Број на уловен дивеч по видови			
		Дива свиња	Див зајак	Волк	Лисица
2004	135	41	32	-	18
2005	126	32	41	2	28
2006	172	52	34	3	32
2007	155	48	38	2	28
2008	140	38	29	0	24

Поради постоење на криволов односно нелегален лов на секаков вид на дивеч, се загрозуваат одредени видови на редок дивеч како што се: срната, дивата коза и мечката. Криволовот многу често се врши со недозволен средства-сајли и ноќно ловење. Ова појава е регистрирана на ловиштето Бомово, лоцирано во пограничната зона на Република Македонија со Република Албанија. Честопати на поставените замки се фатени и мечки како строго заштитен дивеч. Концесионерот нема податоци за бројот на нелегално уловената дивеч, ниту пак има капацитет да се справи со овој проблем. Затоа, се планира да се воспостави тесна соработка со Локалната власт, пограничната

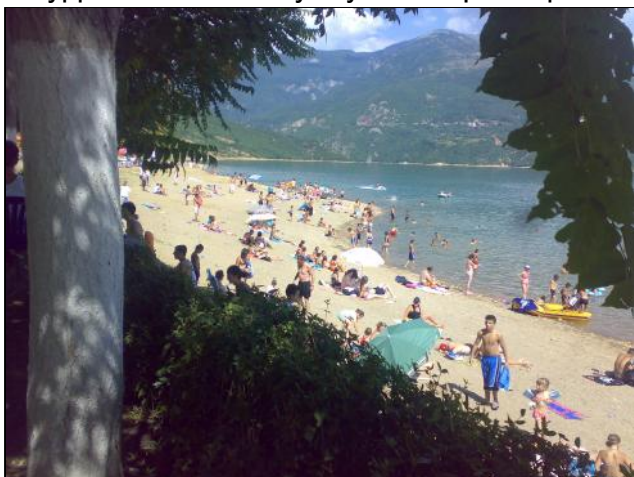
полиција како и да се формализира прекуграничната соработка со соодветните структури од Република Албанија.

Дебарскиот регион изобилува со лековити растенија, пред се нискостеблести зелени лековити растенија. Собирањето се врши на неорганизиран и несоодветен начин. Многу често собирачите, нестручно и негрижливо ги откорнуваат растенијата при берењето, со што се намалува можноста за обновување на овие билки. Во општината не постои откупен центар за лековитите растенија ниту пак за печурките и полжавите. Не се води никаква евиденција за количеството на собраните растенија, ниту пак постои надлежна институција која би спроведувала контрола на терен.

5.5 Туризам

Природните фактори и вековните вредности на старите градби, традицијата и обичаите на Дебарскиот регион се многубројни и докажани. Лековитите термоминерални извори се основа за развој на бањскиот туризам. Посетителите на овие бањи, туритичките услуги ги добиваат во хотелските објекти сместени покрај самите извори во село Бањиште и Косоврасти и хотелот Венец сместен во градот Дебар. Вкупниот сместувачки капацитет изнесува 700 легла со преку 150 вработени. Просечно годишно се реализираат 50.000 до 70.000 ноќевања. Сместувачките капацитети по индивидуални куќи не се евидентирани .

Дебарското езеро, планините и другите природни услови претставуваат одличен потенцијал за развој на езерски-спортско рекреативен туризам. За време на летниот период, плажата на дебарското езеро привлекува и до 2000 посетители на ден. Во крајбрежниот дел на плажата не се развиени инфраструктурни објекти и не се изградени соодветни угостителски и рекреативни капацитети. Во овој дел се изградени 6 времени објекти кои не нудат квалитетни услуги во правец на вистински развој на езерскиот туризам.

Плажа на Дебарското Езеро

Во 2005 година почна да функционира реконструируаниот објект на веслачкиот клуб "Намает" како центар за развој на езерскиот спортско рекреативен туризам. Тука се организираат државни и меѓународни регати за кајак на мирни води, со што се привлекуваат посетители и надвор од државата. Од 2005 година се забележува зголемен број на туристи преку викенд, заинтересирани за спортски риболов.

Проблем претставува фактот што хотелите и другите капацитети немаат пречистителни станици и се наоѓаат веднаш покрај Дебарското езеро и

теченијата на реките.

Резиме на состојбите и проблемите во тематската област ПРИРОДА:

Според добиените податоци од извршената процена на состојбата со животната средина во тематската област ПРИРОДА, се појавија неколку проблеми:

1. Нелегално сечење и уништување на шумите;
2. Загрозување на реткиот дивеч (срна, орел) од нелегално ловење;
3. Неискористеност на природните ресурси за развој на еко туризмот;
4. Неразвиена инфраструктура во крајбрежјето на Дебарското езеро и излетничките локации;
5. Нелегален лов на риби.

ЈАВНА АНКЕТА

Испитување на јавното мислење на граѓаните за проблемите со животната средина на територија на Општина Дебар

1. Вовед

Согласно методологијата за изработка на Локален акционен план за животна средина (ЛЕАП), во низата активности кои треба да се спроведат за успешна реализација на овој документ што се изработува во корист на Општините, потребно е да се утврдат и приоритетните проблеми за решавање со животната средина.

Во постапката на идентификување на приоритетни проблеми со животната средина за решавање, посебно е значајно да се земе во предвид и јавното мислење (мислењето на граѓаните и сите важни чинители во локалната заедница).

За испитување на јавното мислење беше спроведена Анкета од страна на Локалниот комитет (Работната група за испитување на јавното мислење). Во таа насока се подготви т.н. Листа на проблеми со животната средина (за решавање), претставена во форма на анкетно ливче. Преку едноставно одбирање на понудените солуции во анкетното ливче, граѓаните ги посочуваа проблемите од својата непосредна околина, со кои се соочуваат секојдневно.

Преку ова истражување се утврди мислењето на жителите на Општина Дебар во врска со состојбите со животната средина, за секоја поодделна област (вода, воздух, отпад, земјиште и загадување на почва и природа), при што беа утврдени проблемите со највисок приоритет за решавање.

2. Главна цел

Главна цел на ова истражување беше спроведување на анкета, заради испитување на јавното мислење. Тоа се поткрепи со потребата, жителите на Општина Дебар да го дадат своето мислење, за проблемите со кои вообичаено се соочуваат во својата општина, а се однесуваат на животната средина.

Јавната анкета се спроведе како составен дел од низата активности, неопходни за успешна реализација на ЛЕАП документот што е во изработка.

Преку анкетата, жителите од целата територија на општината преку пополнување на анкетно ливче, ги посочуваа проблемите, што согласно нивниот степен на запазување, претставуваат приоритет за решавање. Подоцна, преку обработка на податоците собрани со анкетата, се утврдија најсериозните проблеми со животната средина (по тематски области), кои повлекуваат најмногу грижи кај граѓаните од општината.

Меѓу другото, утврдувањето на најприоритетните проблеми за решавање е значајно од аспект на прецизно утврдување на цели, мерки и акции за успешно решавање на проблемите.

3. Методологија/Пристап

За испитување на јавното мислење, согласно методологијата за изработка на ЛЕАП документ, се применуваше методот на Анкета.

Анкетата беше спроведена во месец јануари 2009 год. Истата опфати дистрибуирање на листа на понудени солуции (проблеми со животната средина), со чие одбирање испитаниците го пополнуваа анкетниот лист. Општина Дебар

подготви анкетен лист со вкупно 30 (триесет) посочени проблеми, од кои граѓаните требаа да обележат вкупно 10 (десет) проблеми за кои сметаат дека се приоритетни.

Исто така, на испитаниците им се даде можност да наведат во забелешка, проблеми кои не беа идентификувани во анкетниот лист.

Анкетните ливчиња беа дистрибуирани до домаќинствата, како и до институциите во општината (државната администрација, локалната самоуправа, месни заедници, здравствени институции, јавни претпријатија, училишта, бизнис секторот, НВО-и и сл.). Во дистрибуирањето на анкетните ливчиња беа вклучени 13 лица, инаку членови на Локалниот комитет, како и: претсавници од НВО-и, Директори на училишта и претсавници на месни заедници, додека пак образовните институции (училиштата) беа вклучени на начин, така што учениците ги дистрибуираа анкетните ливчиња во своите домови. Сите учесници одговорни за спроведувањето на анкетата доброволно се вклучија во нејзината реализација.

Населени места од Општина Дебар, кои беа вклучени во анкетата се следните: град Дебар со 14,561 жители, с. Могорче со 1,794 жители, с. Горно Косоврасти - 818, с. Долно Косоврасти - 813, с. Рајчица - 131, с. Баниште - 90, с. Џепчиште - 499 и с. Отишани - 530 жители. (согласно пописот од 2002 год.) Со анкетата беше опфатена структура на граѓани со различен образовен профил, статус, возраст и пол.

Со цел да се отслика вистинската структура на населението во општината, по однос на половата застапеност, образовниот профил, статусот и возраста (репрезентативен примерок од испитаници), беа дистрибуирани толкав број на примероци од анкетни ливчиња, за да бидат опфатени повеќе од 5 % од вкупното население во општината. Во таа насока беа дистрибуирани 1500 анкетни ливчиња, што одговара на 7.7 % од жителите во општината (Општина Дебар брои вкупно 19,481 жител).

Секако, после спроведувањето на анкетата, се пристапи кон обработка на податоците согласно основните принципи на статистичката анализа. Собраните податоци од спроведената анкета беа обработени од страна на Работна група за испитување на јавното мислење, инаку формирана од Локалниот комитет за изработка на ЛЕАП документот за Општина Дебар.

4. Анализа на податоци

Општа статистика

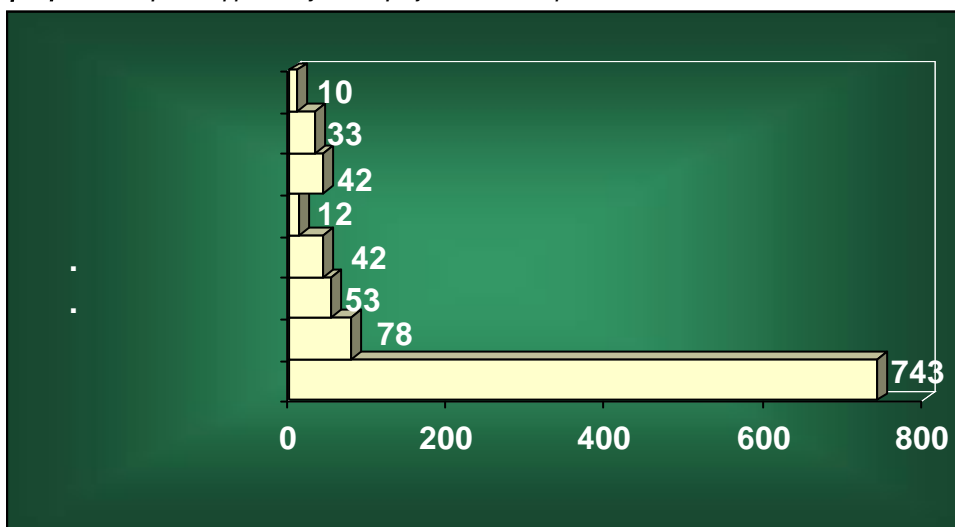
Од вкупно 14-те населени места во Општина Дебар, анкетата се спроведе во 8 од нив. Од причина што 6 населени места во Општина Дебар бројат помалку од 20 жители, Локалниот комитет одлучи истите да бидат изземени од анкетата.

Од вкупно 1500-те дистрибуирани анкетни ливчиња, 350 не беа вратени, додека пак 182 беа неправилно пополнети (со заокружени повеќе или помалку од 10 проблеми). Од доставените 182 неправилно пополнети анкетни ливчиња, при обработката на податоците беа земени во предвид 137 од нив (оние анкетни ливчиња со заокружени помалку од 10 проблеми). На крај беа обработени вкупно 1,013 анкетни ливчиња, односно 5.2 % од вкупниот број на жители во Општина Дебар. Бројот на дистрибуирани анкетни ливчиња по населени места изгледа вака: Дебар - 1,070, Могорче - 140, Д. Косоврасти - 85, Г. Косоврасти - 65, Рајчица - 20, Џепчиште - 60, Отишани - 45 и Баниште - 15.

Подолу на графиконот се дадени резултатите по населени места (вкупен број на испитаници по населени места или вкупен број на уредно пополнети анкетни

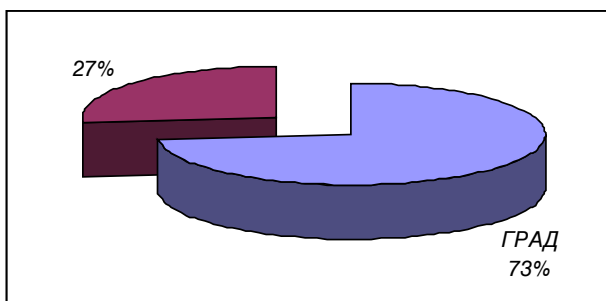
ливчиња), во Општина Дебар.

График 1 - Преглед на вкупен број испитаници по населени места

Од графикот може да се воочи дека бројот на испитани граѓани по населени места изгледа вака: во град Дебар беа анкетирани 743 жители, во с. Могорче бројот на испитаници изнесуваше 78, во с. Долно Косоврасти - 53, во селата Горно Косоврасти и Џепчипште беа анкетирани вкупно 42 жители, во с. Отишани - 33, с. Рајчица - 12 и с. Баниште - 10 испитаници.

Вкупниот број на испитаници по урбани и рурални средини, што беа вклучени во анкетата, подолу е претставен со графички приказ.

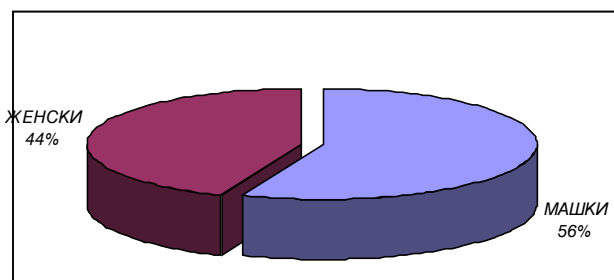

Графикон 2 - Број на испитаници по урбани и рурални средини

73 % од вкупно анкетираните граѓани или вкупно 743 испитаници се жители на градска средина, додека пак 27 % (270 жители) од испитаното население живеат во рурални средини.

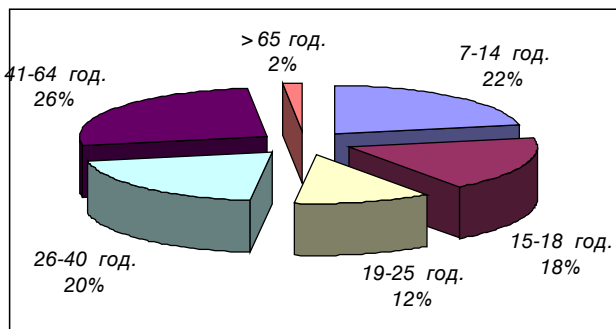
Обработка на податоци поврзани со структурата на населението

Во продолжение, со примена на графички прикази, даден е соодносот меѓу испитаниците во поглед на: **половата структура, статусот, образованието и старосна структура**, на ниво на општина.

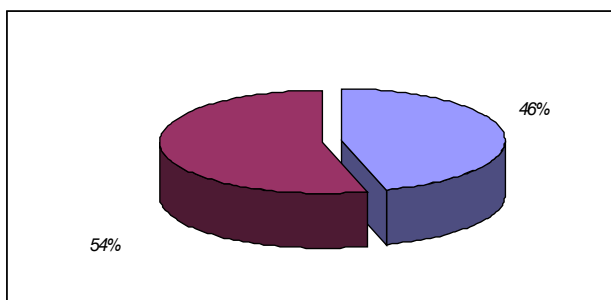
Графикон 3 - Полова структура

Во однос на половата структура, 569 од испитаниците кои учествуваа во оваа анкета се мажи (56 %), додека пак 444 испитаници се од женски пол (44%).

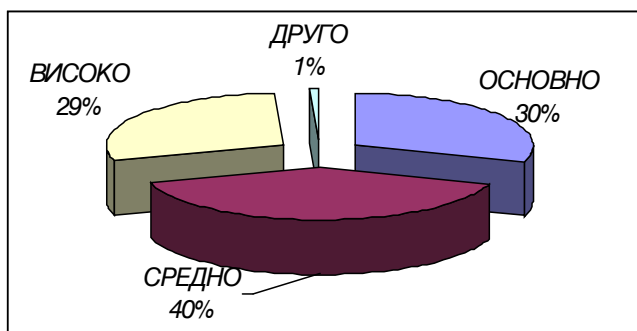
Графикон 4 - Возрасна структура

Во однос на старосната структура бројот на анкетирани граѓани на возраст од 7 до 14 години изнесува 223 или 22 %, од 15 - 18 години, 183 или 18 %, од 19 - 25 години, 119 или 12 %, од 26 - 40 години, 205 или 20 %, од 41 - 65 години, 265 или 26 %, и над 65 години 18 или 2 % од испитаниците.

Графикон 5 - Социјален статус на испитаниците

Во поглед на статусот на анкетирани граѓани, бројот на вработени испитаници изнесува 462 или 46 %, додека пак 551 испитаник (54 %) се изјаснил како невработен.

Графикон 6 - Образовна структура

Бројот на анкетирани граѓани со средно образование е најголем во однос на останатите и изнесува 406 (40 %), со основно образование анкетирани се 305 (30 %) граѓани, и со високо образование анкетирани се 294 (29 %) граѓани. 1 % (вкупно 8) од испитаниците не се изјасниле по ова прашање.

Обработка на податоците поврзани со проблемите со животната средина

Вкупниот број на обележани одговори за секој поодделен тип на проблем од анкетното ливче, беше идентификуван и истиот е прикажан во Табела 1 (редоследот на проблемите во табелата е идентичен со тој од дистрибуираното Анкетното ливче)

Табела 1 - Вкупен број на обележани одговори за секој поодделен проблем - по населени места и вкупно на ниво на општина

Ред. Бр	ПРОБЛЕМ	Могорче	Долно Косоврасти	Горно Косоврасти	Џепчиште	Отичани	Рајчица	Баниште	Вкупно за рурални населби	Градот Дебар	Општина Дебар
1	12 (4)	58	23	19	16	13	3	8	140	388	528
2	(8)	52	15	14	10	9	5	3	108	327	435
3	(18)	23	18	11	18	17	4	2	93	211	304
4	(10)	41	23	23	12	5	3	2	109	297	406
5	(6)	29	28	21	23	11	4	3	119	322	441
6	(9)	34	14	10	13	9	6	5	91	319	410
7	(5)	47	26	20	31	22	4	6	156	330	486
8	(24)	35	12	3	9	5	2	5	71	173	244
9	7 (19)	15	14	11	8	2	3	1	54	245	299
10	7 (13)	33	11	8	13	4	1	3	73	250	323
11	(15)	20	20	10	13	11	2	4	80	235	315
12	(2)	33	29	27	18	15	8	4	134	405	539

13	(,	16	12	15	7	8	5	1	64	202	266
) (23)										
14	12	42	11	10	7	11	2	3	86	213	299
	(19)										
15	(26	39	27	35	23	8	6	164	438	602
) (1)										
16	60%	21	17	10	20	8	5	2	83	254	337
	(12)										
17		21	15	15	17	20	4	2	94	229	323
	(13)										
18		12	16	10	14	14	4	1	71	146	217
	(26)										
19	(13	21	12	8	8	2	1	65	244	309
) (16)										
20	-	8	8	9	3	2	1	2	33	127	160
	(28)										
21	(2)	8	2	8	3	4	4	1	30	99	129
	(30)										
22	2	12	3	4	4	4	6	2	35	104	139
	(29)										
23	()	35	18	11	11	9	2	0	86	195	281
	(21)										
24		7	12	10	6	4	1	3	43	172	215
	(27)										
25		13	14	14	10	9	3	4	67	241	308
	(17)										
26		47	27	23	23	23	6	8	157	379	536
	(3)										

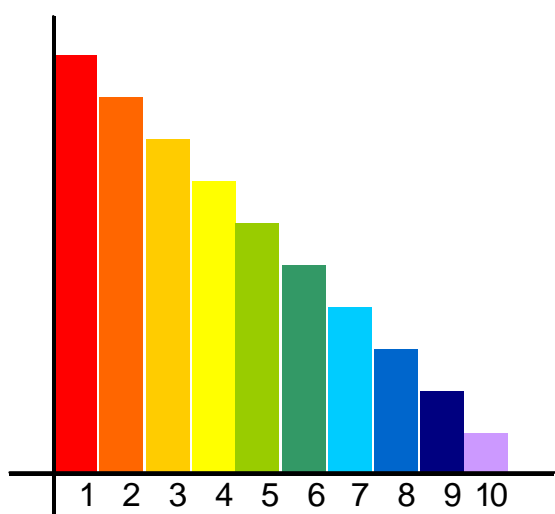
27	(25)	23	13	10	8	7	3	4	68	156	224
28	(22)	24	16	15	11	7	3	7	83	187	270
29	(11)	9	23	16	23	25	7	4	107	239	346
30	(7)	23	30	24	26	21	9	3	136	303	439

Погоре во Табела 1 е прикажан вкупниот скор (резултат) за секој поединечен проблем со животната средина, даден по населени места, како и севкупно на ниво на Општина Дебар. Збирниот резултат во крајната десна колона го претсавува вкупниот број на добиени гласови за секој поединечен проблем со животната средина во Општина Дебар, така што токму тој резултат го одредува приоритетот на проблемот. Покрај секој проблем со животната средина, со црвено е обележан број, што одговара на приоритетот за решавање.

Анализа на податоци по група населени места, за секој поодделен тип на проблем

Во продолжение, ќе бидат дадени графички прикази за вкупниот резултат од собрани гласови за секој поодделен проблем забележан во анкетното ливче, по групи населени места.

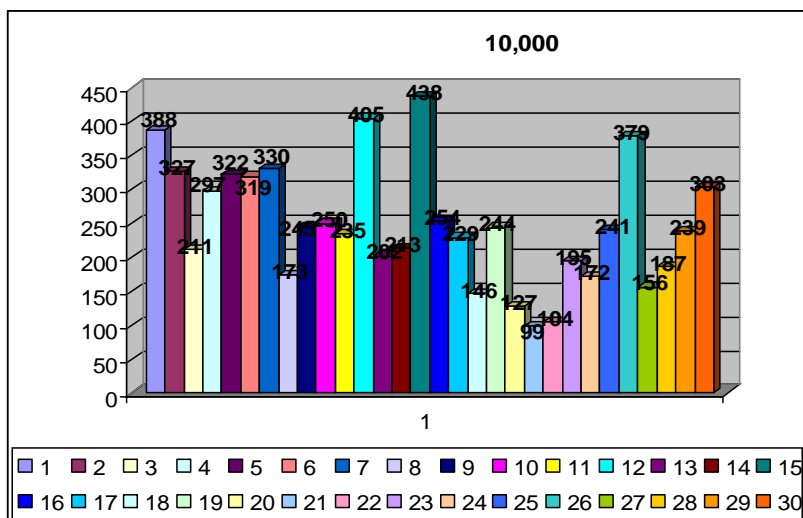
Во Општина Дебар, од населените места во кои се спроведе јавната анкета, можат да се издвојат неколку групи на населените места согласно бројот на жителите, и тоа: (а) населени места со над 10,000 жители: градот Дебар со вкупно 14,561 жител; (б) населени места со 1,000 - 5,000 жители: с. Могорче со 1,794 жители; (в) населени места со 500 - 1,000 жители: селата Долно и Горно Косоврасти со 813, односно 818 жители, и с. Отичани со 530 жители; (г) населени места со 0 - 500 жители с. Џепчиште - 499, с. Рајчица - 131 и с. Баниште - 90 жители.

Исто така, во облик на график, ќе бидат прикажани 10 проблеми од листата на приоритети, кои согласно убедувањето на испитаниците претставуваат најголем приоритет за решавање со животната средина. И тие се претставени соодветно за секоја поодделна група на населени места.

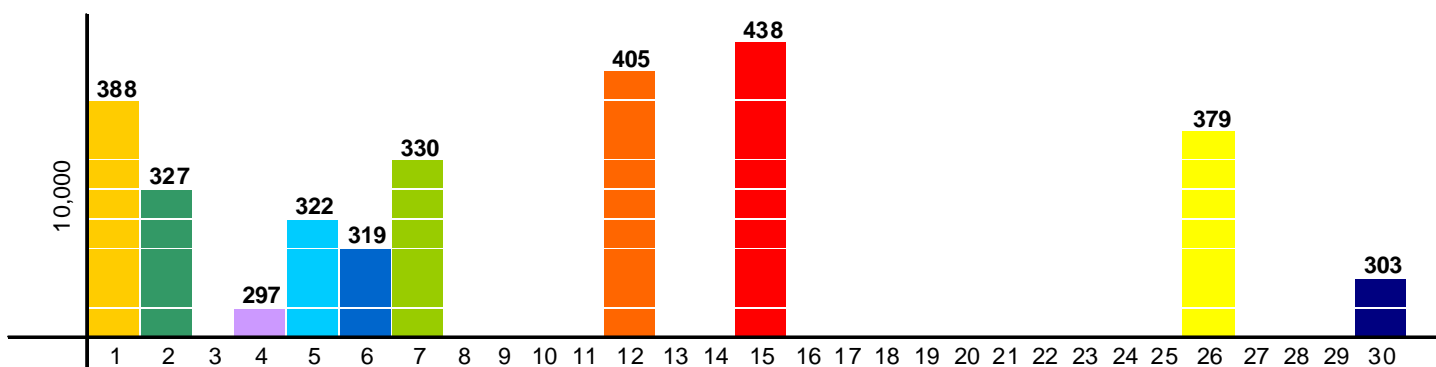
За полесно воочување на приоритетот на проблемот, ќе послужи и легендата прикажана долу. Во легендата е даден спектар од бои, така што секоја поодделна боја припаѓа на соодветен приоритет за проблемот забележан во анкетниот лист. Така на пр. со црвена боја ќе бидат означени проблемите кои се најургентни за решавање (највисок степен на приоритетност - 1), проблем со степен на приоритетност - 4 ќе биде обележан со жолта боја, а пак проблемот со најмал приоритет за решавање, ќе биде обележан со лилава боја (степен на приоритетност - 10).

а) Вкупен резултат од собрани гласови по тип на проблем за град Дебар (населено место со над 10,000 жители)

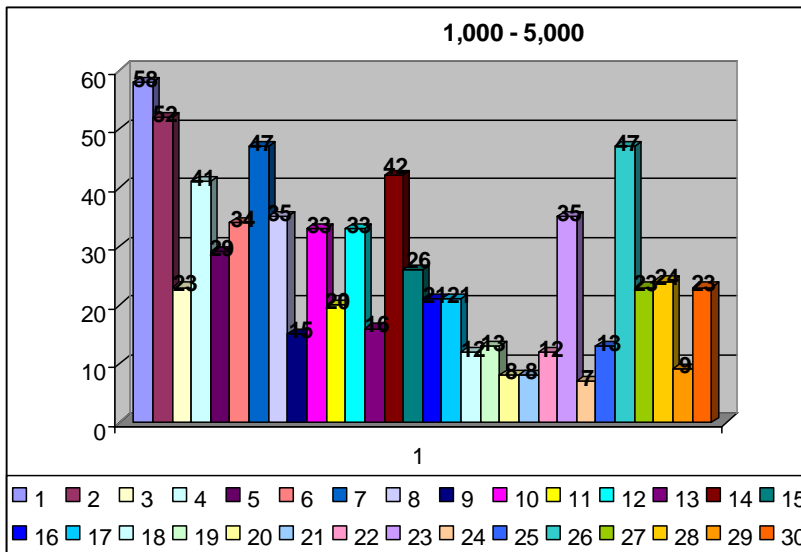
На графиконот е прикажан вкупниот резултат од собрани гласови за секој поодделен проблем забележан во анкетното ливче, за градот Дебар. Легендата која се наоѓа веднаш под графиконот го прикажува редниот број на проблемот забележан во анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1)

- 10 најприоритетни проблеми со животната средина, согласно мислењето на жителите на град Дебар -

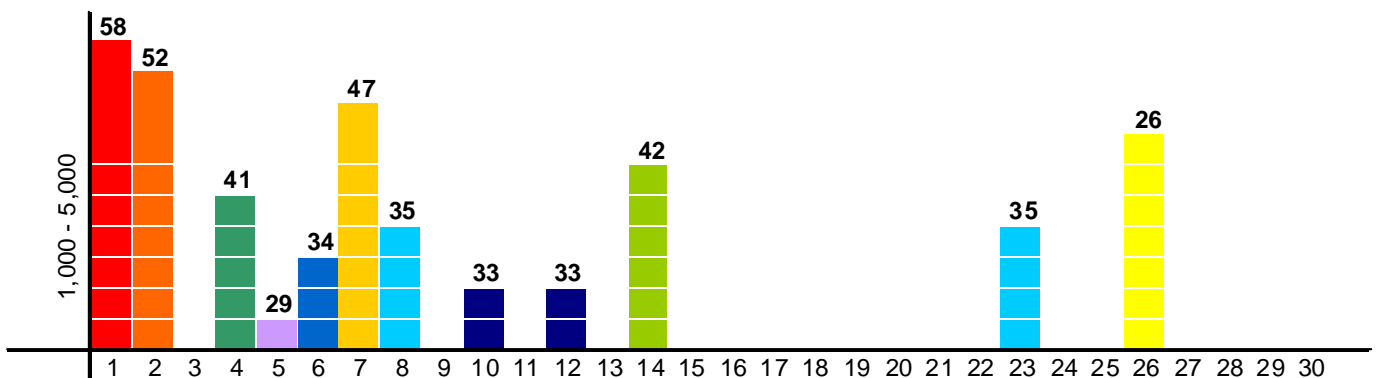
Согласно приложениот графички приказ, од десетте најприоритетни проблеми со животната средина за решавање во град Дебар, проблемот под реден број 15 од анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1) претставува проблем со прв приоритет за решавање и истиот е обележан од страна на 438 испитаници. 405 испитаници се одлучиле за проблемот под реден број 12, така што тој се идентификува како втор приоритет. Веднаш по него, со степен на приоритетност – 3, се забележува проблемот под реден број 1 од анкетното ливче, за кој што се изјасниле 388 испитаници. Најмалку освоени гласови има проблемот под реден број 4 од анкетното ливче, така што истиот се идентификува како проблем со најмал приоритет за решавање (степен на приоритетност – 10). Втор проблем со најмал приоритет за решавање (степен на приоритетност – 9), е проблемот идентификуван под реден број 30 во анкетното ливче, со вкупен број на освоени гласови – 303.

б) Вкупен резултат од собрани гласови по тип на проблем за група населени места со 1,000 - 5,000 жители

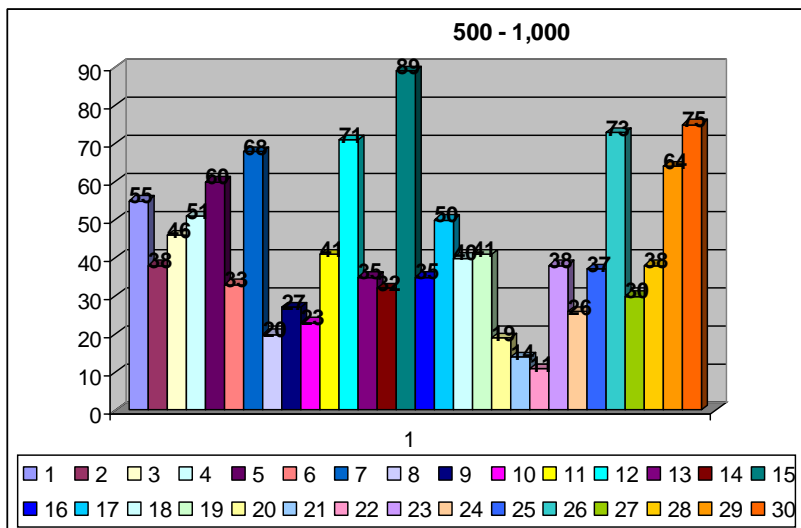

На графиконот е прикажан вкупниот резултат од собрани гласови за секој поодделен проблем забележан во анкетното ливче, за населено место со 1,000 – 5,000 жители, односно, с. Могорче. Легендата која се наоѓа веднаш под графиконот го прикажува редниот број на проблемот забележан во анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1)

- 10 najprioritetni problemi so 'ivotnata sredina, soglasno misleweto na 'itelite od naselenoto mesto Mogor-e -

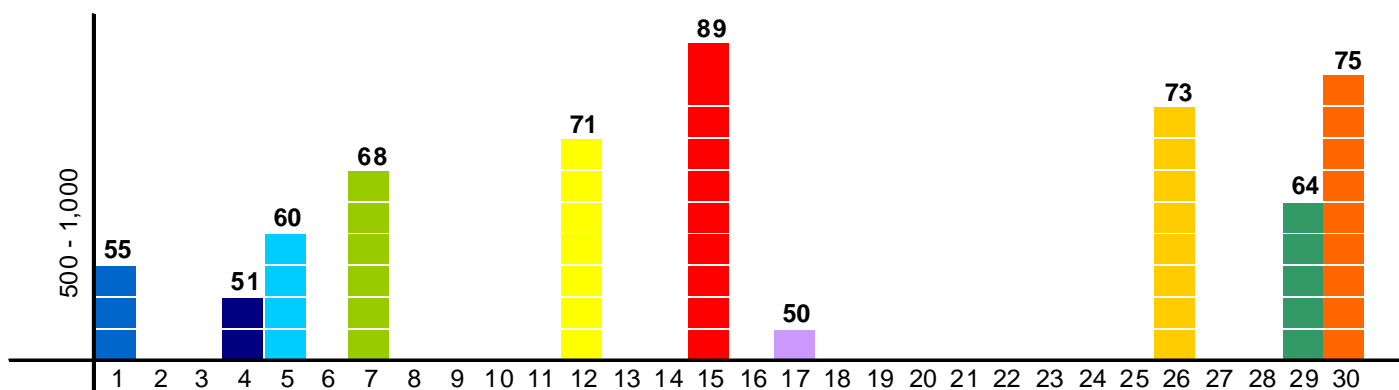

Согласно претставениот графички приказ, од десетте најприоритетни проблеми со животната средина за решавање во с. Могорче, проблем со прв приоритет за решавање е проблемот под реден број 1 од анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1) и истиот бил обележан од страна на 58 испитаници. 52 испитаници се одлучиле за проблемот под реден број 2, така што тој е идентификуван како втор приоритет. На два пати за два различни проблеми од листата, се изјасниле еднаков број на испитаници. Тоа се проблемите под реден број 8 и 23 од анкетното ливче, со степен на приоритетност - 7 за нивно решавање, односно проблемите под реден број 10 и 12 од анкетното ливче, со степен на приоритетност - 9. Во оваа група од 10 најприоритетни проблеми за решавање, најмалку освоени гласови има проблемот под реден број 5 од анкетното ливче, така што истиот се идентификува како проблем со најмал приоритет за решавање (степен на приоритетност – 10). За него се изјасниле 29 испитаници од вкупниот број на испитаници кои учествуваа во јавната анкета.

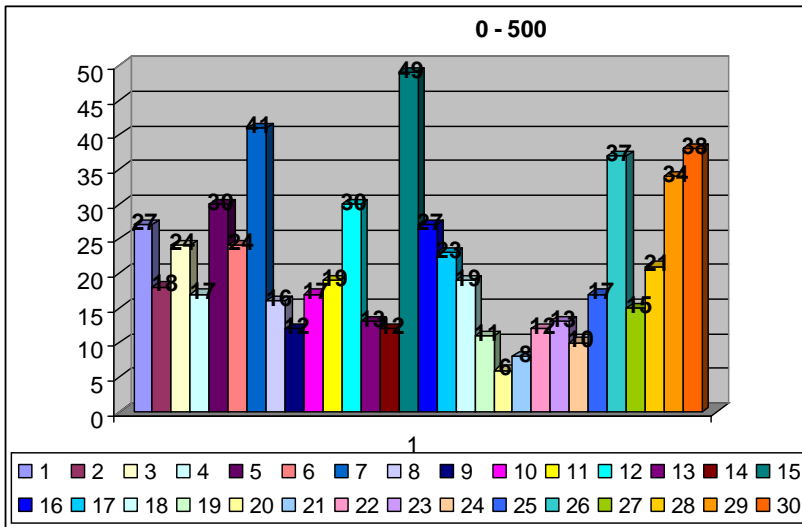
На графиконот е прикажан вкупниот резултат од собрани гласови за секој поодделен проблем забележан во анкетното ливче, за населени места со 500 – 1,000 жители, односно, селата Горно и Долно Косоврасти со с. Отичани. Легендата која се наоѓа веднаш под графиконот го прикажува редниот број на проблемот забележан во анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1)

- 10 najprioritetni problemi so životnata sredina, согласно misleweto na itelite od naselenite mesta Dolno i Gorno Kosovraсти i Oti-ani -

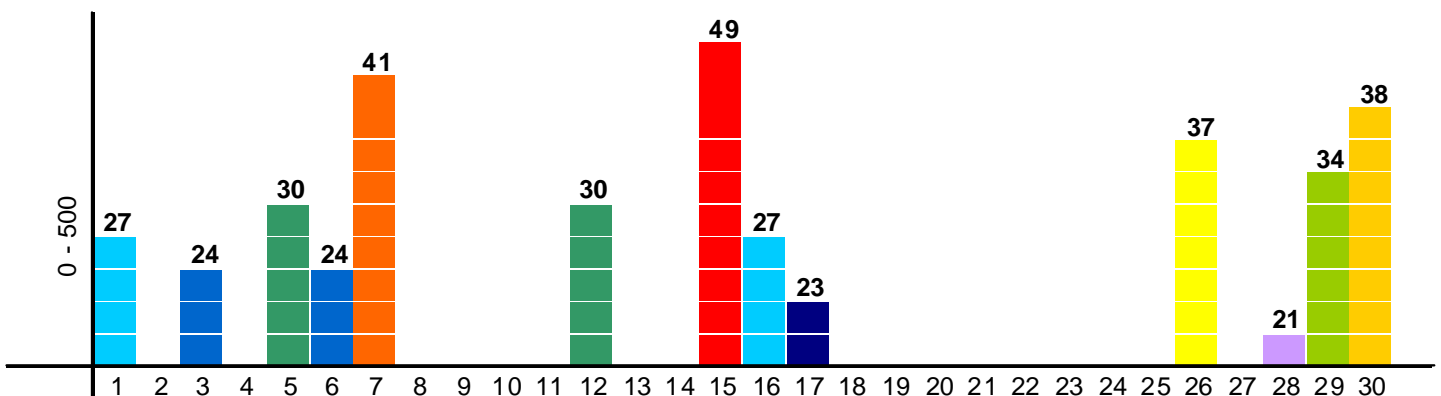
Согласно приложениот графички приказ, од десетте најприоритетни проблеми со животната средина за решавање во населените места со 500 – 1,000 жители, односно, селата Горно и Долно Косоврасти со с. Отичани, проблемот под реден број 15 од анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1) претставува проблем со прв приоритет за решавање и истиот е обележан од страна на 89 испитаници. 75 испитаници се одлучиле за проблемот под реден број 30, така што тој се идентификува како втор приоритет. Веднаш по него, со степен на приоритетност – 3, се забележува проблемот под реден број 26 од анкетното ливче, за кој што се изјасниле 73 испитаници. Најмалку освоени гласови има проблемот под реден број 17 од анкетното ливче, така што истиот се идентификува како проблем со најмал приоритет за решавање (степен на приоритетност – 10). Втор проблем со најмал приоритет за решавање (степен на приоритетност – 9), е проблемот идентификуван под реден број 4 во анкетното ливче, со вкупен број на освоени гласови – 51, итн.

в) Вкупен резултат од собрани гласови по тип на проблем за група населени места со 0 - 500 жители

На графиконот е прикажан вкупниот резултат од собрани гласови за секој поодделен проблем забележан во анкетното ливче, за населени места со 0 - 500 жители, односно, селата Џепчиште, Рајчица и Баниште. Легендата која се наоѓа веднаш под графиконот го прикажува редниот број на проблемот забележан во анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1)

- 10 најприоритетни проблеми со животната средина, согласно мислењето на жителите од населените места Џепчиште, Рајчица и Баниште -

Согласно претставениот графички приказ, од десетте најприоритетни проблеми со животната средина за решавање во селата Џепчиште, Рајчица и Баниште, проблемот со прв приоритет за решавање е проблемот под реден број 15 од анкетното ливче (види ПРИЛОГ 1) и истиот бил обележан од страна на 49 испитаници. 41 испитаник се одлучил за проблемот под реден број 7, така што тој е идентификуван како втор приоритет. На три пати за два различни проблеми од листата се изјасниле еднаков број на испитаници. Тоа се проблемите под реден број 5 и 12 од

Во обид да се направи споредба во начинот на размислување на жителите од поголемите (урбани) населени места - **над 10,000 жители** и жителите од помалите (рурални) населби - **до 5,000 жители**, беше изработена анализа за вкупниот резултат (вкупен број на собрани гласови) по тип на проблем, за групи на населени места.

Во првата група со над 10,000 жители спаѓа населеното место - град Дебар. Од графичкиот приказ даден за ова населено место - **(а) Вкупен резултат од собрани гласови по тип на проблем за град Дебар (населено место со над 10,000 жители)**, во групата од 10 најприоритетни проблеми за решавање, што беа обележани од страна на жителите на овој град, се проблемите под реден број: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 12, 15, 26 и 30 во анкетното ливче. Истите се дадени подолу во листата, почнувајќи од најчесто обележуваниот до најмалку обележуваниот проблем, односно:

- ()
- ,
- 12
- ,
-
-
-
-
-
-
-

Во продолжение, во **Табела 2** е прикажан вкупниот резултат од собрани гласови за оние проблеми од анкетното ливче, што согласно степенот на запазување на испитаните граѓани од сите останати населени места во Општина Дебар, со исклучок на град Дебар, се наоѓаат во групата на поприоритетни проблеми (првите 10) за решавање.

Табела 2 - Вкупен број на обележани одговори за приоритетните проблеми, согласно мислењето на жителите од сите населените места во Општина Дебар, со исклучок на град Дебар

1,000 - 5,000	58	52	41	34	47	35	33	33	42		35	47																		
500 - 1,000	55		51	60	68			71	89	50		73	64	75																
0 - 500	27	24	30	24	41			30	49	27	23	37	21	34	38															
	140	52	24	92	90	58	156	35	33	134	42	138	27	73		35	157	21	98	113										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

Преку оваа споредба на мислења на жителите од урбаните населби, со мислењето на жителите од руралните населби, може да се утврди разликата во природата на проблемите со кои се соочуваат жителите од урбаните и руралните средини, соодветно. Во случајот со Општина Дебар, проблемите идентификувани од двете групи населени места, се речиси идентични, односно и жителите од урбаните населби и жителите од руралните населби се соочуваат со идентични проблеми. Преку пополнувањето на анкетниот лист, тие само го пренесуваат својот личен став за тоа што им недостасува за да го подобрат квалитетот на животот, но и укажува на способноста на испитаниците да ги запазуваат проблемите кои претставуваат вистинска закана за животната средина и квалитетот на животот во целост.

Дури за 8 проблеми се произнеле идентично, односно имале заеднички став. Во групата од 10 најприоритетни проблеми, разликите во размислувањата меѓу овие две групи на испитаници се согледуваат во проблемите: (2). Не постои централна санитарна депонија која ги задоволува минималните технички барања (стандарди) и (6). Не постои план и програма за управување со отпад (посочени од жителите на Дебар); како и (17). Недостаток од план и програма за намалување на загадувањето на воздухот и унапредување на квалитетот на амбиентниот воздух и (29). Неразвиена инфраструктура во крајбрежјето на дебарското езеро (посочени од жителите од руралните населби). Овие разлики само укажуваат на свесноста на жителите од урбаните населби (град Дебар) за потребата од регионален систем за интегрирано управување со отпад и предностите што истиот ги повлекува од економски, еколошки и социјален аспект, а од друга страна, свесноста на жителите од руралните населби за потребата од унапредување на квалитетот на амбиентниот воздух и потребата од изградба на соодветна инфраструктура за развој на одржлив туризам на Дебарското Езеро.

Од добиените резултати, формирана е следната ранг листа на проблеми поврзани со животната средина, дедена во **Табела 3** (Листата на проблеми со животна средина што беше дистрибуирана до граѓаните е дадена во **Прилог 1** на овој извештај):

Табела 3 - Листа на приоритети во Општина Дебар, согласно мислењето на локалното население

	ЕКОЛОШКИ ПРОБЛЕМ	БОДОВИ
1	()	602
2	,	539
3		536
4	12	528
5	,	486
6		441
7		439
8		435
9		410
10		406
11		346
12	60%	337

13		7	323			
14			323			
15			315			
16	()	309			
17			308			
18			304			
19	7		299			
20		12	299			
21		()	281		
22			270			
23	(,)	266		
24			244			
25		(,	,)	224
26			217			
27			215			
28		-	160			
29		2	139			
30		(2)	129		

Со групирање на типовите проблеми по тематски области, беше добиена и табелата во продолжение (Во табелата се прикажани приоритетните проблеми идентификувани од страна на жителите на Општина Дебар, групирани по тематски области).

Табела 4 - Приоритетни проблеми по тематски области

		Вкупен број на добиени гласови	Ранг од Листата на приоритетни проблеми
ОТПАД			
1.	12	528	(4)
2.	,	486	(5)
3.		441	(6)
4.		435	(8)
5.		410	(9)

6.		304	(18)
7.	7	299	(19)
8.		244	(24)
ТОТАЛ/Просек		3,147	11.625
ВОДА			
1.	()	602	(1)
2.	,	539	(2)
3.	60%	337	(12)
4.	7	323	(13)
5.		308	(17)
6.	12	299	(19)
7.	()	266	(23)
ТОТАЛ/Просек		2,674	12.43
ВОЗДУХ			
1.		323	(13)
2.	()	309	(16)
3.		217	(26)
ТОТАЛ/Просек		849	18.3(3)
ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕ / КВАЛИТЕТ НА ПОЧВА			
1.		346	(11)
2.	()	281	(21)
3.		215	(27)
4.	-	160	(28)

5.	2	139	(29)
6.	(2)	129	(30)
ТОТАЛ/Просек		1,270	24.3(3)
ПРИРОДА			
1.		536	(3)
2.		439	(7)
3.		315	(15)
4.		270	(22)
5.	(, ,)	224	(25)
ТОТАЛ/Просек		1,784	14.4
ЗАЈАКНУВАЊЕ НА КАПАЦИТЕТИ			
1.	за проблемите од областа на животната средина	406	(10)
ТОТАЛ/Просек		406	10

Во горната табела, може да се забележи дека, зависно од рангот што му се препишува на проблемот од приоритетната листа, со едноставна техника на пресметување просечен ранг во рамки на една тематска област (земајќи го во предвид рангот на типовите проблеми кои припаѓаат кон соодветната тематска област), може да се утврдат и приоритетните тематски области.

Со едноставна споредба на просечниот ранг утврден за секоја тематска област поединечно, онаа тематска област, која има најмала просечна вредност за рангот, се идентификува како приоритетна.

Во случајот со Општина Дебар, врз основа на собраните резултати од анкетата, може да се заклучи, дека правилниот редослед на тематски области, почнувајќи од најприоритетната, во насока кон најмалку приоритетната тематска област, изгледа вака:

1) Отпад	11.6
2) Вода	12.4
3) Природа	14.4
4) Воздух	18.3
5) Квалитет на почва и искористување на земјиште	24.3

Меѓу приоритетите беше уфрлен и проблем кој се однесува на зајакнувањето на капацитети. Истиот согласно гласовите на испитаниците доби ранг 10, за кој што се изјасниле 406 од вкупниот број на испитаници во општината.

5. Заклучоци

Од спроведената анкета може лесно да се увиди дека проблемите со кои се соочува населението на Општина Дебар, главно се однесуваат по прашањата поврзани со управувањето со отпад и воид, како и со управувањето со природата.

Прв во листата на рангирани приоритети кој повлекува потреба за најитно решавање, согласно мислењето на жителите на општината претставува проблемот кој се однесува на недостатокот од соодветна инфраструктура за собирање и третман на отпадни води, во интерес на заштитата на Дебарското Езеро. Секако овој проблем е значаен и од аспект на природата, ако се има во предвид значењето на заштитата на природните ресурси заради одржување на природна ранотежа и сл.

Веднаш по него во групата на најприоритетни проблеми спаѓаат и: во делот на отпад - неорганизираното собирање на отпад во 12 населени места и појавата на диви депонии, потоа недостаток од систем за селектирање, реупотреба и преработка на собраниот отпад, како и дотраена и несоодветна механизација и садови за собирање и транспорт на отпадот; во делот на природата - нелегалното сечење и уништување на шумите и загрозување на пастрмката во р. Радика и останатите видови риби, како последица од нелегалниот риболов; и во делот на води - недостиг од вода за пиење во градот Дебар, поради застарената водоводна мрежа, загубите на вода и дивите приклучоци.

Од погоре изнесеното може да се заклучи дека, населението е свесно за недостатоците во поглед на недоволната техничка и кадровска опременост на комуналните претпријатија што делуваат во нивната општина (недостаток од садови и возила за собирање и транспорт на отпад, недостаток од систем за селективно собирање, како и постројки за преработка на отпад, вклучително и недостаток од работен кадар), но во истовреме и недоволно свесно за начините за постапување со генерираниот отпад, што резултира со појава на диви депонии. Се воочува несоодветно и несовесно однесување на граѓаните, не само по прашањата за управување со отпад, туку и во делот на управувањето со природата (дива сеча и уништување на шумите; загрозување на пастрмката во р. Радика и останатите видови риби, како последица од нелегален риболов).

Важно е да се укаже, дека проблемите кои се јавуваат од негрижата спрема животната средина, се всушност последица од низа состојби со кои се соочува локалното население во стварност, а се однесуваат на недоволната организираност на комуналните услужни дејности (од финансиски и институционален аспект - недоволна техничка и кадровска екипираност), недоволниот и ненавремен инспекциски надзор, неподнесување соодветни кривични пријави за прекршителите и сл.

Од друга страна пак, најдолу во Листата на приоритети поврзани со животната средина за решавање, се наведени проблемите кои се однесуваат на областа - искористување на земјиштето и заштита на почви, и тоа: недостаток од

- те ството
; п 2

и д (2)

. Тоа што овие проблеми беа најслабо посочувани од страна на испитаниците или укажува на нивното ниско ниво на свесност за можните штети од ерозијата и користењето на агро-хемиски средства во земјоделското производство (затоа и развојот на органско земјоделство за нив не претставува приоритет - види проблем 27 од Листата на рангирани приоритети) или само укажува на фактот дека вакви проблеми скоро и не се воочливи во стварност.

За проблемите кои се однесуваат на тематската област вода, иако проблемот од недостатокот на вода за пиење во градот Дебар како последица од застарената водоводна мрежа и дивите приклучоци, беше посочен високо на приоритетната листа (ранг 2), сепак испитаниците не воочија дека, тоа се должи на слабата ефикасност на комуналното претпријатие кое управува со водоснабдителниот систем, како и нискиот степен на наплата и несоодветната тарифна политика (проблем рангиран на 23-то место).

Интересно е да се забележи дека 406 испитаници ја воочија потребата за зајакнување на локалните капацитети преку интензивни програми за постојано информирање и подигнување на јавната свест.

Во секој случај, општ е впечатокот дека испитаниците даваат речиси еднакво мислење во врска со понудените проблеми од областа на животната средина, независно од местото на живеење.

SWOT

() , () , () , () .

SWOT

SWOT

1.SWOT -

1. : 2. 3. 4. 5. 6.	
1. : 2. 3. k 4. 5. -	
1. : 2. 3. 4. 5.	
1. : 2. 3. 4.	

2.SWOT -

1. : 2. , ,) (" " 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. -	
1. : 2.	

3.	.
4.	.
5.	-
6.	.
7.	” ”
8.	
9.	-
10.	
11.	

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

1.
2.
3.
4.

3.SWOT - :

1.	
2.	
3.	
4.	,
5.	-
6.	-
7.	.
8.	
9.	.
10.	

1.
2.
3.
4.
5.
6.

7. 8. 9. 10.				.
1. 2. 3. 4. 5.		-8	**	**
1. 2. 3.				.

4. SWOT -

:

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.		-	-	.
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.				

<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 4. 5. 6. -
<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3.

5.SWOT - :

<ol style="list-style-type: none"> 1. , , , 2. , , , 3. , 4. - 5. 6. 7. 8.
<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 4. 5. 6.

7.	.
8.	
1.	
2.	,
3.	,
4.	,
5.	
6.	
7.	.
1.	.
2.	
3.	
4.	.

Утврдување на приоритети

Конечната листа на проблемите со животната средина во општината е основа за реализација на процесот на утврдување на приоритети животната средина во општината). Овој процес на реализација се изврши заради следните причини:

- Утврдувањето на приоритети е клучно за распределување на ограничените средства со кои располага општината;
- Утврдувањето на приоритети е почетна точка при разгледувањето на активностите кои што треба да бидат насочени кон разрешување на проблемите во заедницата.
- Исто така, процесот на утврдување на приоритети може да помогне во препознавањето на областите во кои со најмало вложување на ресурси може да се постигнат најефикасни подобрувања во областа на животната средина.

Приоретизацијата на проблемите со животната средина во општина Дебар се изврши врз база на дадени критериуми, чија основа цел е да помогнат во меѓусебната споредба на секој од различните проблеми со животната средина, а се со цел да се направи редослед по кој што ќе се решаваат проблемите со животната средина во општина Дебар.

За утврдување на приоритетите со животната средина, беа искористени следните критериуми:

- Влијание по човековото здравје;
- Влијание по животната средина;
- Влијание по квалитет на живот;
- Распространетост;
- Интензитет;
- Неповратност;
- Јавното мислење;
- Ниво на контрола кое општината го има на проблемот;
- Плански, законски или други регулаторни барања;
- Мислење на членовите на Локалниот комитет.

Заради полесно свакање на процесот на приоритизација, во продолжение е дадено кратко бјаснување на критериумите:

- **Влијание по човековото здравје:**

Овој критериум покажува како проблемот влијае врз човековото здравје. Дали проблемот претставува потенцијален ризик по човековото здравје, вклучувајќи ризик од болести, дали проблемот предизвикува пречки во учењето или можеби вродени недостатоци кај децата.

- **Влијание по животната средина:**

Дали проблемот претставува потенцијален ризик за нарушување на рамнотежата во еко-системите (реки, езера, почва, шуми итн) и врз поединечни видови на животни и растенија во еко-системите.

- **Влијание по квалитет на живот:**

Како проблемот влијае врз вкупниот квалитет на живот во општината? Дали со влијанието на проблемот се намалува економската моќ на населението, дали се намалуваат можностите за рекреација, дали се нарушува амбиенталниот изглед на околината итн.

- **Распространетост:**

Колку е раширено влијанието на проблемот? Дали проблемот влијае врз целата територија на општината или само врз нејзин одреден дел? Дали проблемот влијае врз целокупниот еко систем или во одредени негови делови?

- **Интензитет:**

Колку сериозно е влијанието на проблемот? Со колкав интензитет луѓето, еко-системите или целокупниот живот во заедницата го чувствуваат проблемот?

- **Неповратност:**

Доколку се отстрани проблемот, колку време ќе биде потребно за целосно да се неутрализира неговото влијание? Подолго време за враќање на состојбата во нормала, значи и поголема неповратност.

- **Јавното мислење:**

Кое е мислењето на поголемиот број на членовите во заедницата, за тој проблем? Колкав процент на население мисли дека тој проблем е приоритетен?

- **Ниво на контрола кое општината го има на проблемот:**

Дали општината, според своите, со закон дадени овластувања може да се справи со проблемот и во колкава мерка? Дали општината има капацитет и ресурси (материјални, човечки, финансиски) да се справи со проблемот?

- **Плански, законски или други регулаторни барања:**

Дали проблемот се третира во други плански документи (локален економски развој, НЕАП, ЛА 21)? Дали во одредени правни прописи, донесени од органите на општината или државата е предвидено третирање на проблемот?

- **Мислење на членовите на Локалниот комитет:**

Кое е мислењето на поголемиот број на членовите во локалниот комитет за тој

проблем? Колкав процент на членови на локалниот комитет мисли дека тој проблем е приоритетен?

Приоретизацијата на проблемите за животната средина во општина Дебар ја изврши Локалниот комитет.

Утврдување на приоритети

												()
1	12 -	3	4	4	3	3	3	5	5	5	5	40
2		3	5	4	3	3	3	4	4	4	4	37
3		2	4	4	4	3	2	3	5	4	3	34
4	-	3	4	4	4	4	3	4	4	5	4	39
5		3	4	4	4	4	2	5	5	5	4	38
6		3	3	3	4	3	2	4	5	5	4	34
7	,	3	5	4	5	4	4	5	4	4	4	42

8		3	3	3	4	3	2	2	3	4	4	31
9	7	3	3	4	3	3	3	2	4	5	4	34
10	7	4	4	4	3	3	3	3	4	5	4	37
11		4	5	4	5	4	4	3	5	4	5	35
12	,	3	2	4	4	2	2	5	5	5	5	37
13	- (,	2	2	3	3	3	3	2	5	5	4	32
14	- 12 .	4	3	4	5	4	3	3	4	4	4	38
15	()	5	4	4	3	4	4	5	5	5	4	43

16	60%	2	3	4	3	3	3	4	5	5	4	36
17		3	2	3	3	3	3	3	4	5	4	34
18		3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	28
19	()	3	2	3	3	3	3	3	3	4	4	27
20	-	2	3	3	2	2	2	1	2	3	3	23
21	(2)	2	4	4	3	4	4	1	3	4	4	33
22	2 .	1	4	3	2	3	4	1	3	3	3	27
23	()	3	3	4	4	3	4	2	5	5	4	37

24		2	3	3	3	3	2	2	2	2	3	27
25		2	2	3	4	3	3	3	5	4	4	33
26		3	5	4	3	4	4	5	3	5	4	35
27	(, ,)	2	5	4	4	3	3	2	2	4	3	32
28		2	2	4	4	4	3	2	4	4	3	32
29		2	3	5	4	4	3	4	5	4	4	38
30		2	5	4	4	3	4	4	3	5	5	39

План за спроведување на ЛЕАП

Изработката на планот за спроведување на ЛЕАП за општината започна со процесот на дефинирање на цели и мерки. Од аспект на изработка на ЛЕАП за одредена општина:

- Целите претставуваат спротивна (позитивна) изјава на одреден приоритетен проблем од животната средина;
- Мерките претставуваат помали чекори во остварување на претходно дефинирана цел.

При дефинирањето на целите и мерките за општина Дебар, беа почитувани следните принципи:

- Мекрата е мерлива определба која ќе биде реализирана во одреден временски период.
- Мерките ги фокусираат ресурсите и раководат со селектирањето на акции.
- Мерките се користат при вреднувањето и мерењето на напредокот во спроведувањето на Акциониот план.
- Мерките имплицираат многу конкретни акции и поради тоа можно е различни интересни гупи во заедницата да имаат различни реакции во врска со дефинираите задачи; според тоа тие се најчесто продукт на преговарање.

Следствено на дефинирањето на целите и мерките, Утврдувањето на механизми за спроведување на ЛЕАПот беше процес кој опфати реализација на неколку чекори:

- Дефинирање (идентификација) на акции
- Избор (селекција) на акции
- Изработка на план за спроведување на ЛЕАП

За решавање на секој од приоритетните проблеми, односно за остварување на целите и мерките, во планот за спроведување на ЛЕАП за општина Дебар, предвидени се најразлични решенија, кои се во најголем број на случаи, комбинација од неколку различни типови на акции. Секоја од акциите, може да се стави во една од следните групи:

- Едукација на јавноста (Подигнување на јавната свест);
- Обука / тренинг;
- Економски инструменти (стимулативни мерки);
- Локални програми;
- Технолошки мерки;
- Легални мерки;
- Истражувања;
- Техничка поддршка.

Изборот на акции во планот за спроведување беше направен со цел што е можно поефикасно искористување на сите ресурси кои и стојат на располагање на општината, а при тоа имајќи ги во предвид ингеренциите кои, со постоечките законски акти им се доделени на единиците на локална самоуправа во Македонија.

Како одговорни институции за спроведување на акциите предвидени со планот, главно се дефинирани неколку, органи-институции на единицата на Локална самоуправа:

- Градоначалникот
- Советот на Општината
- Комуналниот инспектор
- Други служби на единицата на локална самоуправа

Покрај овие, одговорност за спроведување на акциите ќе имаат и ЈКП Стандард, посебно за решавање на проблемите поврзани со управување со отпадот и снабдување со вода и третман на отпадните води. Значајна одговорност во спроведувањето им е доделена на невладини организации, за акции поврзани со подигнување на јавната свест во врска со одредени проблеми со животната средина.

Основен предуслов за да може овие институции да ги спроведат акциите е тие да имаат законска одговорност/право тоа да го извршуваат, да имаат правно гледано, контрола врз таа проблематика. Со постоечката регулатива, тоа им е во потполност овозможено. Сепак, покрај правната овозможеност, потребно е институциите да имаат и фактичка способност да ги решаваат проблемите, односно да ги спорведат акциите кои им се доделени со планот за спроведување.

Така на пример, согласно планот за спроведување, голем број на акции се предвидени да се спроведат од страна на ЈКП Стандард. Моменталната ситуација со претпријатието покажува дека, за да може успешно да се спроведат акциите, ќе треба да се изврши негово техничко и персонално опремување. Моментално, претпријатието има околу 90 вработени, со буџет кој ги задоволува потребните трошоци за персоналот и функционирање на моменталниот обем на работа. Имајќи во предвид дека со планот се предвидува воведување на систем за управување со отпадот во повеќе населени места во општината, како и преземање на водоводите од месните заедници, ќе биде потребно опрамување на претпријатието со помодерна опрема. Ова подразбира и зголемување на буџетот.

За акциите за подигнување на свеста, како одговорни се предвидени невладини организации кои работат на територија на општината. Овие невладини организации, самите по себе, имаат потреба од стручно, кадровско и техничко опремување, како би можеле во потполност и ефикасно да одговорат на дадените обврски.

Бидејќи во оваа фаза од процесот на изработка на ЛЕАП, акциите не се детално образложени, односно не се расчленети на поситни чекори, тешко е за секоја акција да се пресмета колку точно ќе чини. Поради тоа предвидено е отприлика колку ќе изнесува потребниот буџет за реализација на таа акција.

Повеќегодишен стратешки план за развој на општината од било која област, вклучувајќи го и ЛЕАПот, мора во себе да содржи и можни извори на финансирање за секоја од акциите. Без тој елемент, планот би можел да се гледа како обична листа на желби. Како можни извори на финансирање во ЛЕАП

документот за општина Дебар, предвидени се:

- Сопствени приходи на општината (буџет на општината)
- Дотации од буџетот на Република Македонија
- Дотации од буџетите на фондовите и задолжувањето
- Донации од локални и национални донатори
- Донации (грантови) од меѓународни донаторски институции
- Кредити од домашни и меѓународни банки
- Инвестиции од приватниот сектор во општината
- Директна наплата на услуги кои им се пружаат на жителите

Многу е битно, во процесот на спроведување на ЛЕАПот да се врши и детално планирање на финансиските средства за спроведување на секоја од акциите. Буџетот на општината се планира еднаш годишно, и согласно со тоа, во самиот процес на планирање на буџетот, потребно е внимателно да се разгледа планот за спроведување и да се проверат сите акции кои се планирани да се спроведат во годината за која се прави буџетот. Ова важи, не само ако се планираат трошења од сопствените приходи на општината, туку и трошења од средствата добиени како дотации и донации по разни основи, па дури ако се планира и кредитирање.

За да може да се сотвари одржливост на финансирањето на проектите кои се предвидени со ЛЕАП документот, од клучна важност е, за голем број на акции да се примени принципот на економска одржливост. Тоа важи пред се за проектите кои се поврзани со управување со отпадот, снабдување со вода за пиење или третманот на отпадните води. Со други зборови, општината мора, во процесот на реализација на овие проекти, да воспостави систем на наплата на овие услуги на житлеите на населените места, врз база на економски и пазарно оправдани основи, односно со наплатата да се покриваат трошоците за пружањето на тие услуги, а истовремено да се има одреден простор и за унапредување на услугите. За да може ова да се оствари, а при тоа да се има што е можно поголема поддршка од житлеите за спроведување на овие проекти, потребно е иситите да се реализираат со максимална транспарентност, односно со вклучување на житлеите уште во процесот на дефинирање и одредување на услугите.

Без оваков систем на дефинирање и управување со услугите, ќе биде невозможно да се сотвари успешно спроведување на акциите кои се предвиде со документот, поради тоа што моменталните средства со кои располага општината се минимални и не дават можност за било какво планирање и спроведување на одржливи акции.

ПЛАН ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ЛЕАП

Тематска област - Отпад

Проблем:

1.1 Не е воспоставено интегрирано управување со отпад на територијата на општина Дебар

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Воспоставен систем за интегрирано управување со отпад на територијата на општината	Донесување на план за управување со отпадот во општината	<ul style="list-style-type: none"> • Детална процена на количествата на комунален отпад по населби и идна проекција на количества • Анализа на состав на отпад • Проценка на потребни технички средства (возила,канти,контејнери, за собирање на отпад • Проценка на потребни финансиски средства • Приоритизација на акциите, економска анализа (оправданост) и изработка на динамички план за спроведување • Разгледување на алтернативни институционални модели, влучително ПЈП • Тарифна политика -утврдување на цена на услуга 	Општина,	2010-2012	10.000	Општина, ЈКП МЖСПП Донации
	Воспоставување на соработка со месните заедници за собирање на отпадот	<ul style="list-style-type: none"> • Иницирање на средби со претставниците на месните заедници и граѓаните • Едукација на населението преку реализација на кампањи, директни средби со граѓаните, изработка на брошури • Потпишување на договори за соработка 	-ЈКП Стандард	2009-2012	5.000	Општина, ЈКП Донации

Проблем

1.2. Несоодветна техничка и стручна опременост на ЈКП

1.3. Несоодветно депонирање на цврстиот отпад -појава на диви депонии

1.4 Постојната депонија не ги задоволува минималните стандарди за санитарна депонија-неоградена, нема вода,струја и чуварска служба

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Подобрување на услугата на ЈКП и спроведување на законските одредби	Воспоставување на систем за регионална санитарна депонија	<ul style="list-style-type: none"> • Поднесување барање за добивање дозвола за усогласување со оперативен план - се приложува предлог-програма за затварање на работата на инсталацијата и заштита на животна средина • Изработка на техничка документација (на ниво на главен и детален проект) за затварање на постојната депонија • Распишување тендер за најдобар понудувач (за изработка на документација / за изведба на проектот) • Изведба на проектот - спроведување на решенија согласно техничката документација • Воспоставување на регионална соработка во согласност со Националниот план 	Општина	2012-2015	200.000	Општина, ЈКП МЖСПП Донации
	Набавка на опрема за собирање на комунален отпад согласно предвидената динамика во планот за управување со отпад (изработка на годишни инвестициони планови)	<ul style="list-style-type: none"> • Набавка на возила за собирање на комуналниот цврст отпад (согласно планот за управување со отпад) • Набавка на контејнери и канти за собирање на комуналниот цврст отпад • Зголемување на степенот на покриеност на населението со услуга • 	ЈКП	2009-2012	150.000	Општина, ЈКП МЖСПП Донации

Отстранување на дивите депонии и спречување на нивно повторно настанување согласно динамиката утврдена во планот за управување со отпад/годишните програми	Затворање на диви депонии и нивна рекултивација.	<ul style="list-style-type: none"> • Изработка на техничка документација за затварање и рекултивација -Анализа на терен -Проценка на ризикот -Проценка на финансиски средства потребни за затварање • Реализација на работите согласно техничката документација 	ЈКП	2009-2011	60.000	Општина, ЈКП МЖСПП Донации
Зајакнување на човечките капацитети во рамките на ЈКП	Изработен бизнис план со проценка за ангажирање на персонал и потребните финансиски средства	<ul style="list-style-type: none"> • Дефинирање на потребните човечки ресурси по број и стручност • Обука на персоналот - • Евиденција на количини ЦКО (собрани/транспортирани и депонирани) со примена на идентификациони и транспортни формулари • Подготвувањ е на податоците од евиденцијата во консолидирани извештаи на пропишан образец 	ЈКП	2009-2010	5,000	Општина, ЈКП Донации
Зајакнат инспекциски надзор и зајакнување на техничката и кадровската опременост на општината	Вработување на овластен инспектор за животна средина и <i>зајакнување на соработката со извршните органи - полиција и правосудство</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Обука на овластениот инспектор • Редовна инспекција • Воспоставување на систем на контрола врз користењето на депонијата и одржувањето на истата • Воспоставување на соработка за ефикасно спроведување на законските одредби согласно законските надлежности • Оставрување на редовни контакти и размена на информации 	Општина	2009-2011	15.000	Општина ЈКП МЖСПП
Едукација на населението	Подигање на јавната свест во однос на правилното -интегрирано постапување со отпад	<ul style="list-style-type: none"> • Изработка на програма за континуирано информирање на населението за спроведените активности и плановите на општината • Спроведување на кампањи, директни средби со граѓаните, изработка на брошури 	ЈКП	2010-2012	6.000	Општина ЈКП Донации

1.4 Проблем: Несоодветна депонија за инертниот отпад

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Воспоставување на систем за инертен отпад	<ul style="list-style-type: none"> Изградба на депонија за инертен отпад 	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на ФС за избор на технички најповолно и економски најоправдано решение (примена на минимални технички стандарди) Дефинирање на технички, еколошки, социјални и економски критериуми и избор на локација Изработка на техничка документација (на ниво на идејно решение, основен и изведбен проект) Изработка на студија за ОВЖС Реализација на проектот согласно предвидената динамика за изградба 	Општина	2009-2011	150.00	Општина МЗЖСПП Донации
	Назначување на оператор за управување со депонијата	<ul style="list-style-type: none"> Дефинирање на услови за работа Избор на оператор Воспоставување на мониторинг и контрола 	Општина	2009- 2011	6.000	Општина

1.5 Не е воспоставен систем за сепарирање, рециклирање и реупотреба на собраниот отпад, непостоење на интегрален систем за управување со отпад

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Воспоставен систем за рециклирање, сепарирање и реупотреба на отпадот	Спроведување на јавна кампања за потреба и придобивките од рециклирање	<ul style="list-style-type: none"> Едукација на населението преку организирање на обуки, дебати за придобивките од спроведувањето на активноста, Изработка на брошура за рециклабилните материји и нивната вредност како секундарна суровина 	ЈКП	2010	3.000	Општина Доации
	Промовирање на пилот проект за сепарирање, рециклирање и реупотреба на одреден тип на рециклабилен материјал (пр. хартија, пластика, органски отпад и др) согласно степенот на опрацданост во планот за управување со отпад	<ul style="list-style-type: none"> Избор на рециклабилна материја за која постојат "едноставни" технички решенија за селективно собирање и третман 	ЈКП	2010	50.000	Општина Донации Бизнис сектор

2. Тематска област - Вода

2.1 Недостиг од вода за пиење во градот Дебар како резултат на застарена мрежа, големи загуби, диви приклучоци

2.2 Слаба ефикасност на ЈКП при управувањето со водоснабдителните системи

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Подобрување на услугата за водоснабдување по квалитет и квантитет		<ul style="list-style-type: none"> Идентификација на проблемите кои го условуваат недостигот од вода (капацитет на постојните објекти, загуби, диви приклучоци, наводнување и др) утврдување на тарифи 	Општина	2010-2015	900.000	Општина Буџет на РМ Донации
	Зајакнување на свеста на населението во однос на рационалното користење на водните ресурси	<ul style="list-style-type: none"> Директни средби со граѓаните и промовирање на одржливото управување со водните ресурси Едукација на населението за техниките на штедење на водата (објавување на едукативни текстови во локалните билтени, информатори и сл.) 	Општина	2010-2014	5000	ЈКП Општина
	Одржливо работење на ЈКП	<ul style="list-style-type: none"> Воведување на соодветни економски инструменти за подобрување на работењето на ЈКП Воспоставување на сет на индикатори за работењето на ЈКП Соодветно спроведување на законските казнени одредби за зголемување на степенот на наплата 	ЈКП	2009-2012	6000	ЈКП Општина Донации

2.3 Несоодветно управување со водоснабдителните системи со кои управуваат месните заедници

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Одржливо управување на водоснабдителните системи	Управување со постојните (12) водоснабдителни системи од страна на ЈКП Дебар до 2012 година согласно чл.14.15 и 25 од Законот за комунални дејности.	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на план и програма за превземање на системите од месните заедници Иницирање на средби со претставниците на месните заедници и граѓаните Потпишување на договори за користење на услугата со корисниците Превземање на системите согласно предвидената динамика во планот 	ЈКП	2009-2012	10.000	ЈКП Општина
	Зајакнување на капацитетите на назначениот оператор (технички и кадровски) согласно предвидената динамика за управување со водоснабдителните системи	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на бизнис план - анализа на потребниот број на вработени и соодветна стручна подготовка, потребни финансиски средства, утврдување на тарифи Изработка на инвестициона програма - проценка на бројот на потребната опрема и финансиските средства за одржливо управување со системит 	ЈКП	2009-2011	10.000	ЈКП Општина

2.4 Проблем: Неизграденост на системите за одведување, собирање и третман на отпадните води

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Одведување и пречистување на отпадните води заради заштита на водните тела	Изработка на предлог програма за одведување, собирање и пречистување на отпадните води (чл.114 од Закон за води)	<ul style="list-style-type: none"> Проценка на влијанието на отпадните води врз животната средина Утврдување на економската оправданост за изградба на системи за одведување, собирање и третман на отпадните води и утврдување на приоритети Предлог на технички одржливи решенија за заштита на квалитетот на површинските / подземните води. 	Општина	2009-2010	10.000	ЈКП Општина
	Изградба на системи за одведување, собирање и третман на отпадните води и согласно приоритетите од програмата за одведување и третман на отпадните води	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на техничка документација за градот Дебар Изработка на студија за ОВЖС - Изградба на канализациони системи и пречистителни станици согласно предвидената динамика на градба 	Општина	2011-2015	5.000.000	Општина Буџет на РМ Донации ЈКП
	Зајакнување на капацитетите на општината за спроведување на инфраструктурни проекти	<ul style="list-style-type: none"> Вработување на квалификуван кадар за целосно спроведување на проектите Реализирање на обука за вработените во општината за управување со квалитетот - спроведување на проектниот циклус согласно меѓународните стандарди 	Општина	2011	10.000	Општина
	Зајакнување на капацитетите на операторот со системите (технички и стручни) за одржливо управување со системите .	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на бизнис план /инвестициона програма со анализа на алтернативни институционални модели, влучително ПЈП Обука на кадар за економски и финансиски одржливо управување со системите Набавка на потребна опрема согласно инвестиционата програма 	ЈКП	2010	10.000	Општина ЈКП Донации
	Спроведување на кампања за подигање на јавната свест на населението во текот на реализацијата на проектите	<ul style="list-style-type: none"> Директни средби со населението за промовирање на придобивките од реализацијата на проектите 	Општина ЈКП	2012-2015	6000	Општина ЈКП

3. Воздух:

3.1. Проблем: Недостаток на план и програма за унапредување на квалитетот на амбиенталниот воздух на локално ниво

3.2. Не постојат мониторинг станици за следење на квалитетот на воздухот во општината

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Заштита на воздухот од емисијата на загадувачки супстанции од стационарни и мобилни извори на загадување	Воведување на контрола на емисиите на загадувачки супстанции во воздухот по пат на интерен мониторинг и процедури согласно Законот за животна средина (ИСКЗ/ЕИА)	<ul style="list-style-type: none"> Обука на кадар за издавање мислења и оценки за ОВЖС студии, како и Б-ИСКЗ дозволи Издавање на мислења и дозволи и доставување на годишни извештаи до МЖСПП Спроведување на интерен мониторинг од соодветна акредитирана лабораторија Изработка на инвентар на загадувачки супстанции во воздухот во општината и негово постојано ажурирање Континуирано информирање на јавноста и надлежните институции 	Оптишна	2011-2015	30.000	Оптишна МЗЖСПП Донации
Енергетска ефикасност и употреба на обновливи извори на енергија	Изработка на План за користење на обновливи извори на енергија и енергетска ефикасност	<ul style="list-style-type: none"> Проценка на потенцијалот за искористување на алтернативни извори на енергија Акционен план - предлог проекти Финансиски план 	Оптишна	2009-2011	25.000	Оптишна Донации
	Спроведување на кампања за подигање на јавната свест за заштита на воздухот од загадување преку користење на други извори на енергија	<ul style="list-style-type: none"> Едукација на населението за користењето на алтернативни извори на енергија и економските придобивки како за населението така и за заштитата на животната средина. (спроведување на обуки, презентации на реализирани проекти и нивните придобивки, и др) Промовирање на стимулативната програма на владата за употреба на соларната енергија и енергијата на ветерот, промовирање на CDM проекти (clean development mehanizam-финансиски механизам за финансирање на ваков тип на проекти) и други финансиски механизми Печатење и дистрибуција на едукативен материјал 	Оптишна	2010-2012	30.000	Оптишна МЗЖСПП Донации

3.3 Не е изработено сообраќајно решение за заобиколен пат и пренасочување на сообраќајот од градското подрачје

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Намалување на загадувањето на воздухот и бучавата во градското подрачје	<ul style="list-style-type: none"> Изградба на заобиколница во градското подрачје 	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на техничка (физибилити студика) документација Изработка на елаборат за ОВЖС Реализација на проектот согласно предвидената динамика за изградба 	Општина	2010-2015	2.000.000	Мин.Тран. Вр. Агенција за патишта Донации

4. Тематска област - почва :

4.1 Не е изработена база на податоци за користење на агро-хемиските препарати во земјоделието

4.2 Не функционален систем за наводнување

4.3 Недоволна искористеност на земјоделското земјиште за производство на Еко производи

ТЦели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Примена на одржливо земјоделско производство	Изработка на детална евиденција за примена на агрохемикалиите во земјоделството (минерални ѓубрива, пестициди др)	<ul style="list-style-type: none"> • Воспоставување координација и соработка со ресорните министерства • Спроведување на анкета за употребата на пестициди и ѓубрива во земјоделието • Изработка на база на податоци за користени средства и нејзино постојано ажурирање • Испитување на квалитетот на почвата на најкритичните места 	Општина	2010-2011	15000	Општина Реп. Буџет Донации
	Воведување агротехнички мерки за намалување на искористувањето на водниот потенцијал на реките и подземните води за наводнување(заштеда на вода	<ul style="list-style-type: none"> • Изработка на проект за рехабилитација на постојниот систем за наводнување • Примена на современи техники за наводнување (капка по капка,) • Рехабилитација на постојниот систем • Подигање на јавната свест по однос на штедливото користење на вода за наводнување, со посебни техники и обука на земјоделците за користење на истите 	Општина	2010	400.000	Реп. Буџет Донации
	Производство на здрава храна - промовирање на пилот проект за органско производство	<ul style="list-style-type: none"> • Спроведување на обука/едукација за можностите и придобивките од примената на органското производство • Предвидување на стимулативни мерки за развој на органското производство • Воспоставена соработка со здружението на производители на органска храна • Изработка на брошура за апликација на заштитни средства • Едукација на производителите за компостирање на органскиот отпад и апликација на компостот во органското производство 	Општина	2010 -2014	80.000	МЗШВС Донации Општина

4.4 Проблем: Несоодветно урбанистичко планирање

4.5 Неразвиена инфраструктура во крајбрежјето на Дебарското Езеро и излетничките локации

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Донесување на урбанистички планови во кои се интегрирани аспектите за заштита на животната средина .	<i>Изработка на урбанисти-чки планови за 6 населени места (Могорче, долно Косоврасти, Горно Косоврасти, Баниште, Џепиште и Отишани) и ктајбржието на Дебарското Езеро</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Донесување на плановите • Воспоставување на редовна контрола и спроведување на мерки за правилно имплементирање на плановите • Редовен инспекциски надзор 	Општина	2010-2014	100 000	Општина Мин. Трансп Приватен сектор Реп. Буџет
	Изработка на просторен план за општина Дебар	<ul style="list-style-type: none"> • Доставување на барање за обезбедување на средства за реализирање на планот преку програмата за спроведување на просторниот план на РМ - • Изработка на секторски студии (земјоделство, шумарство, туризам, инфраструктура, развој на населби, заштита на природно и културно наследство), • Изработка на Детален урбанистички план надвор од населените места. 	Општина	2010-2012	25.000	Општина Мин. Трансп

4.6 Проблем: Деградирање на земјиштето од диво ископување на песок во крајбрежниот појас на Дебарско езеро

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Целосно воспоставена контрола врз дивото ископување на песок во крајбрежното подрачје согласно чл.61 од законот за минерални суровини	Воспоставена соработка со надлежното министерство за следење на состојбите и спроведување на казнените мерки согласно чл 136 став 2 од законот за минерални суровини)	<ul style="list-style-type: none"> Иницирање на средби со МЖСПП, и Мин за Економија Процена на состојбата и ризикот по животната средина настанати како резултат на дивото копање песок Доставување на извештај до надлежното министерство Редовен инспекциски надзор од страна на инспекторот за животна средина од општината и инспекциската служба на надлежното министерството за економија 	Општина	2011-2012	10000	Реп. Буџет Општина

4.7 Проблем: Деградирање на земјиштето од ерозија кај с.Д.Косоврасти -

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Заштита од земјиштето од ерозија	<ul style="list-style-type: none"> <i>Изработка на програма за заштита од штетно дејство на водите (чл.124 од Закон за води)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> Идентификација и оределување на ерозиви подрачја <i>за изградба на заштитни објекти и изведување на работи за заштита од штетното дејство на водите</i> <i>Регулација, уредување на порои, каскади за заштита на земјиште од ерозија, пошумување и слично.</i> 	Општина	2010-2015	250.000	Реп. Буџет Општина Фонд за води

--	--	--	--	--	--

5. Тематска област - Природа

Проблем:

5.1 Неискористеност на природните ресурси за развој на туризмот

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Одржливо искористување на природните ресурси за развој на туризмот	Изработка на стратегија за развој на одржлив туризмот во Општина Дебар	<ul style="list-style-type: none"> Анализа на регионот и негова валоризација Идентификување на туристичките атракции <i>уредување на инфраструктурата за излетничките локации</i> Идентификување, анализа и подобрување на сместувачките капацитети Промовирање на можноста за развој на одржлив туризам (подготовка и печатење на промотивен и информативен материјал, отварање на туристичко-информативно биро и сл.) 	Општина Дебар	2010-2015	120.000	Општина Реп. Буџет Донации
	Користење на потенцијалот на општината во насока на интензивирање на руралниот развој	<ul style="list-style-type: none"> Развивање на проекти за развој на руралниот туризам Организирање на тематски тури (обука на водичи) Организирање на обуки за жителите за реализирање на проекти за развој на туризмот 	Општина Дебар	2014-2014	250.000	Општина Реп. Буџет Донации Приватен сектор

Проблем:**5.2 Несоодветно спроведување на мерките за заштита на дивите видови животни и управување со ловиштата - појава на криволов****5.3 Загрозување на радичката пастрмка и останатите видови риба од нелегалниот риболов**

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Намалување на криволовот ио заштита на биодиверзитетот	Воспоставање база на податоци за состојбата со природата и биодиверзитетот во општината	<ul style="list-style-type: none"> Формирање на база на податоци за видовите, живеалиштата и заштитените подрачја Изработка на студија за состојбата со природата и биодиверзитетот во општината со предлог мерки за заштита и финансиска конструкција Размена на информации и соработка со владиниот, концесионерот приватниот, научниот и невладиниот сектор. 	Општина Концесионери	2010-2012	35.000	Општина Буџет на РМ Концесионери Научни институции Донации
	Воспоставување на мониторинг на состојбата со природата и биодиверзитетот	<ul style="list-style-type: none"> Утврдување на параметри и индикатори за следење на состојбата во соработка со МЖСПП Редовни средби со концесионерите кои управуваат со ловиштата и со рибловните друштва, заради ажурирање на податоците Доставување на извештаи/пријави за регистрираните недоследности во управувањето до МЗШВ и МЖСПП Редовен инспекциски надзор од страна на овластениот инспектор за животна средина во општината во соработка со инспекциските служби на МЗШВ и МЖСПП Спроведување на акции за контрола на терен Промовирање на едукативен 	Општина	2010-2013	60.000	Општина МЗШВ МЖСПП Концесионери Донации

		материјал за жителите и посетителите				
--	--	--------------------------------------	--	--	--	--

5.4. Проблем: Уништување на шумските површини од неконтролирана сеча на шума

Цели	Мерки	Акции	Одговорна институција	Временска рамка	Буџет (Еуро)	Извори на финансирање
Одржливо управување со шумскиот фонд во општината	Воспоставување на систем за заштита на шумите од бесправна сеча и појава на пожари	<ul style="list-style-type: none"> Проценка на моменталната состојба и проценка на ризикот од неконтролираната сеча и пожари Предлог мерки и акции за спречување на бесправната сеча и пожарите преку активна соработка со надлежните институции Јавна кампања за подигање на свеста на населението за заштита на шумите Организирање на активности за пошумување со користење на автохтони видови во соработка со надлежните институции Ангажирање на доброволни ЕКО патроли за контрола на терен и информирање на надлежните институции 	Општина	2010-2015	50.000	МЗШВ Концесионери Донации

ПЛАН ЗА НАБЉУДУВАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ

Набљудувањето претставува редовно, систематско прибирање на информации поврзани со сите аспекти на спроведување на ЛЕАП документот, се со цел, следење на напредокот/прогресот. Тоа претставува редовно евидентирање на активностите. Набљудувањето како процес на изработката и спроведувањето на ЛЕАП треба да ги исполнува следните функции:

- Документирање на процесот на имплементација
- Помага за донесување на одлуки при управувањето со проектот
- Преземање на акции за евентуални навремени интервенции/корекции
- Да се учи од сопственото искуство/ повратна инфомација за идно планирање

Процесот на изработка на план за набљудување и оценување на спроведувањето на ЛЕАП за општина Дебар, се реализираше низ следните фази:

1. Анализа и разјаснување на целите и активностите на проектот.
2. Одредување на показатели.

Еден од клучните моменти во процесот на изработка на план за набљудување и оценување е изборот на показатели (индикатори) со кои ќе се мери напредокот во спроведувањето на ЛЕАП-от.

Со показателите за мерење се мери напредокот и квалитетот на сите аспекти на промената коишто со реализирањето на еден проект треба да се постигнат во една заедница/контекст.

Показателот дава одговор на прашањето: **До кој степен се остварени целите на проектот (во квалитет и квантитет)?**

Добро дефинирани показатели се:

- **Ориентирани кон резултатите:** ги мерат актуелните резултати, повеќе отколку напорите за пристапувањето кон одреден проблем;
- **Сигурни:** се базираат врз статистички валидни и квантитативни податоци кои се собирани според пропишана методологија и со одредена фреквентност;
- **Мерливи:** можат да бидат квантитативно измерени;
- **Едноставни:** лесно разбирливи, но што е можно попрецизни; и
- **Оправдани:** релативно е евтино да се набљудува без да се намалува ефикасноста или квалитетот на податоците.

Планот за набљудување и оценување на ЛЕАП ги содржи следните елементи:

- Мерки
- Акции
- Очекувани резултати;
- Показатели на успех (индикатори);
- Следење на индикаторите

ПЛАН ЗА НАБЉУДУВАЊЕ

1. ОТПАД:

1.1. Цел : Воспоставен систем за интегрирано управување со отпад

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Донесување на план за управување со отпадот во општината	<ul style="list-style-type: none"> • Детална процена на количествата на комунален отпад по населби и идна проекција на количества • Анализа на состав на отпад • Проценка на потребни технички средства (возила,канти,контејнери, за собирање на отпад • Проценка на потребни финансиски средства • Приоритизација на акциите, економска анализа и изработка на динамички план за спроведување • Разгледување на алтернативни институционални модели, влучително ПЈП • Тарифна политика -утврдување на цена на услуга (по количини на генериран отпад) 	Изработен План за интегрирано управување со отпад	<p>Ибрана консултантска куќа за изработка на планот</p> <p>Извештај за работата доставен до општината</p> <p>Нацрт план доставен до МЖСПП на одобрување</p> <p>Усвојување на планот од страна на Советот претходно одобрен од МЖСПП</p>	<p>Месец дена по отварањето на тендерот</p> <p>На три месеца</p> <p>За шест месеци</p> <p>По одобрувањето добиено од МЖСПП</p>	Комунален инспектор/ инспектор за животна средина
Воспоставување на соработка со месните заедници за собирање на отпадот	<ul style="list-style-type: none"> • Иницирање на средби со претставниците на месните заедници и граѓаните • Едукација на населението преку реализација на кампањи, директни средби со граѓаните, изработка на брошури • Потпишување на договори за соработка 	90% Потпишани договори за користење на услугата	Број на иницирани средби/кампањи по населени места 30% реализирани договори од планираните 80% од населението задоволно од добиената услуга	<p>На три месеца</p> <p>Годишно</p> <p>Анкетирање, еднаш годишно</p>	Претставник на ЈКП Стандард

1.2. Цел: Подобрување на услугата на ЈКП Стандард

1.3. Цел: Одстранување на диви депонии

1.4. Цел: Зајакнување на капацитетите на ЈПК

1.5 Цел: Зајакнат инспекциски надзор

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Воспоставување на систем за интегрирао управување со отпад (изградба на регионална санитарна депонија)	<ul style="list-style-type: none"> Поднесување барање за добивање дозвола за усогласување со оперативен план - се приложува предлог-програма за затварање на работата на инсталацијата и заштита на животна средина Изработка на техничка документација (на ниво на главен и детален проект) за затварање на постојната депонија Распишување тендер за најдобар понудувач (за изработка на документација / за изведба на проектот) Изведба на проектот - спроведување на решенија согласно техничката документација Воспоставување на регионална соработка во согласност со Националниот план 	Воспоставен систем за интегрирано регионално управување со отпад	<p>Изработен предлог-проект за затворање на постојната несанитарна општинска депонија</p> <p>Изработена техничка документација и избран најдобар понудувач за нејзина изработка</p> <p>Спроведени решенија согласно изработената документација</p> <p>Потпишан меморандум за соработка со општинит е од регионот - Избрана локација за изградба на регионална депонија</p>	<p>Еднаш на шест месеци</p> <p>Доставен извештај до Советот на општината еднаш на шест месеци</p> <p>Доставен извештај до Советот на општината еднаш на шест месеци</p> <p>Еднаш годишно</p>	<p>Назначено лице од општината</p> <p>Совет на општината</p> <p>Совет на општината</p> <p>Градоначалник на Општина Дебар</p>
Набавка на опрема за собирање на комунален отпад согласно предвидената	<ul style="list-style-type: none"> Набавка на возила за собирање на комуналниот цврст отпад (согласно планот за управување со отпад) 	Покриеноста на населението со услуга зголемена 90% од планираното	80% од потребниот број возила се набавени согласно динамиката во планот	Доставен извештај до Советот на општината на годишно ниво	Назначено лице од ЈКП Стандард

динамика во планот за управување со отпад (изработка на годишни инвестициони планови)	<ul style="list-style-type: none"> • Набавка на контејнери и канти за собирање на комуналниот цврст отпад • Зголемување на степенот на покриеност на населението со услуга 		90% од предвидениот број контејнери се набавени Број на опфатени села/домаќинства	На годишно ниво На годишно ниво	
Затворање на диви депонии и нивна рекултивација.	<ul style="list-style-type: none"> • Изработка на техничка документација за затворање и рекултивација <ul style="list-style-type: none"> - Анализа на терен - Проценка на ризикот Проценка на финансиски средства потребни за затворање • Реализација на работите согласно техничката документација 	Затворени 7 диви депонии за 6 години	Број на изработена документација согласно планот 80% од планираниот број диви депонии затворени и санирани	Доставување на извештаи до Советот на општината два пати годишно Извештаи од надзорниот орган за спроведување на проектите еднаш пати годишно	Претставник од ЈКП
Изработен бизнис план со проценка за ангажирање на персонал и потребните финансиски средства (ЈКП Стандард)	<ul style="list-style-type: none"> • Дефинирање на потребните човечки ресурси по број и стручност • Обука на персоналот 	Навремено и редовно спроведување на активностите и обврските на персоналот на ЈКП Стандард	Број на вработени 90% обуки спроведени согласно планот	Извештај на годишно ниво доставен до Советот на општината	Директор на ЈКП
Вработување на овластен инспектор за животна средина	<ul style="list-style-type: none"> • Обука на овластениот инспектор • Редовна инспекција • Воспоставување на систем на контрола врз користењето на депонијата и одржувањето на истата 	Спроведување на законските обврски за заштита на животната средина - воспоставен мониторинг и инспекција	Број на поднесени прекршочни пријави/мандатни казни	Доставување на извештај два пати годишно до Советот на општината и еднаш годишно до МЖСПП	Градоначалник/ Совет на општина

1.6. Цел: Воспоставување на систем за управување со инертен отпад

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
<ul style="list-style-type: none"> Изградба на депонија за инертен отпад 	<ul style="list-style-type: none"> Избор на локација Проценка на вкупните количества техничката изводливост и економската оправданост за воспоставување систем за управување со инертен отпад (ФС) Изработка на елаборат за ОВЖС Изработка на техничка документација Реализација на проектот согласно предвидената динамика за изградба 	Воспоставен систем за управување со инертниот отпад	<p>Избрана локација (ФС)</p> <p>ОВЖС Студија одобрена од страна на МЖСПП и усвоена од Советот на општината</p> <p>Изработка на техничка документација</p> <p>Извештаи од надзорниот орган за спроведување на проектот</p>	<p>Еднаш годишно</p> <p>Два пати годишно</p>	Лице вработено во одд.за животна средина
Назначување на оператор за управување со депонијата	<ul style="list-style-type: none"> Дефинирање на услови за работа Избор на најповолен понудувач/оператор Воспоставување на мониторинг и контрола 	Одржливо управување со системот	<p>75% обезбеден степен на наплата</p> <p>Број на извршени увиди /контрола врз работењето со депонијата</p>	<p>Еднаш годишно (доставен извештај до општината од операторот)</p> <p>Еднаш на три месеца</p>	Градоначалник/ Совет на општина

1.7. Цел: Воспоставен сиситем за рециклирање, сепарирање и реупотреба на отпад

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Спроведување на јавна кампања за потребата и придобивките од рециклирањето	<ul style="list-style-type: none"> Едукација на населението, изработка на брошура за рециклабилните материи и нивната вредност како секундарна суровина 	Промовирано одржливо управување со отпад преку примена на техниките за рециклирање и реупотреба	<p>Број на вклучени НВО</p> <p>Број на опфатено население со програмата за едукација</p>	<p>На шест месеци</p> <p>Два пати годишно</p>	Лице назначено од општината
Промовирање на пилот проект за селектирање, рециклирање и реупотреба на одреден тип на рециклабилен материјал	<ul style="list-style-type: none"> Избор на рециклабилна материја за која постојат “лесни” технички решенија за сепарирано собирање и третман 	Реализиран пилот проект	<p>Количество (м³) на преработен отпад</p> <p>Намалување на количеството на комунален отпад за 25%</p>	Месечно - во текот на реализацијата на проектот	Лице од одделението за животна средина

2. ВОДА

2.1 Цел: Подобрување на услугата за водоснабдување по квалитет и квантитет

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
	<ul style="list-style-type: none"> Идентификација на проблемите кои го условуваат недостигот од вода (капацитет на постојните објекти, загуби, диви приклучоци, наводнување и др) , утврдување на тарифи 		<p>Изработена Студија</p> <p>Изработен основен проект</p> <p>Реализирани градежни работи</p>	<p>Извештаи од изработувачот на студијата - годишно</p> <p>Извештаи од изработувачот на проектот -на шест месеци</p> <p>Извештаи/ситуаци и доставени од од надзорниот орган за спроведување на проектот-на шест месеци</p>	Одд.за комунални работи
Зајакнување на свеста на населеното во однос на рационалното користење на водните ресурси	<ul style="list-style-type: none"> Директни средби со граѓаните и промовирање на одржливото управување со водните ресурси Едукација на населението за техниките на штедење на водата (објавување на едукативни текстови во локалните билтени, информатори и сл.) 	80% намалено количество на употребената вода	80% намалено количество на употребена вода	Број на реализирани средби Број на отпечатени и дистрибуирани примероци, текстови Намалена количина (м ³) на употребена вода	Еднаш годишно Еднаш годишно
Одржливо работење на ЈКП	<ul style="list-style-type: none"> Воведување на соодветни економски инструменти за подобрување на работењето на ЈКП Воспоставување на сет на индикатори за работењето на ЈКП Соодветно спроведување на законските казнени одредби за зголемување на степенот на наплата 	Навремено и редовно спроведување на активностите и обврските на ЈКП	80% од предвидените мерки за подобрување на работењето на ЈКП остварени Обезбедена 75% на наплата	Извештај на годишно ниво доставен до советот на општината	Директор на ЈКП

2.2 Одржливо управување со водоснабдителните системи

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Превземање / управување со постојните (12) водоснабдителни системи од страна на ЈКП Дебар до 2012 год согласно чл.14,15 и 25 од Законот за комунални дејности	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на план и програма за превземање на системите од МЗ Иницирање на средби со претставниците на месните заедници и граѓаните Потпишување на договори за користење на услугата со корисниците Превземање на системите согласно предвидената динамика во планот 	Постигнат договор за превземање/управување со системите помеѓу операторот и локалното население	<p>Број на остварени средби</p> <p>90% склучени кориснички договори</p> <p>Број на анализи на квалитетот на водата</p>	<p>На годишно ниво</p> <p>На годишно ниво</p> <p>Еднаш месечно</p>	Директор на ЈКП Стандард
Зајакнување на капацитетите на назначениот оператор (технички и кадровски) согласно предвидената динамика за превземање на водоснабдителните системи	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на бизнис план - анализа на потребниот број на вработени и соодветна стручна подготовка, потребни финансиски средства, утврдување на тарифи Изработка на инвестициона програма - проценка на бројот на потребната опрема и финансиските средства за одржливо управување со системите 	<p>Изработен бизнис план</p> <p>Навремено и редовно спроведување на активностите и обврските на ЈКП Стандард</p>	<p>Број на вработени</p> <p>90% обуки спроведени согласно планот</p> <p>Обезбедена 75% на наплата</p>	Извештај на годишно ниво доставен до советот на општината	Директор на ЈКП Стандард

2.3 Цел: Одведување и пречистување на отпадните води заради заштита на водните тела

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Изработка на предлог програма за одведување, собирање и пречистување на отпадните води (чл.114 од Закон за води)	<ul style="list-style-type: none"> Проценка на влијанието на отпадните води врз животната средина Утврдување на економската оправданост за изградба на системи за одведување, собирање и третман на отпадните води Предлог на технички одржливи решенија за заштита на квалитетот на површинските/подземните води. 	Економски и финансиски оправдана изградба на системи за одведување и третман на отпадните води	<p>Ибрана консултантска куќа за изработка на програмата</p> <p>Извештај за работата доставен до општината</p> <p>Нацрт програма доставена до МЖСПП</p> <p>Усвојување на планот од страна на Советот претходно одобрен од МЖСПП</p>	<p>Месец дена по отварањето на тендерот</p> <p>За шест месеци</p> <p>Годишно</p> <p>Годишно</p>	<p>Градоначалник на општина</p> <p>Одд за комунални дејности</p> <p>Совет на општина</p>
Изградба на системи за одведување, собирање и третман на отпадните води (согласно чл 114 од Законот за води) и согласно Програмата за одведување и третман на отпадните води	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на техничка документација за градот Дебар Изработка на студија за ОВЖС - Изградба на канализациони системи и пречистителни станици согласно предвидената динамика на градба 	Изградени системите за заштита на водите од загадување	<p>Изработена документација за изградба на системите</p> <p>Изградба на системите и ПС</p>	<p>Еднаш годишно</p> <p>Извештаи (ситуации) од надзорниот орган за спроведување на проектите согласно утврдената динамика за градба</p>	Одд.за животна средина/комунални дејности
Зајакнување на капацитетите на општината за спроведување на	<ul style="list-style-type: none"> Вработување на квалификуван кадар за целосно спроведување на проектите 	Спроведено управувањето со квалитет	<p>Број на вработени</p> <p>90% обучен кадар</p>	Годишни извештаи	Градоначалник на општината

инфраструктурни проекти	<ul style="list-style-type: none"> Реализирање на обука за вработените во општината за управување со квалитетот - спроведување на проектниот циклус согласно меѓународните стандарди 		Број на реализирани проекти	Годишни извештаи	
Зајакнување на капацитетите на операторот со системите (технички и стручни) за одржливо управување со системите	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на бизнис план /инвестициона програма со анализа на алтернативни институционални модели, влучително ПЈП Обука на кадар за економски и финансиски одржливо управување со системите Набавка на потребна опрема согласно инв. програма 	Одржливо управување на системите за одведување и третман на отпадните води	Изработена програма Број на спроведени обуки и број на обучен кадар 60% набавена потребна опрема	Годишни извештаи	Директор на ЈКП Стандард
Спроведување на кампања за подигање на јавната свест на населението во текот на реализацијата на проектите	<ul style="list-style-type: none"> Директни средби со населението за промовирање на придобивките од реализацијата на проектот 	Редовно плаќање на услугата од страна на домаќинствата	90% потпишани договори	Еднаш годишно	Назначено лице од ЈКП/ одделение за комунални дејности за општината

3. ВОЗДУХ

3.1. Цел : Заштита на воздух од стационарни и мобилни извори на загадување

3.2. Цел: Енергетска ефикасност и користење на обновливи извори на енергија

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Воведување на контрола на емисиите на загадувачки супстанции во воздухот по пат на интерен мониторинг и процедури согласно Законот за животна средина (ИСКЗ/ЕИА)	<ul style="list-style-type: none"> Обука на кадар за издавање мислења и оценки за ОВЖС студии, како и Б-ИСКЗ дозволи Издавање на мислења и дозволи и доставување на годишни извештаи до МЖСПП Спроведување на мониторинг од соодветна акредитирана лабораторија Изработка на инвентар на загадувачки супстанции во воздухот во општината и негово постојано ажурирање Континуирано информирање на јавноста и надлежните институции 	Воспоставена контрола врз емисиите на загадувачки супстанции	<p>80% Спроведени обуки 80% издадени мислења/дозволи Спроведени испитувања на квалитет на воздух и регистриран број на денови кои ги надминуваат дозволените гранични вредности Изработен инвентар</p> <p>Доставени извештаи до МЖСПП</p>	<p>Еднаш годишно</p> <p>Два пати годишно</p> <p>Годишно</p> <p>Еднаш годишно</p>	Лице од одделението за животна средина
Изработка на План за користење на обновливи извори на енергија и енергет. ефикасност	<ul style="list-style-type: none"> Проценка на потенцијалот за искористување на алтернативни извори на енергија Акционен план - предлог проекти Финансиски план 	Финансиски оправдано искористување на обновливите извори на енергија	Усвоен план од советот на општината	2 години	Лице од одделението за животна средина
Спроведување на кампања за подигање на јавната свест за заштита на воздухот од загадување преку користење на други извори на енергија	<ul style="list-style-type: none"> Едукација на населението за користењето на алтернативни извори на енергија и економските придобивки како за населението така и за заштитата на животната средина. (спроведување на обуки, презентации на реализирани проекти и нивните придобивки, и др) Промовирање на стимулативната програма на владата за употреба на соларната енергија и енергијата на ветерот, Печатење и дистрибуција на едукативен материјал 	Намалено користење на дрва за огрев за 50%	<p>80% од предвидените кампањи се спроведени</p> <p>20% од населението поставило системи на соларна енергија во домаќинствата (преку стимулативните мерки)</p>	<p>Годишно</p> <p>Годишно</p>	Лице назначено од одделението за животна средина

3.3 Намалување на загадувањето на воздухот и бучавата во градското подрачје

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
<ul style="list-style-type: none"> Изградба на заобиколница во градското подрачје 	<ul style="list-style-type: none"> Изработка на техничка (физибилити студика) документација Изработка на елаборат за ОВЖС Реализација на проектот согласно предвидената динамика за изградба 	Намалено нивото на бучава и намалена фреквенција на тешки возила	<p>Изработена Студија</p> <p>Изработен основен проект</p> <p>Реализирање на градежните работи</p>	<p>На годишно ниво</p> <p>Извештаи (ситуации) од надзорниот орган за спроведување на проектите - мин.на шест месеци</p>	Одд.за урбанизам

4. ПОЧВА

4.1.Цел: Примена на одржливо земјоделско производство

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Изработка на детална евиденција за примена на агрохемикалиите во земјоделството (минерални ѓубрива, пестициди др)	<ul style="list-style-type: none"> - Воспоставување координација и соработка со ресорните министерства - Спроведување на анкета за употребата на пестициди и ѓубрива во земјоделието - Изработка на база на податоци за користени средства и нејзино постојано ажурирање - Испитување на квалитетот на почвата на најкритичните места 	<ul style="list-style-type: none"> -Изработена база на податоци за употребата на ѓубрива и хемикалии -Изработена студија -Изработена евиденција на класи на земјиште 	Број на опфатени земјоделски производители	Годишно	Одд.за животна средина и одд.за економски развој
Воведување агротехнички мерки за намалување на искористувањето на водниот потенцијал на реките и подземните води занаводнување (заштеда на вода)	<ul style="list-style-type: none"> - Изработка на проект за рехабилитација на постојниот систем за наводнување - Примена на современи техники за наводнување (капка по капка,) - Рехабилитација на постојниот систем - Подигање на јавната свест по однос на штедливото користење на вода за наводнување, со посебни техники и обука на земјоделците за користење на истите 	Зголемување на земјоделското производство за 50%	<p>Изработен проект за реконструкција на ХМС</p> <p>Реализација на градежните работи 80% од педвидените обуки спроведени</p> <p>60% од населението опфатено со обуката</p>	Извештаи од изработувачот на проектот- на шест месеци Извештаи (ситуации) од надзорниот орган за спроведување на проектите Годишно	Одд.за животна средина и одд.за економски развој
Спроведување на пилот проект за органско производство	<ul style="list-style-type: none"> - Изработка на пилот-проект за органско производство - Изработка на програма за едукација на земјоделците и земјоделските стопанства - Изработка на едукативен материјал (прирачници за техники во органското земјоделско производство) - Спроведување на програмата - Воспоставена соработка со здружението на производители на органска храна • Создавање на локален бренд 		<ul style="list-style-type: none"> - Изработен пилот-проект - Изработена програма - Број на отпечатени и дистрибуирани брошури - Потпишани меморандуми за соработка <p>Број на брендирани производи</p>	Годишно	Одд.за животна средина и одд.за економски развој

4.2 Цел: Донесување на урбанистички планови

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Изработка на урбанистички планови за 6 населени места до 2014	<ul style="list-style-type: none"> Донесување на плановите Редовен инспекциски надзор 	Донесени урбанистички планови	<p>Број на донесени урбанистички планови и број на легализирани дивоградба</p> <p>Број на издадени одобренија за градење</p>	<p>Годишно преку извештаи до Советот</p> <p>Месечно</p>	Одд.за урбанизам
Изработка на просторен план за општина Дебар	<ul style="list-style-type: none"> Доставување на барање за обезбедување на средства за реализирање на планот преку програмата за спроведување на просторниот план на РМ - Изработка на секторски студии (земјоделство, шумарство, туризам, инфраструктура, развој на населби, заштита на природно и културно наследство), Изработка на Детален урбанистички план надвор од населените места. 	Плански развој на просторот	<p>Изработени студии</p> <p>Изработен ДУП надвор од населениете места</p>	Годишно	Одд.за урбанизам

4.3 Воспоставена контрола врз дивото ископување на песок согласно Законот за минерални суровини

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Воспоставена соработка со надлежното министерство за следење на состојбите и спроведување на казнените мерки согласно чл 136 став 2 од законот за минерални суровини)	<ul style="list-style-type: none"> Иницирање на средби со МЖСПП, и Мин за Економија Процена на состојбата и ризикот по животната средина настанати како резултат на дивото копање песок Доставување на извештај до надлежното министерство Редовен инспекциски надзор од страна на инспекторот за животна средина од општината и инспекциската служба на надлежното министерството за економија 	70% намален нелегалниот ископ на песок	<p>Број на доставени извештаи до МЖСПП</p> <p>Број на реализирани средби</p> <p>Број на извршени увиди на лице место</p>	На 6 месеци	Лице од одд.за животна средина

4.4 Заштита на земјиште од ерозија

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
<ul style="list-style-type: none"> Изработка на програма за заштита од штетно дејство на водите (чл.124 од Закон за води) 	<ul style="list-style-type: none"> Идентификација и орделување на ерозивни подрачја за изградба на заштитни објекти и изведување на работи за заштита од штетното дејство на водите Регулација, уредување на порои, каскади за заштита на земјиште од ерозија, пошумување и слично. 	<p>Усвоена програма</p> <p>Изградени заштитни објекти согласно програмата</p>	<p>Ибрана консултантска куќа</p> <p>Извештај за работата доставен до општината</p> <p>Програма доставена до МЖСПП</p> <p>Реализација на градежните работи</p>	<p>Месец дена по отварањето на тендерот За шесат месеци</p> <p>Годишно Извештаи (ситуации) од надзорниот орган за спроведување на проектите</p>	<p>Градоначалник на општината</p> <p>Одд за животна средина</p> <p>Одд.за животна средина</p>

5. ПРИРОДА

5.1. Цел: Одржливо искористување на природните ресурси за развој на туризмот

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Изработка на стратегија за развој на Општина Дебар	<ul style="list-style-type: none"> Анализа на регионот и негова валоризација Идентификување на туристичките атракции Идентификување, анализа и подобрување на сместувачките капацитети 	Изработена стратегија за развој	<p>Изработен извештај за идентификуваните туристички атракции</p> <p>Број, капацитет и категорија на сместувачки капацитети</p>	Годишно	Одд.за економски развој
Користење на потенцијалот на општината во насока на интензивирање на руралниот развој	<ul style="list-style-type: none"> Промовирање на можноста за развој на еко туризмот (подготовка и печатење на промотивен и информативен материјал, отварање на туристичко-информативно биро и сл.) Организирање на тематски тури (обука на водичи) Организирање на обуки за жителите за реализирање на проекти за развој на туризмот 	Отворено информативно туристичко биро	<p>Реализирани проекти за развој на еко туризмот</p> <p>Број на туристи/ноќевања</p> <p>Број на обучени водичи</p> <p>Број на обучени жители</p> <p>Број на туристи</p>	Годишно	Одд.за економски развој

5.2 Намалување на криволовот и заштита на биодиверзитетот

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Изработка на база на податоци	<ul style="list-style-type: none"> Формирање на база на податоци за видовите, живеалиштата и заштитените подрачја Изработка на студија за состојбата со природата и биодиверзитетот во општината со предлог мерки за заштита и финансиска конструкција Размена на информации и соработка со владиниот, приватниот, научниот и невладиниот сектор. 	Изработен план за акции за заштита на природата	<p>80% собрани и внесени податоци во софтверската датабаза за две години</p> <p>Реализирани 20% од предвидените акции со планот</p>	На годишно ниво	Одд за животна средина
Воспоставување на мониторинг на состојбата со природата и биодиверзитетот	<ul style="list-style-type: none"> Утврдување на параметри и индикатори за следење на состојбата во соработка со МЖСПП Редовни средби со концесионерите кои управуваат соловиштата и со рибловните друштва, заради ажурирање на податоците Доставување на извештаи/пријави за регистрираните недоследности во управувањето до МЗШВ и МЖСПП Редовен инспекциски надзор од страна на овластениот инспектор за животна средина во општината во соработка со инспекциските служби на МЗШВ и МЖСПП Спроведување на акции за контрола на терен 	Редовно следење на состојбата со природата и биодиверзитетот	<p>Број на доставени извештаи, остварени средби со МЖСПП</p> <p>70% од заклучоците донесени на средбите со концесионерите се спроведени</p> <p>Број на поднесени пријави до надлежните институции</p> <p>70% од предвидените теренски увиди реализирани</p>	На годишно ниво	Одд за животна средина

5.3 Цел: Одржливо управување со шумскиот фонд во општината

Мерки	Акции	Очекувани резултати	Индикатор	Следење на индикаторите	Одговорно лице
Воспоставување на систем за заштита на шумите од пожари и бесправна сеча	<ul style="list-style-type: none"> Проценка на моменталната состојба и проценка на ризикот од неконтролираната сеча и пожарите Превземање на мерки за спречување на бесправната сеча и пожарите преку активна соработка со надлежните институции Јавна кампања за подигање на свеста на населението за заштита на шумите Организирање на активности за пошумување со користење на автохтони видови во соработка со надлежните институции Ангажирање на доброволни ЕКО патроли за контрола на терен и информирање на надлежните институции (воспоставување на соработка со НВО) 	50% намален ризик од неконтролираната сеча и пожари	<p>Проценка на материјалната штета</p> <p>Количество м³ нелегално исечени стебла и број на регистрирани пожари (опфатена површина)</p> <p>Број на спроведени кампањи</p> <p>Реализирани контроли на терен и доставени извештаи до надлежните институции за нелегална сеча</p> <p>Број на спроведени акции за пошумување и насадена површина (ха)</p>	На годишно ниво	Одд.за животна средина